

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

35 *let*
časopisu
VOJENSKÁ MYSL

TŘICÁTÝ PÁTÝ ROČNÍK

1

Čtyřicet let budování Československé lidové armády

Lidově demokratické Československo vzešlo z národní a demokratické revoluce v procesu osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Vzniklo jako stát dvou rovnoprávných bratrských národů Čechů a Slováků. Jeho třídní podstatou byla revoluční demokratická diktatura pracujícího lidu, sjednoceného Komunistickou stranou Československa kolem dělnické třídy na základě programu národní a demokratické revoluce. Politickým základem nového systému lidové moci byla Národní fronta Čechů a Slováků a základem státní i veřejné správy se staly národní výbory.

Vznikem lidově demokratického státu nebyla však ještě dořešena otázka politické moci, která nebyla výlučně v rukou dělnické třídy ani buržoazie. Příznivé vnitřní a vnější podmínky, charakterizované především narůstajícím vlivem dělnické třídy a autority komunistické strany i rozhodující úlohou Sovětského svazu na porážce fašismu a osvobozením Československa umožnily KSČ orientovat se na cestu uskutečňování dalších revolučních přeměn bez použití ozbrojených forem boje dělnické třídy, na cestu pokojného přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou. Určujícím vnějším faktorem, který umožnil KSČ tuto orientaci, bylo spolenectví se Sovětským svazem.

Do počátečního období poválečného vývoje společnosti vstoupily tak rozhodující třídně politické síly v Československu s předsevzetím hledat postupy a prostředky k řešení základního problému celého dalšího vývoje: definitivního vyřešení otázky politické moci. Významná úloha připadla v tomto procesu nové československé armádě, budované na zásadách Košického vládního programu na antifašistických, demokratických a lidových základech.

Vznik Československé lidové armády je nerozlučně spjat s revolučním bojem Komunistické strany Československa za socialismus. Nová, lidová a demokratická československá armáda se vytvářela z protifašistického národně osvobozenického hnutí českého a slovenského lidu, z jeho národní a demokratické revoluce, jejímž byla hegemonem dělnická třída vedená svou avantgardou — Komunistickou stranou Československa.

Z těchto skutečností vycházela KSČ také při vypracování Košického vládního programu, vyhlášeného vládou Národní fronty Čechů a Slováků 5. dubna 1945. Ve své III. kapitole programu požadoval budování nové, lidové a demokratické armády, jejímž základem se měly stát aktivně bojující ozbrojené složky našeho domácího a zahraničního odboje, zejména 1. čs. armádního sboru v SSSR. Nová armáda měla neochvějně plnit vůli lidu a být jeho nedílnou součástí. To znamená, že měla být budována jako armáda důsledně antifašistická a národně osvobozenická, armáda skutečně demokratická a lidová.

V národnostní otázce zakotvil Košický vládní program nejen zrovnoprávnění obou našich národů, ale i služebního jazyka a požadoval rovněž, aby se v novém velitelském sboru a ve všech ústředních armádních institucích uplatňovala zásada přiměřeného zastoupení Čechů a Slováků co do počtu a významu zastávaných funkcí.

Definitivně se mělo skoncovat s buržoazní koncepcí tzv. nepolitičnosti armády. Byla zvýrazněna zásada výchovy příslušníků armády v duchu politiky lidově demokratického státu s cílem prohlubovat u čs. vojáka vlastnosti uvědomělého bojovníka a obránce svobody našich národů. V armádě byl vybudován aparát výchovy a osvěty a vládní program zaručil příslušníkům armády politická práva, včetně všeobecného volebního práva.

Vzorem výstavby naší armády se stala Sovětská armáda. V tomto směru Košický vládní program stanovil:

„Aby byla umožněna co nejúžší bojová spolupráce s Rudou armádou, nutná v zájmu vítězství i naší budoucnosti, budou organizace, výstroj a výcvik nové čs. branné moci stejné jako organizace, výstroj a výcvik Rudé armády. Tím bude současně umožněna účinná pomoc Rudé armády a dosažení dokonalého využití jejich neocenitelných bojových zkušeností.“

Výstavba nové čs. armády po květnu 1945 se realizovala její postupnou přestavbou, pokojnou cestou, i když za cenu některých dočasných, ale nutných kompromisů. Armáda nebyla svým charakterem již buržoazní armádou, třebaže buržoazie si na její výstavbu a život udržela nemalý vliv. Současně ale nebyly ještě vytvořeny ani mocenské a politické podmínky pro výstavbu armády socialistického typu.

Přesto se armáda stala důležitou oporou lidově demokratického státu a úspěšně plnila funkci jeho mocenského ozbrojeného nástroje. Obsadila a zabezpečila pohraničí, kde úspěšně bojovala proti zbytkům nacistického podzemí, zajistila ochranu státních hranic, podílela se na odsunu Němců a na likvidaci ozbrojených banderovských tlup. Významně přispěla rovněž k obnově národního hospodářství.

Zápas o realizaci základních principů vyjádřených Košickým a později Budovatelským vládním programem probíhal v podmínkách stále se zostřujícího třídního boje uvnitř Československa. Buržoazie, povzbuzená postupným rozpadem protifašistické koalice a stupňující se agresivitou imperialismu i těžkostmi v zásobování, zejména však katastrofální neúrodou v důsledku nebylého sucha, připravovala rozhodující kontrarevoluční úder.

Na podzim roku 1947 propukla na Slovensku otevřená politická krize. Porážka, kterou zde reakční síly utrpěly, oslabilu pozice buržoazie v celém státě. K zásadnímu a definitivnímu vyřešení otázky moci došlo až v únoru 1948. Na pokus reakce o otevřený kontrarevoluční puč, jenž byl neoddělitelnou součástí snah mezinárodního imperialismu o zastavení a zvrácení tehdejšího revolučního vývoje v celé Evropě, odpověděli čeští a slovenští pracující v čele s dělnickou třídou, vedení komunistickou stranou, rozhodným vystoupením na obranu revolučních vymožeností.

Komunistům v armádě, kteří se opírali o pokrokovou většinu jejich příslušníků, se podařilo izolovat reakční síly a podílet se tak na vytvoření příznivých podmínek pro vítězství dělnické třídy nad buržoazií politickými prostředky, bez použití ozbrojeného násilí.

Nastolení politické moci dělnické třídy a pracujícího lidu v únoru 1948 otevřelo cestu k socialistické výstavbě Československa. KSČ se stala jedinou politickou silou plně odpovědnou za další politický, ekonomický a kulturní vývoj společnosti, za zahraniční politiku státu a jeho bezpečnost. Únorové vítězství, jež bylo výsledkem mistrné strategie a taktiky KSČ, jejího leninského vedení v čele s Klementem Gottwaldem, otevřelo cestu budování armády státu diktatury proletariátu — armády socialistického typu, v duchu požadavku V. I. Lenina: „utlačovaná třída musí skutky dokázat, že je nejen s to svrhnout vykořisťovatele, ale i zorganizovat se k sebeobraně“.

Po Únoru se při budování ČSLA postupně uplatňovaly leninské principy výstavby armády socialistického typu a obecně platné zkušenosti KSSS z výstavby a řízení ozbrojených sil. Řadu základních požadavků budování armády nového typu zakotvila KSČ v Ústavě 9. května a v novém branném zákoně z března 1949. Základní úkoly výstavby socialistické armády, stejně jako celou generální linii výstavby socialismu vytyčil IX. sjezd KSČ v květnu 1949. Základem vojenské politiky strany se stalo tvůrčí uplatňování leninského učení o jednotě budování a obrany socialistického státu. V souladu s tím sjezd vytyčil požadavek vedoucí úlohy strany jako základní a rozhodující princip výstavby socialistické armády a ideově teoretickým základem vojenské výstavby a výchovy vojsk stanovil marxismus-leninismus. Požadoval dokončení výstavby velitelského sboru, uskutečnění náboru dělnických kádřů a jejich urychlenou přípravu na velitelské funkce v armádě. Uložil uplatňovat nedílnou velitelskou pravomoc na stranickém základě, rozvíjet uvědomělou kázeň a upevňovat socialistické vztahy mezi vojáky. Za zvlášť důležitý úkol při výstavbě armády označil IX. sjezd posilování nejtěsnějšího spojení a spolupráce se Sovětskou armádou a armádami ostatních lidově demokratických států a výchovu vojáků v duchu socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu.

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let byla v důsledku nebezpečné agresivní politiky imperialismu do krajnosti vystupňována studená válka a nebezpečí nového ozbrojeného konfliktu se stalo akutním. Na tuto nerealistickou politiku imperialismu musely reagovat socialistické země urychlením tempa své výstavby včetně řešení otázek posilování své obranyschopnosti.

Došlo také k urychlení tempa výstavby ČSLA. Prvořadá pozornost se věnovala dalšímu upevňování vedoucí úlohy strany v armádě a ideově politické výchově. Důležitá opatření byla realizována také na úseku výstavby velitelského sboru. Rychlý rozvoj čs. zbrojního průmyslu a nezištná pomoc Sovětského svazu umožnily v krátké době přezbrojení ČSLA unifikovanou moderní výzbrojí a bojovou technikou.

Za neustálé péče KSČ a lidově demokratického státu a za všestranné sovětské pomoci byly položeny pevné základy výstavby ČSLA jako armády socialistického typu. V poměrně krátké době se podařilo vybudovat ČSLA jako soudobou a plně bojeschopnou ozbrojenou sílu, vybavenou moderní konvenční technikou.

V květnu 1955 se stalo Československo zakládajícím členem obranné vojensko-politické organizace zemí socialistického společenství — Varšavské smlouvy. Její vznik byl logickou a jedinou možnou odpovědí socialistických států na narůstání agresivity imperialismu a začlenění NSR do útočného paktu NATO. Varšavská smlouva položila základ společnému a koordinovanému postupu členských zemí při řešení všech základních mezinárodně politických a vojensko-politických otázek, umožnila sjednotit ekonomický, vědeckotechnický, morálně politický a vojenský potenciál evropských socialistických zemí ve prospěch kolektivní obrany socialismu a evropského a světového míru.

Pro Československo, ležící na hranici třídně rozděleného světa, mělo vytvoření Varšavské smlouvy mimořádný význam. Umožnilo řešit otázky zabezpečování jeho státní nezávislosti a suverenity na kvalitativně novém, koaličním základě a současně vytvořilo nové podstatně příznivější podmínky i pro zvyšování jeho obranyschopnosti a výstavbu ČSLA v souladu s požadavky vývoje soudobého vojenství, s možností mnohem širší a mnohostrannější spolupráce a vzájemné pomoci se Sovětskou armádou a ostatními bratrskými armádami.

Ze skutečnosti, že ČSLA je v přímém dotyku s ozbrojenými silami NATO, jejichž součástí jsou západoněmecký bundeswehr a americká vojska, umístěná na území NSR, vyplynulo a vyplývá i její místo a poslání v rámci ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy.

KSČ ve své vojenské politice vycházela od roku 1955 z požadavku, že splnit úkoly internacionální obrany socialismu a míru může v československých podmínkách pouze vysoce moderní a všestranně připravená armáda socialistického typu, nedílná součást bratrské rodiny ozbrojených sil socialistických zemí. Tento požadavek byl také zakotven v zákoně o obraně republiky z roku 1961, který stanovil zásady obranyschopnosti ČSSR v souladu s novou socialistickou ústavou.

Ve druhé polovině padesátých a v šedesátých letech byl položen důraz na upevňování a prohlubování socialistického charakteru ČSLA. Rozhodující úlohu sehrálo další prohloubení vedoucí úlohy KSČ ve všech oblastech výstavby a života armády a zkvalitnění výstavby velitelského sboru, které se pozitivně projevilo v jeho kádrovém, třídním a národnostním složení. Zvýšená pozornost byla věnována otázkám materiálně technické výstavby a zkvalitňování velení a řízení na všech stupních. Nemalých úspěchů se podařilo dosáhnout také v oblasti zvyšování aktivního podílu příslušníků ČSLA na politickém, společenském a hospodářském životě společnosti.

Ve všech oblastech výstavby ČSLA byla jedním z trvalých předpokladů a zdrojů dosažených úspěchů všestranná pomoc a spolupráce se Sovětskou armádou a armádami ostatních socialistických zemí, jejichž stupeň a kvalita byly odrazem prohlubování koaličního charakteru obrany socialistických zemí a upevňování jejich jednoty a semknutosti.

Vysokou bojovou připravenost a pohotovost, bojové mistrovství a schopnost splnit všechny úkoly stanovené spojeným velením spojených ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy potvrdila ČSLA na spojeneckých cvičeních,

kteřá se konala v šedesátých letech s cílem dále prohloubit vzájemnou součinnost vojsk bratrských armád při obraně socialismu a míru.

Na cestě k socialismu a při výstavbě ČSLA bylo třeba překonat nemalé překážky, protože se uskutečňovala v ostrém třídním zápasu s reakčními vnitřními i zahraničními silami. Došlo i k některým vážným omylům a chybám, ale těžkosti byly překonávány a chyby postupně napraveny. Nejtěžším obdobím prošla KSČ a celá společnost koncem šedesátých let, kdy bylo třeba čelit útokům kontrarevolučních sil ohrožujících samotné základy socialismu a spojenecké vztahy Československa v rámci Varšavské smlouvy. S pomocí Sovětského svazu a dalších socialistických zemí byly plány zahraniční a vnitřní reakce na likvidaci socialismu v naší vlasti a oslabení jeho pozic ve světě rozhodně zmařeny.

XIV. sjezd KSČ v květnu 1971 uzavřel a vyvodil poučení z krizového období ve straně a společnosti v letech 1968—1969. Nové vedení KSČ v čele s Gustavem Husákem, které nastoupilo v dubnu 1969, předstoupilo před sjezd i celou společnost s uceleným, marxisticko-leninským vědeckým programem dalšího budování socialismu v Československu — s linií výstavby rozvinuté socialistické společnosti.

Jejím základem byl návrat k leninské tezi o jednotě budování a obrany socialistické vlasti, aplikovaný na konkrétní československé podmínky, potřeby dalšího všestranného rozvoje společnosti a zvyšování podílu ČSSR na historickém zápase zemí reálného socialismu za udržení a upevnění světového míru jako základního předpokladu dalšího rozvoje a konečného vítězství socialistického společenského řádu nad kapitalistickým.

Součástí linie XIV. sjezdu KSČ, dále rozvinuté a konkretizované na jejím XV. a XVI. sjezdu, byla také nová vojenská politika strany pro období výstavby rozvinuté socialistické společnosti. Jejím základním požadavkem a úkolem se stalo další posilování obranyschopnosti socialistického Československa, především výstavba ČSLA a prohlubování její spolupráce se Sovětskou armádou a ostatními bratrskými armádami v rámci Varšavské smlouvy. Pozornost byla zaměřena na důsledné uplatňování leninských principů výstavby a řízení socialistických ozbrojených sil v jejich nedílné a komplexní jednotě.

Rozkazy ministra národní obrany ČSSR na jednotlivé výcvikové roky orientovaly příslušníky armády na realizaci vojenskopolitické linie sjezdů KSČ a úkolů stanovených spojeným velením spojených ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy. Na prvním místě to byl požadavek dalšího upevňování bojové a mobilizační pohotovosti ČSLA, zvyšování její morálně politické pevnosti a vysoké připravenosti ke spolehlivé internacionální obraně socialistické vlasti.

Správné pochopení a plnění sjezdových závěrů příslušníky ČSLA se projevilo v růstu politické bdělosti vojáků, v upevnění jejich třídních, vlasteneckých a internacionálních postojů. Našlo svůj odraz i v mohutném rozvoji aktivity a iniciativy vojáků, který se promítl také do kvalitativně vyšší formy — výzev nejlepších svazků a útvarů armády k výtečnému a dobrému splnění výcvikových úkolů stanovených na jednotlivé výcvikové roky.

Současný vývoj mezinárodní situace plně potvrzuje závěry XXVI. sjezdu KSSS a XVI. sjezdu KSČ, že pokud existuje reálné nebezpečí rozpoutání jaderné války mezinárodním imperialismem, je vysoká obranyschopnost socialistických zemí nespolehlivější zárukou mírové výstavby socialismu, zajištění míru a bezpečnosti národů.

Příslušníci ČSLA prokazují vysokou odpovědnost za uskutečňování závěrů XVI. sjezdu KSČ a plnění úkolů vytyčených rozkazem ministra národní obrany

ČSSR pro přípravu vojsk. Přes řadu pozitivních výsledků hledají stále nové zdroje a cesty k zefektivnění a zkvalitnění výcvikového a výchovného procesu, k mistrnému ovládnutí stále složitější výzbroje a techniky, ke komplexnímu upevňování bojové pohotovosti a zvyšování politické bdělosti a připravenosti vojsk k odražení agrese a rozhodnému zničení nepřítele v jakýchkoli podmínkách zahájení a vedení války.

Snaží se ještě více a šířeji využívat všechny možnosti k výměně zkušeností z bojové, operační a polní přípravy a výcviku vojáků a z jejich výchovy v duchu socialistického uvědomění s příslušníky Sovětské armády a ostatních bratrských armád. Vítanou příležitostí k tomu jsou zejména společná cvičení svazků a útvarů ČSLA s příslušníky Střední skupiny sovětských vojsk a velká spojenecká cvičení, konaná podle plánu spojeného velení spojených ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy.

Ve výcvikovém roce 1984/1985 byly před ČSLA postaveny nové náročné úkoly, jejichž splnění si vyžádá nemálo sil a prostředků. Prohlášení ÚV KSČ, Národní fronty ČSSR a vlády ČSSR k 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou zdůraznilo:

„Jedině obětavá a svědomitá práce nám umožní vytvářet hodnoty, na jejichž základě bude možno zabezpečit a zvyšovat vysokou hmotnou a kulturní úroveň lidu, zvyšovat naši obranyschopnost, přispívat k zachování míru. To je společná věc a společný zájem nás všech, každého našeho občana.“

Příslušníci naší armády jsou rozhodnutí všechny stanovené úkoly se ctí splnit a výtečnými výsledky důstojně oslavit významná výročí roku 1985. Cílem veškeré jejich činnosti bude prokázat, že jsou připraveni uhájit spolu s ostatními armádami států Varšavské smlouvy výsledky socialistické výstavby a ubránit odkaz bojovníků za svobodu, socialistické Československo proti jakémukoli nepříteli.

Bojová síla, připravenost a pohotovost každé armády je do značné míry podmíněna kvalitou a úrovní její výzbroje a materiálního zabezpečení. Dokonalé, vysoce účinné zbraně, bojová technika a zabezpečovací prostředky představují základ palebné a úderné síly svazků a útvarů a určují i jejich taktické a operačně taktické schopnosti a možnosti využití.

I nejmodernější zbraně a technika však v rukou nevytrénovaných a po všech stránkách nepřipravených vojáků ztrácejí své kvality a význam. Přes stále širší uplatňování výsledků vědeckotechnického rozvoje v oblasti vojenské vědy byl a zůstane rozhodujícím činitelem člověk, jeho politická a odborná připravenost, morálně bojové a morálně politické vlastnosti, fyzická a psychická odolnost. Zvláště výrazně se tato skutečnost projevuje u soudobé složité bojové techniky, kde stupeň teoretických i praktických znalostí obsluh dosahuje nebývale vysoké a komplexní úrovně. Současná bojová technika vyžaduje kolektivní, vysoce organizovanou a specializovanou obsluhu, dokonalé zvládnutí všech úkolů a možnost vzájemné zastupitelnosti. Charakter ozbrojeného zápasu nebývale umocnil i faktor času; ne náhodně říkáme, že každá sekunda má cenu zlata.

ČSLA dnes představuje vysoce moderní armádu socialistického typu, které se díky všestranné a každodenní péči vedení KSČ, socialistického státu i všech pracujících dostává všech prostředků, které nezbytně potřebuje k plnění svých

vlasteneckých a internacionálních úkolů. Příslušníci armády jsou si současně vědomi své odpovědnosti před KSČ i celou společností za to, že tyto prostředky budou mistrně zvládnuty, využity s maximální hospodárností a efektivností.

Při ohlédnutí se zpět na čtyři desetiletí výstavby ČSLA lze konstatovat, že KSČ a socialistický stát vždy věnovaly udržení vysoké soudobosti armády mimořádnou pozornost a péči. Vycházely přitom a tvořivě uplatňovaly leninské principy výstavby a řízení socialistických ozbrojených sil, které jsou obecně platné pro výstavbu každé armády socialistického typu. Na prvním místě to byl požadavek respektování změn ve vedení ozbrojeného boje, které se zákonitě odrážejí nejen v organizaci a výcviku vojsk, ale také v jejich výzbroji a materiálním zabezpečení.

Vedení KSČ současně chápalo, že otázka vyzbrojení armády není pouze vojenskoodborným problémem, ale má i nemalý politický význam. Proto již v Košickém vládním programu byl zakotven požadavek úzké spolupráce nové čs. armády se Sovětskou armádou. K tomuto kroku přistoupila strana na základě historických zkušeností našeho lidu i konkrétních poznatků, získaných ve společném boji československých a sovětských vojáků proti fašistickému Německu. Grandiózní operace Sovětské armády názorně prokázaly převahu socialistického vojenství nad kapitalistickým, jeho hlubokou vědeckost a revoluční schopnost vyrovnat se i s těmi nejnáročnějšími podmínkami a požadavky.

O vysoké úrovni a kvalitě sovětské výzbroje a sovětského vojenství se přesvědčili i příslušníci československých jednotek v SSSR, kteří se sovětskou výzbrojí prošli po boku Sovětské armády historickou a slavnou bojovou cestou z Buzuluku do Prahy.

Tyto zbraně a technika, které vláda SSSR bezplatně poskytla Československu v průběhu Velké vlastenecké války a po květnu 1945, také představovaly základ výzbroje nové lidové a demokratické čs. armády budované v duchu zásad Košického vládního programu v osvobozené republice. Jedině díky sovětským zbraním mohla čs. armáda zahájit výcvik a rozhodně vystoupit proti zbytkům nacistického podzemí v pohraničí a útoku banderovských band.

Širší možnosti sovětské materiální i další pomoci při výstavbě čs. armády byly až do února 1948 limitovány charakterem republiky, v níž probíhal boj o moc mezi pracujícím lidem vedeným KSČ a buržoazií. Reakce si byla dobře vědoma, jaké nebezpečí pro její plány vytváří i tak zdánlivě nepolitická věc, jako je původ zbraní v rukou čs. vojáků.

Únorové vítězství v roce 1948 bylo nejen zásadním mezníkem ve výstavbě ČSLA, ale i přelomem v oblasti její materiálně technické výstavby. Mladý stát diktatury proletariátu objektivně potřeboval moderní a všestranně připravovanou armádu, schopnou splnit své vlastenecké a internacionální poslání.

Proto krátce po Únoru došlo také k podstatnému zvýšení sovětské materiální pomoci, ať již formou dodávek zbraní a techniky, bezplatného poskytování výrobních licencí, potřebných surovin atd. I v této oblasti splnila všestranná sovětská pomoc nezastupitelné poslání a stala se jedním ze základů urychleného dosažení vysoké bojové síly, připravenosti a pohotovosti ČSLA. Umožnila jí, aby se plně vyrovnala také s požadavky, které na její výstavbu kladly změny charakteru ozbrojeného zápasu, především zavádění jaderných zbraní do výzbroje americké a Sovětské armády.

Vytvoření Varšavské smlouvy v květnu 1955 představovalo významnou kvalitativní změnu nejen v koalici charakteru obrany členských států, ale výrazně se promítlo i do oblasti materiálně technické výstavby bratrských armád.

Vytvořily se zcela nové možnosti pro postupnou unifikaci výzbroje a bojové techniky, společný vývoj a výrobu složitých zbraňových systémů. Před ČSLA i ostatními armádami Varšavské smlouvy se otevřely perspektivy v daleko větší a komplexnější míře využívat všestrannou sovětskou pomoc a prohlubovat vzájemnou spolupráci. Významné poslání v tomto směru plnily a plní i některé orgány Rady vzájemné hospodářské pomoci.

V padesátých a šedesátých letech došlo k pronikavým změnám ve výzbroji svazků a útvarů ČSLA, které nebývale zvýšily jejich palebnou a údernou sílu, schopnost působení na samostatných směrech jak v obraně, tak i v útoku. Za všestranné sovětské pomoci prošla zásadními změnami oblast konvenčních bojových prostředků.

Vedle dovozu vojenské techniky, zejména letecké, byly poskytnuty licenční dokumentace a vzorky, které umožnily v našem zbrojním průmyslu zavedení výroby některých moderních typů tankové a letecké techniky.

Byla zahájena výroba i nové techniky a výzbroje na základě výsledků vlastní nově budované výzkumné a vývojové základny ČSLA a modernizovaného čs. zbrojního průmyslu, jako byly například terénní nákladní automobily, cvičný proudový letoun L-29, raketomet, protiletadlové a protitankové prostředky. Parametry a bojová hodnota těchto prostředků měly ve své době vysokou technickou úroveň.

Ve druhé polovině padesátých a v šedesátých letech byly položeny a rozvinuty také materiální základy ochrany proti zbraním hromadného ničení, moderního systému spojení a velení, objevily se nové typy radiotechnických prostředků. Veliká pozornost byla věnována rozvoji prostředků protivzdušné obrany, výstavbě raketových vojsk s využitím dovozu prvních operačně taktických a taktických pozemních raketových kompletů ze Sovětského svazu.

ČSLA v historicky krátké době vyrostla v moderní, plně bojeschopnou armádu, připravenou v těsném spojení se Sovětskou a v součinnosti s ostatními armádami Varšavské smlouvy ubránit revoluční vymoženosti čs. lidu, socialismu a mír.

Nová etapa budování ČSLA je bezprostředně spjata s procesem výstavby rozvinuté socialistické společnosti, jejíž linii vytyčil XIV. sjezd KSČ a rozpracovaly XV. a XVI. sjezd strany i jednotlivá zasedání jejího ústředního výboru.

XVI. sjezd KSČ zdůraznil:

„Mezi naše nejdůležitější úkoly patří upevňovat a zvyšovat obranyschopnost naší země. Budeme i nadále budovat Československou lidovou armádu jako nedílnou součást ostatních sil států Varšavské smlouvy. Nebudeme litovat sil a prostředků, aby naše armáda byla vysoce moderní armádou, bezmezně oddanou straně a lidu, schopnou společně se Sovětskou armádou a armádami ostatních států Varšavské smlouvy uchránit mír a vymoženosti socialismu.“

Při realizaci úkolů vojenské politiky strany vycházíme v oblasti materiálně technické výstavby ČSLA ze skutečnosti, že základ pronikavých kvalitativních změn soudobého vojenství tvoří jaderné zbraně a prostředky jejich dopravy na cíl. Pro svou ničivou sílu, prakticky neomezený dolet a vysokou přesnost zásahu vedly k zásadnímu převratu ve vojenství. Došlo ke kvalitativním změnám všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk, které byly přezbrojeny nejmodernějšími zbraněmi a bojovou technikou, čímž pronikavě vzrostly jejich bojové možnosti.

Hlavní údernou a palebnou silou pozemních vojsk ČSLA jsou raketové svazky a útvary operačně taktického a taktického určení. Tím se ve srovnání s mož-

nostmi počátku padesátých let hloubka palebné činnosti divize prodlužuje až 4krát a vševojkové armády až 15krát. Obdobně i palebný průměr dnešní vševojkové divize bez započítání raketových zbraní a při značném snížení početních stavů osob je dnes několikanásobně větší; váha jedné salvy dělostřelectva, minometů, RM a tanků současně motostřelecké divize je 4krát větší; váha munice vystřelené těmito zbraněmi za 1 minutu je 5krát větší. Do výzbroje pozemních vojsk byly zařazeny nové tanky, bojová vozidla pěchoty, nové druhy hlavnového a reaktivního dělostřelectva, řízené střely a protiletadlové raketové komplety s vysokými takticko-technickými parametry. Tím se pronikavě zvýšily bojové možnosti pozemních vojsk, která jsou schopna vést aktivní, vysoce manévrovou činnost v nebyvale rychlém tempu do velké operační hloubky s použitím klasických i jaderných zbraní.

Ve vojenském letectvu byly starší letouny nahrazeny moderními reaktivními nadzvukovými letouny, vybavenými kvalitativně novou, vysoce účinnou výzbrojí. Základ vojsk PVOS tvoří protiletadlové raketové vojsko, působící v součinnosti se stíhacím přepadovým letectvem a radiotechnickým vojskem.

V ČSLA se postupně uplatňují a využívají také nejnovější soudobé poznatky elektroniky a mikroelektroniky, jako např. systém pro řízení palby tanků a dělostřelectva, soupravy letištních radiolokátorů, kompletů pro radiotechnický průzkum, polní automatizovaný systém velení vojskům apod. Zdokonalují se rovněž prostředky radioelektronického boje.

Uplatňování výsledků rozvoje vědy a techniky při výstavbě ČSLA stále vyšším tempem ovlivňuje taktiku a přináší pronikavé změny do oblasti operačního umění. Vznikly kvalitativně nové příznivé podmínky pro překvapivé soustředění sil a prostředků na rozhodujících směrech, pro vedení operací na samostatných směrech a pro rychlou, manévrovou činnost vojsk.

Rychlé změny ve vývoji konvenčních prostředků a jejich zvýšený dostřel a ničivá síla umožňuje zahrnout do bojových akcí nejen pohraniční oblasti, ale i hlubší území státu, což má nevyhnutelně za následek změnu charakteru přípravy a vedení operací. Přitom vzrůstá úloha a význam počátečního období války a jeho prvních operací. Tyto změny budou vyžadovat podstatné zkvalitnění operační, taktické a technické přípravy generálů a důstojníků, jejich tvůrčího myšlení, jakož i bojového mistrovství všech vojáků. Značné změny budou probíhat i v metodách výcviku a výchovy vojsk.

Proto budeme i nadále věnovat mimořádnou pozornost rozvoji vojenskoteoretického myšlení velitelského sboru ČSLA, zvládnutí nových otázek operačního umění a taktiky, bojovému výcviku a výchově vojsk. Ještě cilevědoměji a hlouběji využívat zkušenosti z minulosti a obohacovat je zkoumáním organizační struktury vojsk a rozpracováním zásad organizace a vedení soudobých operací s využitím moderních prostředků, zejména průzkumných palebných systémů a zbraní hromadného ničení.

Chtěl bych zdůraznit, že obrana socialistické vlasti je věcí každého občana naší republiky, věcí všeho našeho lidu. V této souvislosti má velký význam práce při výchově našich mladých občanů v duchu revolučních, bojových a pracovních tradic, při přípravě spolehlivých a dovedných obránců své vlasti.

Požadavek vysoké bojové pohotovosti, důslednějšího uplatňování posledních poznatků vědy a techniky i všestranné soudobosti všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk nabyly na významu zvláště v poslední době, kdy USA a státy NATO zvýšily své otevřené válečné přípravy a přikročily i k neobyčejně závažnému a nebezpečnému kroku — k rozmístění prvních nových amerických útoč-

ných jaderných prostředků na území NSR, Velké Británie a Itálie. V této souvislosti se podstatně zvýšil význam stálé bojové pohotovosti a bojové připravenosti každé jednotky i příslušníka ČSLA, iniciativního a aktivního přístupu k plnění úkolů bojové a politické přípravy, vysoké bdělosti a ostražitosti. Socialistická společnost poskytuje armádě vše, co nezbytně potřebuje k tomu, aby splnila svou nejčestnější povinnost. Příslušníci ČSLA si této důvěry váží a vzorným plněním úkolů vytyčených v rozkaze ministra národní obrany ČSSR na výcvikový rok potvrzují, že pochopili a plně se ztotožnili se slovy Provolání ÚV KSČ, ÚV Národní fronty ČSSR a vlády ČSSR k 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou: „Socialistická výstavba, celá cesta k socialismu, po níž jdeme v souladu s historickými podmínkami a potřebami naší vlasti, prověřily a prokázaly převratný, zásadní a trvalý význam spojení, přátelství a spolupráce se Sovětským svazem pro životní zájmy československého lidu, našich národů a národností. Spolu s historickým jubileem vyvrcholení národně osvobozenického boje a osvobození Československa Sovětskou armádou si připomínáme nepomíjivý význam Smlouvy o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci mezi ČSSR a SSSR ze 6. května 1970. Smlouva vychází ze skutečnosti, že Československo a Sovětský svaz jsou vzájemně spjatý totožností socialistického společenského zřízení, společnými idejemi, cíli a zájmy v boji za mír a pokrok.“

Náročnou prověrkou bojové připravenosti ČSLA, Sovětské armády i ostatních armád států Varšavské smlouvy se stalo spojenecké cvičení ŠTÍT-84, které se na podzim 1984 konalo na území naší vlasti. Ve vyhraněné mezinárodní situaci mělo nejen vojenský, ale i politický význam, protože potvrdilo připravenost ČSLA jako pevného článku Varšavské smlouvy spolu s bratrskými armádami odrazit jakýkoli útok agresora.

Na závěr cvičení generální tajemník ÚV KSČ a prezident ČSSR Gustáv Husák zdůraznil:

„Cvičení se stalo dalším svědectvím pevného přátelství, spojení a spolupráce mezi našimi bratrskými armádami a státy, dokladem bojové družby ozbrojených sil našich zemí. Celým svým průběhem dokumentovalo jejich pevnou internacionální jednotu, jejich vysoké vojenské umění a nedílnou politickou sflu... Znovu prokázalo, že obrana socialismu a míru je v dobrých rukou.“

Výsledky, jichž svazky a útvary naší armády dosáhly na cvičení ŠTÍT-84, byly potvrzením úspěchů, jichž ČSLA dosáhla při plnění úkolů XVI. sjezdu KSČ, a staly se důstojným příspěvkem příslušníků armády k 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje českého a slovenského lidu a osvobození Československa Sovětskou armádou. Potvrdily, že 40. výročí svého vzniku uvítá ČSLA jako vysoce soudobý a plně bojeschopný ozbrojený mocenský nástroj socialistického státu, plně se ztotožňující s politikou KSČ a budovatelskými úkoly svého lidu, neochvějně věrný ideálům nerozborného přátelství a spojení se Sovětským svazem a bratrskými socialistickými státy a prodchnutý jednotnou vůlí dále prohlubovat svůj socialistický charakter a poslání.

Ideově politický odkaz národně osvobozenického boje

9. května 1985 oslavíme spolu s pokrokovými lidmi celého světa 40. výročí skončení druhé světové války v Evropě jako Den vítězství, který je pro národy naší socialistické republiky zároveň oslavou vyvrcholení národně osvobozenického boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. „Obětuplný zápas proti fašismu,“ jak se praví v Provolání ÚV KSČ, ÚV Národní fronty ČSSR a vlády ČSSR k této události, „a boj za nové, spravedlivé společenské zřízení přinesl své plody. Československá socialistická republika je dnes vyspělým, dynamicky se rozvíjejícím státem, spravovaným pracujícím lidem. Je svobodným domovem rovnoprávných národů a národností, jež svorně žijí a pracují na jejím území. Je pevnou součástí socialistického společenství, sil pokroku a míru.“ (10. zasedání ústředního výboru Komunistické strany Československa, duben 1984, s. 69.)

Citovaný dokument zároveň zdůrazňuje, že ideály, z nichž se zrodila naše svoboda a socialistická přítomnost, jsou živým odkazem, z něhož čerpáme sílu a rozhodnost v každodenním úsilí o všestranný rozvoj socialismu, o rozkvět naší vlasti.

Náš socialistický dnešek bezprostředně souvisí s dějinnými výsledky národně osvobozenického zápasu našeho lidu, s vedoucí úlohou, kterou v něm sehrála dělnická třída a Komunistická strana Československa jako její předvoj, a s rozhodujícími zásluhami Sovětského svazu a jeho hrdinné armády o konečnou porážku fašistického Německa, s osvobozením podmaněných zemí jihovýchodní a střední Evropy včetně Československa.

Uplynulá čtyři desetiletí rozvoje poválečné republiky jsou podnětem k zamyšlení nad věčně živým ideově politickým odkazem národně osvobozenického

boje, který je obsažen v tomto těžkém a složitém období našich dějin a který naše socialistická společnost řízená Komunistickou stranou Československa naplňuje realizací národních budovatelských i obranných úkolů vytyčených usneseními stranických sjezdů a plenárních zasedání svého ústředního výboru.

Je historicky danou a nezvratnou skutečností, že československá buržoazie zrádnou kapitulací v době mnichovské krize na podzim roku 1938 a celou svou politikou poplatnosti západním imperialistickým mocnostem, které obětovaly československého spojence, aby usměrnily fašistickou agresi na východ, ztratila důvěru pracujícího lidu, a tím i právo řídit a spravovat osudy našich národů. Tento fakt ještě dodatečně potvrdila otevřená kolaborace jejího háchovského křídla s fašismem. Vedoucí postavení v národně osvobozeneckém zápase, který začal po rozbití Československa, hitlerovské okupaci českých zemí a utvoření loutkového klerofašistického státu na Slovensku v polovině března roku 1939, postupně převzala dělnická třída. V jejím čele jako nejorganizovanější, nejvíce vědomější a nejradikálnější síla protifašistického odboje stála Komunistická strana Československa.

Svůj program, obsahující národní a zároveň sociální zájmy dělnické třídy a nejširších vrstev pracujícího lidu, vyjádřila již v Provolání z března roku 1939: „Tváří i tvář hitlerovským podmanitelům celý národ odvrhne zrádce a slabochy a semkne se v pevnou jednotu, kterou dovedl vždy vytvořit, když hájil svoji národní existenci. Nezdolná jednota všech sil národa, hrdý a tvrdý vzdor — to bude odpověď na údery, které jsou mu zasazovány. A dělnická třída, která již tolikrát stála v přední frontě v obraně národní věci, stane se opět nezlomnou páteří národního boje.“ (Provolání KSČ k 15. březnu 1939. Za sobodu českého a slovenského národa. Praha 1956, s. 32.)

Provolání uzavíral jednoznačně formulovaný závazek: „My, čeští komunisté, kteří jsme učinili vše, aby národ byl uchráněn nynějšímu údělu, před tváří národa vystupujeme a prohlašujeme, že chceme stát oddaně a neohroženě v prvních řadách národního boje za obnovu plné svobody a samostatnosti.“ (Tamtéž, s. 33.)

Proti benešovskému opatrnickví a vyčkávání stavěla strana výzvu, aby pracující lid bojoval proti fašistickému útlaku všemi prostředky, „odporem dělnictva v závodech, odporem rolnictva proti drancování země, odporem proti brutalitě okupantů, odporem proti řádění gestapa, odporem proti znásilňování kulturnímu, odporem proti germanizaci“. (Tamtéž, s. 32.)

K vedení národně osvobozeneckého zápasu byla strana teoreticky připravena hlubokými analýzami strategie a taktiky protifašistického boje, které již v roce 1935 vypracoval VII. kongres Kominterny. Na podkladě zkušeností řady komunistických stran byla zvolena nejúčinnější forma sjednocení antifašistických sil v široké lidové frontě. Vycházelo se ze zásady, že proletářský internacionalismus nejenže neodporuje boji za národní, sociální a kulturní revoluci v jednotlivých zemích, ale naopak prostřednictvím mezinárodně proletářské solidarity a bojové jednoty poskytuje tomuto boji podporu.

V duchu této zásady a s využitím historických zkušeností se KSČ snažila aktivizovat odboj jako širokou lidovou osvobozovací frontu v čele s dělnickou třídou, zahrnující rolnictvo, ale i další společenské vrstvy, které byly nacistickým násilím podníceny k tomu, aby se přimkly k lidovému antifašistickému bojovému hnutí.

Program obnovy či kontinuity předmnichovského buržoazně demokratického státního zřízení, jak jej koncipovali buržoazní odbojoví předáci v emigraci, byl

pro revoluční stranu dělnické třídy nepřijatelný. Komunistická strana Československa zvolila cestu postupného dosahování revolučních cílů sociálního osvobození dělnické třídy, přičemž bezprostřední úkol viděla v boji za odstranění národnostního útlaču. Národní boj českého a slovenského lidu pojímala jako součást internacionálního boje proti fašismu.

Na území protektorátu Čechy a Morava, stejně jako na území tzv. slovenského státu vybudovali komunisté síť ilegálních organizací, centrálně řízených ilegálními ústředními vedeními KSČ a KSS, podle pokynů a směrnic zahraničního vedení KSČ v Moskvě. Těžiště protifašistického boje strana spatřovala v aktivitě domácího odboje, v němž od uvědomování s využitím letáků a ilegálních tiskovin přecházela postupně k organizování demonstrací, stávek, sabotáží a diverzí a posléze k partyzánskému boji s perspektivou lidového povstání.

V zájmu jednoty v boji proti fašismu byla strana ochotna spolupracovat s buržoazním odbojem ve vlasti i v zahraničí, zejména při organizování československého zahraničního vojska. Přílišná závislost československého zahraničního odboje na západních velmocích, které si ještě dlouho po vypuknutí druhé světové války zachovávaly mnichovský politický kurs a zaujímal anti-sovětská stanoviska, kladla však této spolupráci čím dále tím větší překážky jak v politické, tak i ve vojenské oblasti.

Teprve vypuknutí Velké vlastenecké války sovětského lidu proti fašistickým uchvatitelům, kteří věrolomně přepadli Sovětský svaz, vytvořilo nejenom zcela nové podmínky pro další vývoj druhé světové války, ale i pro zintenzivnění národně osvobozenického hnutí porobených národů, včetně národů českého a slovenského. I v Československu se hrdinský boj sovětských ozbrojených sil, které nesly hlavní tíhu boje druhé světové války, stal mocným impulsem k zesílení odporu proti fašistům. KSČ přes zásadní politické výhrady nalezla možnost spolupráce s československou emigrační vládou v záležitostech zahraničního i domácího odboje.

Na území vlasti orientovala národně osvobozenický zápas lidu k rozvinutí aktivních forem boje proti okupantům a slovenskému klerofašistickému režimu tak, aby rozvrácením týlu a ochromováním fašistického válečného úsilí co nejvíce přispíval k heroickému boji Sovětské armády.

Na Slovensku komunistická strana již na jaře roku 1942 organizovala v horách první partyzánské skupiny a oddíly. O rok později se V. ilegálnímu ústřednímu vedení KSS podařilo sjednotit antifašistické síly a ustavit Slovenskou národní radu, která zahájila cílevědomou přípravu k Slovenskému národnímu povstání. Její součástí byl mohutný rozvoj partyzánského hnutí, k němuž rozhodující předpoklady vytvořila organizační i materiální pomoc, kterou v létě roku 1944 na žádost zahraničního vedení KSČ poskytl Československu Sovětský svaz. Slovenské národní povstání, jehož vedoucí silou byla Komunistická strana Slovenska, zahájilo národní a demokratickou revoluci českého a slovenského lidu, která pokračovala, i když byly povstalecké síly zatlačeny fašistickou přesilou do hor. Strana přitom dokázala proti buržoaznímu čechoslovakismu tímto povstáním prosadit a realizovat ideu československé státnosti jako dobrovolného svazku dvou rovnoprávných bratrských národů, Čechů a Slováků.

Partyzánské hnutí organizovalo vedení KSČ od roku 1943 i v českých zemích. Na mnoha místech vznikly partyzánské oddíly vyvíjející intenzivní diverzní činnost, která zesílila v souvislosti se Slovenským národním povstáním. Také v tomto případě se rozvoj partyzánského hnutí opíral o nezištnou pomoc Sovětského svazu, který vyslal do českých zemí smíšené sovětsko-československé

skupiny partyzánských organizátorů. Národní a demokratická revoluce zahájena Slovenským národním povstáním byla v závěru války rozvinuta Květnovým povstáním českého lidu, jehož vrcholem se stal hrdinný boj povstalecké Prahy. Stejně jako na Slovensku i v českých zemích v povstání, jehož oporou byli partyzáni a ozbrojené dělnictvo, vedoucí roli sehrála KSČ. Vytvořila již předtím síť revolučních národních výborů a prosadila svým vlivem v České národní radě jednoznačné uznání autority Košické vlády Národní fronty.

V zahraničním odboji se KSČ při spolupráci s emigrační vládou soustředila na prohlubování a upevňování československo-sovětského spojení, v němž odůvodněně spatřovala základní předpoklad vítězného zakončení národně osvobozenického boje.

Sovětský svaz nejenže na mezinárodním fóru energicky protestoval proti rozbití a podmanění Československa, ale poskytoval také československému národnímu osvobozenickému hnutí nezištnou pomoc. Československým činitelům, kteří žili v emigraci v Moskvě, vytvořil všechny podmínky pro podporu a řízení odboje ve vlasti. Bylo to především zahraniční vedení KSČ v čele s Klementem Gottwaldem, které na sovětském území vyvíjelo vysoce aktivní propagandistickou i organizátorskou činnost při řízení komunistického hnutí odporu jako politická protiváha buržoazního odbojového centra na Západě. Sovětská vláda také umožnila na svém území pobyt a dokonce výcvik vojáků československého legiónu, kteří se tam pod vedením podplukovníka L. Svobody uchýlili po porážce polského buržoazního státu.

Velkou vlasteneckou válku zahájil Sovětský svaz nejenom s cílem odstranit nebezpečí hroící sovětské zemi, jak prohlásil J. V. Stalin v rozhlasovém projevu 3. července roku 1941, „nýbrž i proti všem evropským národům úpějícím pod jařmem německého fašismu“. (Stalin, J. V.: O Veliké vlastenecké válce Sovětského svazu. Praha 1953, s. 13.)

Již na samém počátku Velké vlastenecké války Sovětský svaz nabídl československé vládě úmluvu o společném postupu ve válce proti hitlerovskému Německu. Tato úmluva, podepsaná 18. července roku 1941, jak prohlásil Klement Gottwald, „znamenala plné uznání naší republiky jakožto suverénního, právně existujícího státu a rovnoprávného spojence, načež pak následovalo plné uznání Československa i z jiných stran“. (Gottwald, K.: Spisy, sv. 11. Praha 1955, s. 274.) Sovětský svaz tak položil jeden ze základních kamenů budoucí existence Československa. Byl jedinou velmocí, která takto uznala předmnichovské hranice Československa a donutila západní velmocí, aby rovněž přiznaly československé vládě plná práva jako představitelce spojenecké země.

Všichni opravdoví českoslovenští vlastenci přijali podepsání československo-sovětské úmluvy s nesmírnou radostí, neboť v Sovětském svazu spatřovali záruku osvobození své vlasti.

Na základě zmíněné úmluvy sovětská vláda mimo jiné umožnila na svém území formování československých vojenských jednotek. Veškeré výdaje spojené s jejich finančním i materiálním vybavením a zabezpečením jejich bojové činnosti zahrnula přitom do svých válečných nákladů.

KSČ usilovala všeobecně o šíření idejí národní a demokratické revoluce mezi příslušníky československých zahraničních vojenských jednotek a o co nejaktivnější účast našeho zahraničního vojenského odboje ve válce proti hitlerovskému Německu. Zvláště silný byl její vliv na morálně politické kvality, organizaci, bojové zasazení i úspěchy československých vojenských jednotek, zformovaných v SSSR.

Zahraniční vedení KSČ do těchto jednotek vyslalo zkušené stranické pracovníky, kteří organizovali činnost neveřejné stranické organizace a vedli ji k intenzivní politickovýchovné práci podle směrnic zpracovaných Klementem Gottwaldem. Strana ukládala svým členům, aby byli příkladnými vlastenci a nejlepšími vojáky. Na tom budovala svou autoritu v jednotkách. Získala pro svou linii národně osvobozenického boje většinu vojáků. Zásluhou komunistů se proti vůli a představám londýnské vlády prosadila snaha bojovat po boku Sovětské armády na sovětsko-německé frontě. Komunisté šli také příkladem v plnění bojových úkolů na frontě. Vyvíjeli v jednotkách usilovnou politickovýchovnou činnost. Stranické řady se doplňovaly vojáky, poddůstojníky i důstojníky, kteří se vyznamenali v bojích. Komunisté stáli v čele vlasteneckého úsilí o urychlené formování a výcvik dalších jednotek a jejich zasazení do boje, aby na rozhodující frontě druhé světové války reprezentovaly bojující Československo, prokázaly těsné a nerozborné spojení se Sovětským svazem a zřetelně co nejvíce československý podíl na porážce hitlerovského Německa a aktivní účast na osvobození vlasti. Vojenská politika KSČ byla tak určujícím stimulem vzniku revolučních bojových tradic československo-sovětského spojení v bojích u Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerkve a Žaškova.

Ještě předtím však, 12. prosince roku 1943, došlo k události, která byla důležitým mezníkem našeho národně osvobozenického boje. V Moskvě vládní představitelé Československa a Sovětského svazu toho dne podepsali smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci. Smlouva vzešla ze základních společných zájmů národů obou zemí. Byla dalším projevem rozhodného úsilí Sovětského svazu o uspění vítězství nad hitlerovským Německem a internacionální pomoci československému lidu. Odrážela narůstající váhu Sovětského svazu v politice československé zahraniční vlády, což bylo dáno převratnými vítězstvími Sovětské armády ve válce proti hitlerovskému Německu. Zároveň však byla tato smlouva vítězstvími zahraničněpolitické linie KSČ a projevem její stále zřetelnější převahy v domácím i zahraničním odboji. Na podkladě spojenecké smlouvy Sovětský svaz zvýšil svou válečnou pomoc Československu materiální i organizační podporou československého partyzánského hnutí a umožněním výstavby dalších pozemních, paradesantních i leteckých jednotek v organizačním rámci 1. čs. armádního sboru. Nejužitečnější formou pomoci však bylo přímé osvobozování Československa Sovětskou armádou, které bylo zahájeno v září roku 1944 karpatsko-dukelskou operací. Je zásluhou KSČ, že v bojových sestavách těchto vojsk se na úspěšném plnění osvobozenických úkolů hrdinně podílely i jednotky 1. čs. armádního sboru, které se tak zapojovaly přímo do uskutečňování národní a demokratické revoluce.

Osm dalších měsíců od září roku 1944 trval hrdinský boj Sovětské armády za osvobození Československa. Sovětské vojáky v něm nelitovali sil ani prostředků. Více než 140 000 jich padlo v bojích na československém území. Statečně se po jejich boku bili s fašistickým nepřítelem i vojáci a partyzáni, hrdinní bojovníci československého antifašistického hnutí odporu.

Osvobození Československa Sovětskou armádou se přitom stalo historickým předělem v životě našich národů. Klement Gottwald to vyjádřil slovy: „9. květen je vskutku velký, ba největší náš národní svátek. Toho dne roku 1945 skončila navždycky krutá hitlerovská okupace, která hrozila zničením samé existence českého a slovenského národa. Tento den je zároveň i historickým mezníkem, kdy český a slovenský národ zahajuje novou, dosud nejsvětější éru svých dějin, éru skutečné národní svobody a nezávislosti, éru vlády lidu a svobodné práce

lidových mas, éru výstavby socialismu.“ (Gottwald, K.: 1949—1953. Praha 1953, s. 232.)

Uplynulá desetiletí ještě zřetelněji a přesvědčivěji ukázala historický význam vítězství Sovětského svazu nad fašismem pro změnu poměru sil ve světě. Porážka hitlerovského fašismu a japonského militarismu prohloubila všeobecnou krizi kapitalismu a upevnila pozice pokrokových, demokratických a mírumilovných sil. Všeobecně vzrostla autorita komunistických a dělnických stran. Vznikla světová socialistická soustava, hlavní subjekt pokroku současné epochy lidstva. Došlo k rozpadu kolonialismu.

Vítězství Sovětského svazu ve Velké vlastenecké válce prokázalo přednosti socialismu, jeho obrovskou ekonomickou, sociálně politickou i obrannou sílu.

Lid Československa, který se nanejdříve čestným způsobem podílel na osvobození své země a přispěl nezanedbatelným vkladem k vítězství antifašistické koalice, vyvodil pro sebe poučení z tragické zkušenosti Mnichova. V průběhu národně osvobozeneckého zápasu se semknul kolem dělnické třídy a KSČ, která tomuto zápasu správným spojením cílů národní a sociální svobody vtiskla hluboký dějinný smysl. V očích našich národů získala strana legitimitu jediné politické síly, která byla s to vytyčit cílevědomý a reálný program odboje a také jej uskutečnit. Masy pracujících proto s důvěrou přijaly Košický vládní program, jehož zásady KSČ zformulovala a prosadila jako kodifikaci probíhající národní a demokratické revoluce, a obětavě budovaly v jeho duchu základy lidově demokratického státu. Spojenectví se Sovětským svazem přitom nové republice skýtalo takové záruky bezpečné existence a všestranného rozvoje, jaké naše národy neměly v celých svých dějinách.

V zemi se upevnila lidová moc, opřená o svazek dělníků, rolníků a pracujících inteligence, jejímiž orgány byly národní výbory. Národní fronta, která se zrodila v boji proti fašismu, byla přitom zárukou, že revoluční proces sociálně politického rozvoje republiky se nezastaví. Hybnou silou tohoto procesu byla KSČ.

Když se buržoazie v únoru roku 1948 pokusila o kontrarevoluční puč, kterým chtěla dosáhnout mocenského převratu, masy pracujících pod vedením KSČ odrazily její útok a nastoupily revoluční cestu výstavby socialismu.

Následující léta v životě naší republiky až po dnešní dobu byla naplněna hlubokými revolučními společensko-ekonomickými přeměnami. Byly nastoleny nové socialistické společenské vztahy, charakterizované společenským vlastnictvím výrobních prostředků. Postupně byla vybudována moderní vyspělá průmyslová základna a socialistická zemědělská velkovýroba. Souběžně s tím se rozvíjí socialistická demokracie, zdokonaluje se činnost národních výborů ve prospěch aktivního řešení otázek rozvoje obcí a měst, zabezpečování oprávněných potřeb občanů. Vyvíjí se rozsáhlé a úspěšné úsilí o všestranné zvyšování životní úrovně lidu.

Zamýšlíme-li se s odstupem 40 let nad odkazem národně osvobozeneckého zápasu, který se naplňoval v průběhu výstavby našeho lidově demokratického a socialistického státu a k němuž se nadšeně hlásíme i v současném období budování rozvinuté socialistické společnosti, je nutné si připomenout trvale platné ideové politické hodnoty, které jej tvoří.

Jako nosný pilíř tohoto odkazu vyvstává historická oprávněnost a nezbytnost vedoucí úlohy Komunistické strany Československa v naší socialistické společnosti. Byla jedinou stranou, která obstála ve složitých bojích dělnické třídy a ostatních pracujících proti buržoazii. Sjednotila lidové masy kolem dělnické třídy k úspěšné národní a demokratické revoluci. Zmobilizovala lid k socialis-

tické revoluci, která bouřlivým růstem výrobních sil při současné revoluční proměně společenských vztahů zajistila nebývalý rozkvět národům naší republiky. Svou principiální marxisticko-leninskou politikou, využívající zkušeností KSSS a dalších bratrských komunistických stran, jako vedoucí síla naší socialistické společnosti vyjadřuje nejvládnější zájmy našeho lidu i jeho historické zkušenosti. Zdravé síly v řadách KSČ dokázaly i v době krize ve straně a společnosti s internacionální pomocí uhájit revoluční vymoženosti proti úkladům antisocialistických a oportunistických sil a v pevně internacionální jednotě se Sovětským svazem a ostatními zeměmi socialistického společenství budovat rozvinutou socialistickou společnost.

KSČ v průběhu národně osvobozenického zápasu dosáhla vytvoření Národní fronty, sjednocující dělníky, rolníky i pracující inteligenci. Tato jednotu byla i po válce východiskem výstavby lidově demokratického státu a rozhodující podmínkou vítězství pracujícího lidu nad buržoazní kontrarevolucí v únoru roku 1948. Stala se poté rozhodujícím faktorem revoluční výstavby socialistické společnosti. KSČ svou politikou sledující zájmy lidu vytváří předpoklady k jejímu dalšímu upevňování. I tím naplňuje odkaz národně osvobozenického boje.

V protifašistickém boji se zásluhou komunistické strany probíjaly nové zásady rovnoprávného bratrského soužití českého a slovenského národa, jejichž příslušníci svorně bojovali na domácí i zahraniční frontě za nový společný stát. Tyto zásady, patřící k vůdčím ideám Slovenského národního povstání, byly vtěleny do Košického vládního programu. Federativním uspořádáním dosáhla KSČ spravedlivého řešení otázky soužití našich národů. V duchu idejí národně demokratického osvobozenického boje je třeba dále prohlubovat jednotu našich bratrských národů Čechů a Slováků i příslušníků všech národností socialistického Československa.

Základním vnějším předpokladem vítězství národně osvobozenického boje, o nějž KSČ plně opírala svůj odbojový program, bylo těsné spojení se Sovětským svazem. Jeho dalekosáhlý význam se v intencích československo-sovětské spojenecké smlouvy přesvědčivě prokázal neocenitelnou pomocí, kterou Sovětský svaz poskytl Československu i v jeho poválečné obnově a výstavbě, zejména po únoru roku 1948. Toto spojení se stalo spolehlivým východním článkem celého systému internacionálních spojeneckých vztahů, které se vytvořily zvláště po vzniku obranné organizace Varšavské smlouvy v roce 1955 mezi socialistickými zeměmi v čele se Sovětským svazem. Internacionální pomoc Sovětského svazu a bratrských zemí pomohla Československu v roce 1968 vytvořit podmínky k politické porážce pravicových kontrarevolučních sil, které se pokoušely o podkopání základů socialismu. Tehdy se znovu potvrdilo přesvědčení českého a slovenského lidu o potřebě spojení a přátelství především se Sovětským svazem. V nové spojenecké smlouvě, která byla podepsána v květnu roku 1970, je zakotvena kvalitativně vyšší úroveň všestranných a neobvyklých rozsáhlých spojeneckých vztahů mezi ČSSR a SSSR, založených na totožnosti perspektiv a cílů. Smlouva zároveň jednoznačně stvrzuje příslušnost naší republiky k družné rodině států socialistického společenství a také vytváří předpoklady k mnohostranné spolupráci v rámci socialistických zemí. Československá socialistická republika je spolehlivým článkem socialistického společenství a v rámci těsné spolupráce s ním se podílí i na mírové zahraniční politice socialistických zemí, usilující o odvrácení nebezpečí světové války. Docházejí tak maximálního naplnění internacionální rysy obsažené v odkazu

národně osvobozenického boje, jak se projevily v účasti československých vojáků a partyzánů na osvobozování sovětského území i území bratrského Polska a naopak zásluhou příslušníků bratrských národů, zejména národů SSSR v bojích Slovenského národního povstání, v partyzánských bojích na československém území a podílem sovětských, rumunských a polských vojsk při osvobozování Československa.

Uvědomovat si význam vedoucí úlohy KSČ v naší společnosti, posilovat jednotu pracujících mas usilujících pod vedením KSČ o další rozvoj naší socialistické společnosti a upevňovat bratrské soužití národů ČSSR, stejně jako internacionální spojenectví se Sovětským svazem — v tom spočívá podstata naplňování ideově politického odkazu národně osvobozenického zápasu. Pro příslušníky ČSLA má však tato otázka ještě zvláštní hledisko, které je třeba brát v úvahu. Naše armáda je historií svého vzniku a výstavby neoddělitelně spjata s bojem za národní a sociální osvobození pracujících. Bojové tradice z oněch dob jsou hodnotami, k nimž se hrdě hlásí a z nichž čerpá zkušenosti, vzory i posilu při plnění náročných úkolů bojové a politické přípravy v rámci zabezpečování československého podílu na internacionální obraně socialismu. V ideově výchovné práci s využitím tradic se vojákům objasňuje rozhodující úloha Sovětského svazu v druhé světové válce, osvoboditelské poslání Sovětské armády i úloha KSČ v boji lidu Československa za osvobození vlasti. Vojáci poznávají historické kořeny československo-sovětského bojového spojenectví, které se rozrostlo v internacionální bojovou jednotu států a armád Varšavské smlouvy, a osvojují si zákonitosti přechodu od národní a demokratické revoluce k revoluci socialistické. Jsme si vědomi, že úkolem ČSLA je zajišťovat spolehlivou obranu Československé socialistické republiky a tím i revolučních hodnot, které jsou výsledkem obětivých bojů za národní i sociální osvobození. Uvědomujeme si také, že tento úkol je možné splnit jen v nejtěsnějším internacionálním spojeneckém svazku států Varšavské smlouvy v čele s bratrskou Sovětskou armádou. Spolupráce členských států Varšavské smlouvy ve vojenské oblasti stejně jako v ostatních oblastech je založena na historicky ověřených principech internacionalismu, rovnoprávnosti a suverenity jednotlivých zemí, jednotě řešení základních otázek členských států a kolektivní odpovědnosti za jejich bezpečnost a obranu socialismu.

ČSLA, jejíž bojeschopnost byla vysoce oceněna na XVI. sjezdu KSČ, vyvíjí iniciativní úsilí k plnění úkolů vytyčených tímto sjezdem na úseku zvyšování obranyschopnosti Československé socialistické republiky a prohlubování vojenské spolupráce a třídního bratrství se Sovětskou armádou a ostatními armádami spojeneckých socialistických zemí. „Příslušníci ČSLA,“ jak prohlásil armádní generál Martin Dzúr, „si uvědomují nebezpečí vyvěrající ze současné mezinárodní situace, chápou objektivní nutnost obrany své vlasti a celého socialistického společenství i nevyhnutelnost přijímaných obranných opatření. Semknutí kolem strany, plně podporují její politiku a vystupňováním aktivity a iniciativy v plnění úkolů bojové a politické přípravy se podílejí na její realizaci.“ (Důsledným uskutečňováním závěrů XVI. sjezdu KSČ naplňujeme odkaz Dukly. Celoarmádní ideologická konference k 40. výročí karpatsko-dukelské operace. VHÚ 1984, s. 19.)

40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou je významným podnětem k mobilizaci společenské a pracovní aktivity našeho lidu v úsilí o důsledné splnění

programu XVI. sjezdu KSČ a dosažení dalších úspěchů při budování rozvinuté socialistické společnosti v naší zemi. Pro příslušníky ČSLA znamená ještě iniciativněji a obětavěji přistupovat k plnění úkolů bojové a politické přípravy, zvyšovat podíl jejich osobní odpovědnosti za vysokou bojeschopnost a mobilizační pohotovost vojsk. V oblasti stranickopolitické práce je třeba ještě usilovněji upevňovat morálně politický stav příslušníků armády, zvyšovat jejich politické uvědomění, oddanost KSČ a pracujícím lidu v první řadě zintenzivněním vlastenecké a internacionální výchovy na základě revolučních a bojových tradic.

I pro ČSLA platí slova generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR Gustáva Husáka o tom, že zejména mladým generacím je nutné předávat tradice národně osvobozenického boje, osvětlovat kontinuitu, velikost a smysl cesty, po níž jdeme, abychom ozřejmili, „z jakých zdrojů vyrostl a kolik obětí vyžadoval náš socialistický dnešek, jak dále rozvíjet slavný odkaz národně osvobozenického boje a socialistické výstavby“. (Rudé právo, 1. září 1984.)

Můžeme být přitom plným právem hrdi na to, že tužby bojovníků za svobodu a lepší život našich národů se důsledně naplňují úspěšnými výsledky naší socialistické výstavby, která nás opravňuje k přesvědčení, že „půjdeme po nastoupené cestě k novým úspěchům ku prospěchu našeho lidu, věci socialismu, míru a pokroku“. (Tamtéž.)

Výchova na tradicích, základ současné ideově výchovné práce

Ideově výchovná práce jako cílevědomé úsilí o prohlubování a upevňování komunistické uvědomělosti příslušníků ČSLA je trvalou a neoddelitelnou součástí upevňování její bojové a mobilizační pohotovosti. „V uvědomělosti lidí,“ jak připomněl generální tajemník ÚV KSČ a prezident republiky soudruh Gustáv Husák z tribuny XVI. sjezdu, „je skryta ohromná tvůrčí síla, která je schopna mobilizovat společnost k řešení i těch nejsložitějších úkolů.“ Není pochyb o tom, že zvyšování obranných schopností naší země v nerozbořném internacionálním spojeneckém svazku se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi patří k úkolům složitým a vzhledem k současné mezinárodní situaci, nebezpečně vyhraněné stupňováním válečných příprav imperialismu v čele s USA, také mimořádně závažným. Z toho plyne zvláštní důraz, který ÚV KSČ i velení armády kladou na kvalitu ideově výchovné práce, zejména na výchovu k socialistickému vlastenectví a internacionalismu, v níž se uplatňují revoluční tradice KSČ a československého lidu a sepětí s nimi, i bojové tradice ČSLA. Měřítkem úspěšnosti této práce není ovšem jenom znalost tradic, myšlení a cítění zformované jejich účinkem, nýbrž stupeň uvědomělosti v přístupu k plnění povinností budovatelů

i obránců socialistické vlasti, konkrétní výsledky v plnění úkolů bojové a politické přípravy.

Láska k vlasti, k národům a národnostem spojeným příslušností k našemu socialistickému státu, stejně jako pozitivní vztah bratrské náklonnosti k Sovětskému svazu a ostatním socialistickým zemím v boji proti kapitalistickému vykořisťování, útla-ku a zotročování, to vše, co tvoří obsah výchovy k socialistickému vlastenectví a internacionalismu, má svou složku rozumovou i citovou. Obě lze rozvíjet, posilovat a prohlubovat pomocí pokrokových a revolučních tradic, v nichž jsou jako specifické kategorie zahrnuty tradice bojové. Prostřednictvím tradic se neobyčejně ná- zorně a přesvědčivě formuje vztah k dě- jinám národních a sociálních bojů české- ho a slovenského lidu i ke Komunistické straně Československa, která se jako před- voj dělnické třídy postavila do čela ná- rodně osvobozenického boje našich ná- rodů a vedla je úspěšně cestou národní a demokratické revoluce a dále k vítězství a rozvoji socialismu v naší zemi. Pokro- kové a revoluční tradice pomáhají pochop- it logický sled dějinných událostí, které směřovaly k socialistické přítomnosti na- šich národů. Ozřejmují tak zároveň hod- notu revolučních vymožeností dneška a

mobilizují k jejich ochraně i k dalšímu rozvíjení v zájmu dosažení cílů komunistické budoucnosti.

Tradicie tedy v procesu vlastenecké a internacionální výchovy hrají závažnou úlohu jako působivý výchovný nástroj. Zároveň však vystupují jako složka cíle, který si tato výchova vytýčuje. Vždyť znát revoluční a bojové tradice českého a slovenského lidu, stejně jako základní revoluční tradice bratrských zemí a jejich armád i revoluční tradice mezinárodního komunistického hnutí a ztotožnit se s nimi patří nezbytně k politickému uvědomění občanů Československé socialistické republiky a vojáků její lidové armády. V tom je nutné spatřovat rozumový i citový zdroj jeho vlasteneckého a internacionálního sebevědomí, které je hnacím motorem občanské činnosti.

Zintenzívnění a zdokonalování ideologické práce zahrnuje úsilí o popularizaci a výchovné využití pokrokových a revolučních tradic, předpokládá i důsledný a energický boj o tyto tradice proti vytrvalým pokusům imperialistické propa-

gandy o falzifikaci jejich výkladu. Tradice se totiž staly kolbištěm zosířené ideologické boje, v němž imperialistům jde o zlehčování zločinné role fašismu, zpochybňování rozhodujícího přínosu Sovětského svazu k jeho porážce. Falzifikace tradic je oblíbenou metodou propagandistů imperialismu i v ideologické diverzi orientované proti Československu. Zakrývají nezvratná historická fakta, že imperialismus otvíral cestu fašistické agresi na východ zradou Československa v době mnichovské krize, že Sovětský svaz byl jedinou z evropských velmocí, která zásadně a důsledně vystupovala proti fašistickému expanzionismu a která byla připravena poskytnout ohroženému Československu vojenskou pomoc. Snaží se znevážit úlohu komunistického odboje, osvobozené poslání Sovětské armády. Deformací obrazu národní a demokratické revoluce českého a slovenského lidu chtějí oslabit historické vědomí československých občanů a vojáků, zastřít skutečnost, že socialistická přítomnost naší země je pokračováním, naplněním a dalším rozvíjením revolučního odkazu.

Hovoříme-li o tradicích, je samozřejmě zapotřebí zjednat si jasno v tom, co pod tímto slovem rozumíme. Existují různé definice, avšak z hlediska praxe ideové výchovné práce, o jejíž zdokonalování nám jde, je důležité vědět, jaké místo v oblasti tradic zaujímají konkrétní historické události. Existuje totiž názor, že takovéto události nejsou tradicemi, nýbrž pouze zdroji tradic, zatímco za tradice se označují ideové hodnoty, které z událostí vyplývají, které jsou jejich obsahem. Tento výklad svádí k tomu, aby se o tradicích pojednávalo v abstraktní poloze, bez historických fakt, což zbaňuje ideové výchovnou práci konkrétnosti, která je podstatou jejího výchovného účinku. Objevují se i jiné názory, jež kladou tradice mimo oblast kompetence historické vědy tvrzením, že představují legendarizované, a tedy neadekvátní odraz historické reality. Tyto názory mají rovněž nepříznivý vliv na výchovnou práci. Přípustnější nesoulad mezi vědecky ověřenými fakty a jejich pokřivenou interpretací pod označením tradic, s odůvodněním, že tradice jsou nikoli minulostí, jaká skutečně byla, ale jak ji prožívá lid.

Je pravda, že v živelně se utvářející sociálně psychologické sféře společenského vědomí vznikají určité tradice jako kolektivně zredigované, upravené, obvykle při-

krášené příběhy, které se sdělují mezi generacemi. Jinak se však jeví tradice z hlediska vyspělejší ideologické sféry společenského vědomí, která využívá poznatků vědy včetně vědy historické. Tato věda má přirozeně širší pole působnosti, než jaké zabírá problematika tradic. Usiluje o co možná úplnou a přesnou rekonstrukci minulosti a zabývá se tudíž i historickými ději, které nemají žádoucí výchovnou hodnotu. To však neznamená, že zkreslování historických faktů by se mělo pokládat za podstatný příznak tradic. Domnívám se naopak, že i v sociálně psychologické sféře živelně probíhající zkreslování faktů v procesu mezigeneračního předávání tradic zásluhou vlivu školy, hromadných sdělovacích prostředků a dalších civilizačních vymožeností čím dál tím více ustupuje vědecky ověřenému poznání. Při stoupající úrovni všeobecného vzdělání je pravdivost výkladu tradic základem jejich věrohodnosti, která je jednou z podmínek přesvědčivého výchovného účinku. Marxistická ideologie, jež opírá program socialistické revoluce o pravdivé poznání reality včetně pravdivé vědecké rekonstrukce její minulosti, není a nemůže být nikterak v rozporu se snahou, aby tradice byly solidní složkou vytříbeného historického vědomí. Chápeme je jako myšlenkové odrazy

společenských vztahů minulosti, uchovávané v procesu mezilgenerační komunikace, a zahrnujeme do nich tudíž i myšlenkové odrazy událostí a činů, které se ať živelně či zásluhou uvědomělé péče udržují ve společenském vědomí a tvoří ideovou spojnicí minulosti a přítomnosti. V ideově výchovné práci s tradicemi jde, populárně řečeno, o to, co nejučinněji šířit, vštěpovat znalosti takových událostí a činů z dějin národních a sociálních bojů našeho lidu, které pomáhají pochopit dějinné souvislosti, v jejichž světle se naše socialistická společnost jeví přesvědčivě jako vyvrcholení dosavadního vývoje, nacházejí tu zdroje občanské hrdosti, vzory a mravní normy chování.

Výběr a hodnocení tradic využívaných k ideově výchovné práci je vždy záležitostí vládnoucí třídy. Ani naše socialistická společnost v tomto směru není a nemůže být výjimkou. Uplatňuje z hlediska zájmů dělnické třídy a komunistické strany jako jejího předvoje a řídicí síly naší socialistické společnosti důsledně třídní postoje a kritéria výběru pokrokových a revolučních tradic, jejichž prostřednictvím vštěpuje svým občanům a zejména mládeži, ideje a city socialistického vlastnictví a internacionalismu.

Komunistická strana Československa v duchu zásad marxismu-leninismu v třídních bojích s buržoazií, při organizování národně osvobozeneckého boje, stejně jako v období přerůstání národní a demokratické revoluce v socialistickou i v celém složitém procesu budování socialistické společ-

nosti vždy projevovala citlivý přístup k živým ideovým hodnotám historie svého národa za národní a sociální osvobození, k pokrokovým a zejména revolučním tradicím českého a slovenského národa. Klement Gottwald to vyjádřil slovy: „Náš vztah k národní minulosti je velmi živý a chceme se z ní mnoho učit. Avšak jde o to, orientovat se na pokrokové osvobozenecké tradice našeho národa a kultury.“ (Gottwald, K.: Spisy, sv. XV. Praha 1961, s. 121.) Svou nepomíjivou cenu mají přitom zkušenosti z revolučních bojů dělnické třídy a její komunistické strany, neboť jednou z vůdčích zásad revoluční strany je, že musí „pokračovat v díle a tradici veškerého revolučního hnutí“. (Lenin, V. I.: Sebrané spisy, sv. 4, 2. vydání. Praha, Svoboda 1980, s. 187–188.) Kontinuita revolučního úsilí generací se zajišťuje předáváním pokrokových, a zvláště revolučních tradic.

V rozsáhlém výběru revolučních tradic KSČ, dělnické třídy a Československého lidu vystupují do popředí bojové tradice, jejichž jádrem jsou sdělované a přejímané znalosti o závažných událostech a činech z dějinných období, kdy se revoluční cíle uskutečňovaly ozbrojeným bojem. Komunisté jako vedoucí síla socialistické společnosti, která je vrcholem dosavadních dějin našich národů, se hlásí k jejich revolučním bojovým tradicím a sami je svými vlastními dějinami obohatili o novou kapitolu. Pokrokové a revoluční tradice se jako zlatá nit vinou celými dějinami našich národů.

Již na samém prahu těchto dějin v dobách existenčních zápasů Velkomoravské říše i pozdějšího českého státu se zrodily tradice vojenské zdatnosti našich předků a jejich neustupného národnostního sebevědomí. Nejvýše plamen těchto tradic zazářil v husitském revolučním hnutí. V něm je nejostřejší vyjádření tradice lidového odporu proti sociálnímu a národnostnímu útlačku a porobě v období feudalismu. Husitství se vrylo do vědomí celých generací českého a slovenského národa jako revoluční čin vykořisťovaných lidových mas. V průběhu dějin se tato tradice nejednou stala zdrojem síly, odvahy, revolučního elánu i vynalézavosti v těžkých bojích za národní a sociální spravedlnost.

Česká a slovenská buržoazie se sice pokoušela zmocnit se husitství a upravit ho falešným výkladem jako ideologickou zbraň pro svůj národní zápas s němec-

kou a rakouskou buržoazií a později ji zahrnula do ideologického arzenálu čechoslovakismu, avšak svou lidovou a revoluční podstatou je husitství tradicí dělnické třídy, pracujícího lidu. Tuto myšlenku zdůraznil Jan Šverma, když napsal: „A česká dělnická třída jako revoluční třída českého národa a jako nejpokrokovější část našeho pracujícího lidu je především povolána k tomu, aby se stala nositelem husitských tábořských tradic. Na ní záleží, aby především ona sjednotila své řady k novému revolučnímu zápasu... a co více: česká dělnická třída je také povolána, aby v moderním duchu uskutečnila staré tábořské komunistické ideály, které před pěti sty lety byly nejasnou utopií, ale k jejichž uskutečňování dnes uzrály všechny společenské předpoklady.“ (Šverma, J.: Výbor z díla, sv. 2. Praha 1981, s. 81 až 86.)

Stejně tak za druhé světové války, kdy komunistická strana sjednocovala lid k boji proti fašismu v duchu ideálů národní demokratické revoluce, dovolávala se opět tradic revolučního husitského hnutí. V moskevském rozhlasu připomínal Klement Gottwald: „A je to právě památka mistra Jana Husa, je to poučení z husitské revoluce a husitských válek, z něhož český národ může čerpat sílu, odvahu a sebedůvěru v tomto spravedlivém zápase, jakož i jistotu, že jeho spravedlivá věc nakonec zvítězí.“ (Gottwald, K.: Spisy, sv. X. Praha 1954, s. 88–91.)

Komplex novodobých revolučních bojových tradic našeho lidu uvozuje tradice československých rudoarmejců, kteří na základě usnesení Československé komunistické skupiny v Rusku v roce 1918 vstoupili do československých internacionálních útvarů a jednotek a bojovali za uhájení vymožeností Velké říjnové socialistické revoluce. Tato tradice vyjadřuje neochvějnou internacionální solidaritu se sovětským státem a nesmiřitelné odhodlání bránit socialistickou revoluci i v zájmu sociálního a národního osvobození českého a slovenského lidu. Jejím rozvinutím je bojová tradice českých a slovenských internacionalistů, kteří bránili maďarskou a slovenskou republiku rád v roce 1919.

Když v roce 1936 reakční nacionalistická klika generála Franca ozbrojeným pučem proti demokratické vládě Španělské republiky rozpoutala v zemi občanskou válku s vydatnou podporou fašistického Německa a Itálie, pokrokové demokratické síly celého světa v čele s komunisty se postavily na stranu španělského lidu. Také Komunistická strana Československa, stejně jako komunistické strany jiných zemí, organizovala účinnou pomoc demokratickému Španělsku včetně účasti československých dobrovolníků v bojích internacionálních brigád. Tak vznikla bojová revoluční tradice československých interbrigadistů, vyjadřující počátek internacionální pospolitosti v boji proti fašismu, zrod široké antifašistické demokratické fronty v čele s komunisty. Českoslovenští interbrigadisté byli prvními československými vojáky, bojujícími se zbraní v ruce proti fašismu. Ten ohrožoval Španělsko právě tak jako Československo a chystal se k podmanění celého světa.

Stěžejní postavení v ideově výchovné práci v ČSLA orientované k rozvíjení socialistického vlastenectví a internacionalismu mají tradice československého protifašistického národně osvobozeneckého hnutí. Od počátku se v něm diferencuje proud, řízený buržoazním emigračním centrem,

kteří se postupně konstituovalo jako československá zahraniční vláda, a proud komunistického odboje, řízený ilegálním ústředním vedením KSČ i KSS a koordinovaný zahraničním vedením KSČ v Moskvě, které zároveň organizovalo i odboj zahraniční. Buržoazní odbojové vedení usilovalo o obnovení předmnichovské republiky a spoléhalo na pomoc západních velmocí. Svůj program založilo na zahraničněpolitických akcích, zejména na organizování československých zahraničních vojenských jednotek, které měly symbolizovat kontinuitu československého státu. Svou účastí na válečném úsilí spojeneckých zemí, především Francie a Anglie, měly dodat potřebnou autoritu emigrační vládě a v závěru války měly být přesunuty na domácí území, aby zajistily převzetí moci ve prospěch této vlády. Domácí odboj měl zajišťovat převážně zpravodajskou činnost. S jeho bojovou aktivizací se nepočítalo.

KSČ naproti tomu spatřovala těžiště protifašistického národně osvobozeneckého zápasu v aktivním boji na domácí frontě, opřeném o mezinárodní protifašistické a dělnické hnutí v nejtěsnějším spojení s jeho vedoucí silou, kterou byl Sovětský svaz. Cílem jejího odbojového programu nebyla pouhá obnova Československé republiky, ale i revoluční přeměna v sociálně spravedlivý, lidový a demokratický stát. V zájmu vytvoření široké národní fronty protifašistického odboje KSČ uznala čs. emigrační vládu a přes zásadní výhrady k její politice spolupracovala s ní v řešení otázek zahraničního i domácího odboje. Postupně se jí podařilo na zásadách svého programu sjednotit kolem dělnické třídy většinu českého a slovenského pracujícího lidu a vést jej cílevědomě k vítězství národní a demokratické revoluce.

Hrdinství i oběti vlastenců i z řad nekomunistického odboje, ať již jde o členy ilegálních odbojových sítí anebo vojáky československých zahraničních jednotek organizovaných na Západě, jsou nesporně pozitivní hodnotou, která obohatila pokrokové bojové tradice českého a slovenského lidu. Do historie odboje se čestně zapisali hrdinové domácí fronty, jako byl štábní kapitán Morávek, podplukovník Balabán a další, stejně jako vojáci zahraničních jednotek, stateční letci, kteří bojovali ve Francii a Anglii, vojáci pěšího praporu 11 — Východního, kteří pod velením plukovníka Karla Klapálka bránili Tobruk, i příslušníci samostatné obrněné brigády v Anglii, kteří po invazi obléhali přístav Dunkerque. Ti všichni si jistě zaslouží úctu generací našeho lidu a bojové tradice, které vytvořili, mají svou nespornou ideově

výchovnou hodnotu pro naši socialistickou společnost. Z hlediska bezprostřednosti vztahu k socialistickému dnešku však prioritní postavení objektivně zaujímají bojové tradice, spjaté s národní a demokratickou revolucí, jejíž hybnou silou byla Komunistická strana Československa.

Na hlavní frontě národně osvobozenec-kého hnutí, kterou byly okupované české země a území loutkového klerofašistického slovenského státu, komunisté od demon-strací, sabotáží a stávek přešli záhy k ozbro-jeným formám boje. Zrodily se revoluční bojové tradice partyzánského hnutí.

Na Slovensku sahají jejich počátky již do jara 1942, kdy KSS organizovala první bojové jánošíkovské družiny. Vrcholu tu partyzánské hnutí se sovětskou organiza-torskou a materiální pomocí dosáhlo v po-lovině roku 1944, kdy se stalo vojenskou oporou národní a demokratické revoluce, která pod vedením KSS začala Sloven-ským národním povstáním. V průběhu to-hoto povstání vznikly i hrdinné revoluční vojenské tradice obrany revoluce, jejichž tvůrci byli vojáci povstalecké armády a s nimi i 1. čs. stíhací letecký pluk a 2. pa-radesantní brigáda, přesunuté na povsta-lecké území a čelící spolu s partyzány drtivé technické přesile hitlerovců.

Péčí KSČ se rovněž se sovětskou pomocí rozvinulo partyzánské hnutí i v českých zemích, počínaje rokem 1943. I zde vytvořilo cenné revoluční bojové tradice, které byly korunovány bojovou tradicí Květnového povstání českého lidu, jímž národní a de-mokratická revoluce charakterizovaná do-minujícím postavením dělnické třídy a KSČ vrcholila.

V zahraničním odboji zvláštní úlohu se-hrály československé vojenské jednotky v SSSR. Ačkoli — stejně jako jednotky na Západě — byl budován jako nástroj politiky československé buržoazní vlády v emigraci, staly se pod účinným vlivem KSČ zásluhou komunistů a demokraticky smýšlejících důstojníků v čele s Ludvíkem Svobodou školou politických i vojenských

kádrů národní a demokratické revoluce. Svým bojem po boku Sovětské armády u Sokolova, Kyjeva, Bílé Cerkve, Žaskova, na Dukle, v západokarpatské, ostravské a pražské operaci na hlavní frontě druhé světové války vytvořily bojové tradice čes-koslovensko-sovětského spojení, které bylo rozhodující vnější podmínkou vítěz-ství národní a demokratické revoluce a jejího pozdějšího přerůstání v revoluci so-cialistickou, a které je i dnes zárukou roz-voje ČSSR. Zúčastnily se internacionální osvobozenec-ké mise Sovětského svazu na území bratrského Polska i osvobozování Československa Sovětskou armádou, a to již jako vojsko pomáhající přímo uskuteč-ňovat národní a demokratické revoluční přeměny.

40. výročí osvobození Československa budou naše národy oslavovat jako jeden z nejvýznamnějších mezníků svých dějin. Připomenou si zároveň hrdé pokrokové a zejména revoluční bojové tradice, které se zrodily v národně osvobozenec-kém boji a které rozmnožily odkaz více než tisícileté historie bojů našich národů o národní exis-tenci a sociální spravedlnost.

V konfrontaci s tradicemi předchozích epoch lze vojákům i občanům naší so-cialistické republiky vštěpovat hrdost na naši socialistickou vlast, na její slavnou minu-lost i revoluční vymoženosti dneška. Tyto tradice nás učí chápat zásluhy a význam vedoucí úlohy KSČ, historicky prověřenou správnost a cílevědomost její politiky. Uka-zují zároveň důležitost spojení s brat-rským Sovětským svazem, které je pro nás garantem bezpečné existence našich národů a základním článkem internacio-nálních spojeneckých vztahů s ostatními socialistickými zeměmi. Vybízí zároveň k obětavému plnění úkolů budování a obrany socialistické vlasti s vědomím, že na nás, jak se praví v Provolání k 40. vý-ročí vyvrcholení národně osvobozenec-kého boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou, na našem dnešním snažení bude záviset její zítřejší podoba, šťastná budoucnost našeho lidu.

Košický vládny program a súčasnosť

Národnooslobodzovací boj českého a slovenského ľudu v rokoch druhej svetovej vojny, 40. výročie vyvrcholenia ktoré si pripomíname, nesledoval iba odstránenie fašistického jarma. Išlo v ňom o to, aby program tohto boja, ktorý ľud v mene slobody, obnovy štátnej suverenity a demokratickej orientácie podstúpil, našiel svoje uplatnenie aj v povojnovom štátnom usporiadaní oslobodeného Československa. Veľkú úlohu v tomto smere malo prijatie a vyhlásenie programu prvej domácej vlády republiky, vlády Národného frontu Čechov a Slovákov 5. apríla 1945 v Košiciach, podľa ktorého vošiel do našej histórie ako Košický vládny program. V ňom našli svoj odraz aj všetky zmeny, ktoré prinášalo víťazstvo Sovietskeho zväzu v tejto vojne a skutočnosť, že Československo bolo oslobodzované vojskami socialistickej veľmoci.

Košický vládny program bol programom všestranného rozvoja našej národnej a demokratickej revolúcie, ktorá začala Slovenským národným povstaním. Predstavoval rozpracovanie základných otázok, ktoré mala prvá československá vláda Národného frontu Čechov a Slovákov riešiť na oslobodenom území republiky do konečného víťazstva nad fašizmom a v prvých rokoch výstavby ľudovodemokratického štátu. Program určil zásady politického, hospodárskeho a kultúrneho vývoja štátu. Zničenie a vykorenenie fašizmu, prechod moci do rúk pracujúceho ľudu, dôsledný demo-

kratizmus verejného, štátneho a kultúrneho života, demokratizácia národného hospodárstva a výrobných vzťahov, vývoj nových, skutočne bratských vzťahov Čechov a Slovákov, definitívne riešenie otázky národnostných menšín, najmä otázky nemeckej menšiny, pevné spojenectvo a priateľstvo so Sovietskym zväzom ako základné požiadavky Košického vládneho programu tvorili hospodársky aj politický rámec úsilia a zápasu o výstavbu novej československej armády ako armády národnej, demokratickej a ľudovej.

Komunisti si uvedomovali, že prv alebo neskôršie dôjde k mocenskému stretnutiu, kedy sa bude riešiť otázka „kto z koho“ a výsledok tohto boja bude závisieť aj od postoja štátneho mocenského aparátu, teda aj armády. Preto vedúci predstavitelia KSČ už pri formulovaní programu prísne dbali na to, aby program obsahoval také zásady, realizovanie ktorých by zaručilo maximálnu demokratizáciu ozbrojených síl a obmedzovalo možnosť ich zneužitia pre kontrarevolučné ciele domácej a zahraničnej reakcie. Tieto zásady predstavovali tzv. vojenskú časť Košického vládneho programu, ktorej osu tvorila jeho tretia kapitola.

Základným predpokladom bezpečnosti nového štátu bol spoľahlivý systém spojenectva — najtesnejšie spojenectvo a priateľstvo so Sovietskym zväzom ako hlavným garantom bezpečnosti a nezávislosti ľudovodemokratického Československa. Košický

vládný program nielenže potvrdil Československo-sovietskú zmluvu o priateľstve, vzájomnej pomoci a povojnovej spolupráci z 12. decembra 1943, ale zaväzoval vládu, že bude najtesnejšie spojenectvo so Sovietskym zväzom pokladať za neochvejnú vedúcu líniu československej zahraničnej politiky.

Ďalším najdôležitejším predpokladom bezpečnosti československého štátu bolo jeho prebudovanie na republiku dvoch rovnoprávných bratských národov Čechov a Slovákov a vybudovanie novej, demokratickej armády, ktorá bude neochvejne plniť vôľu ľudu. Závažnú úlohu v úsilí strany o výstavbu takejto armády hrala skutočnosť, že KSČ mohla využívať bohaté sovietske skúsenosti z vojenskej výstavby, ktoré sa osvedčili v praxi v rokoch 2. svetovej vojny. Leninské zásady výstavby armády nového typu a bohaté skúsenosti KSSZ z výstavby sovietskych ozbrojených síl, najmä Sovietskej armády, sa stali pevným základom vojenskej politiky KSČ, ktorej východiská boli ako vymoženosti odboja pevne zakotvené v Košickom vládnom programe.

Košický vládný program určil, že nová československá armáda sa bude budovať ako pevne organizovaná pravidelná armáda a „jej základom sú a budú aktívne, so zbraňou v rukách bojujúce zložky branných síl našich národov doma aj za hranicami [1. čs. zbor v ZSSR, naši letci, čs. obrnená brigáda vo Francúzsku, slovenská a česká partizáni, povstalecké vojská na Slovensku]. Okolo tohto základu, najmä okolo 1. čs. zboru v ZSSR, bude tvorená nová čs. branná moc“. (KSČ o ozbrojených silách, Dokumenty 1918—1981, Praha 1981, s. 192.)

KSČ pri uplatňovaní sovietskych skúseností vychádzala z toho, že nová Československá armáda musí byť armádou skutočne ľudovou, že musí byť uvedomelou ochrankynou vecí pracujúceho ľudu. Vybudovanie armády na demokratických základoch nebolo možné bez správneho riešenia otázky vzťahu armády k ľudovým masám a vzťahu ľudu k armáde. Preto vládný program uložil budovať armádu ako aktívnu zložku všetkého ľudového budovateľského úsilia, v ktorom mala plniť tiež konštruktívnu úlohu a požadoval skončiť s „nepolitickosťou“ armády ako prekážkou aktívneho podielu armády na riešení aktuálnych hospodárskych a politických otázok prebiehajúcej národnej a demokratickej revolúcie.

Nová armáda mala stelesňovať skutočný bratský zväzok dvoch rovnoprávných národov Čechov a Slovákov. Mala byť nielen

výrazom, ale aj záštitou jednoty oboch národov, založenej na ich úplnej rovnoprávnosti. Preto sa vládný program neobmedzoval iba na formálne deklarovanie rovnoprávnosti jazykov oboch národov ako jazykov veliacich a služobných, ale požadoval pre Slovákov v novom veliteľskom zbore a vo všetkých ústredných armádnych inštitúciách primerané zastúpenie z hľadiska počtu aj významu. Dôsledné uplatňovanie tejto zásady sa stalo jedným z najdôležitejších prameňov upevnenia sily novej československej armády a obranyschopnosti ľudovodemokratickej republiky.

V snahe budovať novú armádu podľa vzoru Sovietskej armády usilovala strana tiež v oblasti ideovovýchovej práce o to, aby sa vedomie vojakov formovalo v duchu politiky ľudovodemokratického štátu, aby sa politická výchova stala neoddeliteľnou súčasťou celkovej prípravy vojsk. Preto sa KSČ neobmedzila len na požiadavku skončovania s „nepolitickosťou“ armády, ale presadila priamo do vládneho programu povinnosť výchovy vojakov v duchu politiky ľudovodemokratického štátu uskutočňovaním osvetovo-výchovej práce. Košický vládný program ukladal, aby sa vo všetkých vojenských jednotkách, zložkách a útavoch zriaďovali funkcie „osvetových dôstojníkov“, na vyšších veliteľstvách „oddelenia výchovy a osvetu“ na čele s „Hlavnou správou výchovy a osvetu“ na Ministerstve národnej obrany. Všetka výchovná činnosť v armáde sa mala uskutočňovať v duchu zásad bojovej družby a pevnej spolupráce so Sovietskou armádou, v ktorej vláda videla „vzor pre budovanie novej, skutočne demokratickej, antifasistickej čs. armády“. (KSČ o ozbrojených silách, s. 192.) Uplatňovanie tejto zásady vládneho programu sa stalo ďalším dôležitým zdrojom rastu bojaskopnosti armády a bezpečnosti štátu. Zavedenie osvetovej výchovy a skoncovanie s tzv. nepolitickosťou armády dávali záruku, že armáda nebude už nikdy zneužívať na prot ľudové a protinárodné ciele.

Vychádzajúc z marxisticko-leninskej zásady, že rozhodujúcou otázkou každej revolúcie je otázka moci, strana usilovala o to, aby všetky nové mocenské orgány zodpovedali tým politickým zmenám, ku ktorým v republike dochádzalo, aby mohli zodpovedne plniť funkciu opory ďalšieho postupu prebiehajúcej revolúcie. Definitívne zabezpečenie demokratického charakteru budovanej armády nevyhnutne predpokladalo zásadnú zmenu triedno-politického profilu jej veliteľského zboru. V tomto smere patrili k najdôležitejším tie zásady Košického vládneho programu, ktoré obsa-

hovali kritériá pre prijímanie dôstojníkov do veliteľského zboru novej čs. armády. „Vláda zdôrazňuje,“ hovorí sa vo vládnom programe, „že veliteľské miesta v novej čs. armáde môžu zastávať iba dôstojníci úprimne demokratického, skutočne antifasistického zmysľovania... Súčasne však treba, aby boli čo najrýchlejšie uskutočnené opatrenia pre najrýchlejšiu očistu armády od všetkých zradcovských, kolaborantských, antidemokratických a protifudových živlov a bude sa dbať, aby také živly nemohli preniknúť na veliteľské miesta.“ (KSC o ozbrojených silách, s. 193—194.)

Základ novej ľudovej a demokratickej armády tvorili ozbrojené zložky antifasistického boja a z nich predovšetkým tie, ktoré už v priebehu vojny prejavili revolučný charakter — príslušníci 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, ako i bojovníci Slovenského národného povstania a Májového povstania českého ľudu. Najmä z radov veliteľov týchto jednotiek sa mali získavať noví príslušníci veliteľského zboru našej ľudovodemokratickej armády.

V záujme zrýchlenia procesu výstavby veliteľského zboru sa vláda v programe tiež zaviazala, že bude venovať mimoriadnu pozornosť jeho školeniu. Opäť pri tom zdôrazňovala potrebu dôsledného osvojovania bojových skúseností Sovietskej armády.

Pre zabezpečenie čo najužšej bojovej družby a spolupráce novej čs. armády so Sovietskou armádou a čo najúčinnejšie využívanie sovietskych skúseností stanovil Košický vládny program, že „... budú organizácia, výzbroj a výcvik novej čs. brannej moci rovnaké ako organizácia, výzbroj a výcvik Červenej armády.“ (KSC o ozbrojených silách, s. 192.)

Nový triednopolitický obsah vyjadrovali aj sociálnopolitické zásady výstavby armády, zakotvené v Košickom vládnom programe.

Realizácia zásad Košického vládného programu prebiehala v podmienkach ostrého triedneho boja. Buržoázia sa nevzdávala svojich pozícií dobrovoľne. V tejto situácii sa veľmi osvedčila línia KSC na prerastanie národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Vďaka majstrovsky uplatňovanej taktike Gottwaldového vedenia strany sa postupne podarilo získať pre túto líniu drvivú väčšinu pracujúceho ľudu. Pre úspešný vývoj revolúcie bolo ale treba prehĺbiť vplyv strany v štátnom aparáte. V armáde, ako jeho veľmi dôležitej súčasti bola situácia o to zložitejšia, že tak česká, ako i slovenská buržoázia mala veľmi silné pozície vo veliteľskom zbore.

Jej príslušníci na mnohých kľúčových pozíciách v armáde pod rôznymi zámenkami bránili rastu nových mladých dôstojníkov z radov príslušníkov 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a účastníkov domáceho odboja. Uzatvárali im prístup k vojenskému vzdelaniu, k veliteľským funkciám a podobne, pre čo mnohí tiež opustili rady československej armády.

KSC však tento vývoj nepodcenila. Jej vedenie sa situáciou v armáde zaoberalo a robilo náležité opatrenia. Tak strana dosiahla, že armáda bola v predfebruárovom období v súlade s Košickým vládnym programom budovaná ako účinný nástroj národnej a demokratickej revolúcie na antifasistických, demokratických a ľudových princípoch. Požiadavka demokratizácie armády, spojená s proklamáciou spolupráce so Sovietskou armádou, otvárala cestu revolučnej prestavbe našej armády a patrila k rozhodujúcim faktorom prehlbovania jej ľudového charakteru.

Hoci až do februára 1948 nebol boj o armádu zďaleka rozhodnutý, predsa len sa armáda stále viac kryštalizovala ako nástroj ľudovodemokratického štátu. A tak v rozhodujúcom momente triedneho stretnutia zostala armáda verná záujmom pokrokového vývoja, na čele ktorého kráčala robotnícka trieda, vedená KSC.

Víťazstvo pracujúceho ľudu vo februári 1948 otvorilo priestor pre dôsledné presadenie aj tých zásad Košického vládného programu, ktoré nemohli byť dovtedy uplatnené pre odpor reakčných síl.

Nastolenie politickej moci robotníckej triedy a pracujúceho ľudu otvorilo cestu k socialistickej výstavbe Československa. Definitívne vyriešilo jeho zahraničnopolitickú orientáciu na spojenectvo so Sovietskym zväzom a ostatnými ľudovodemokratickými štátmi.

Programovým východiskom celého diela socialistickej výstavby sa stala generálna línia výstavby socializmu vytýčená na IX. zjazde KSC v r. 1949, vychádzajúca zo všeobecných skúseností budovania socializmu a z konkrétnych historických podmienok Československa. Jej úspešným splnením v nasledujúcich rokoch sme dosiahli významné premeny vo všetkých oblastiach života našej spoločnosti. K najdôležitejším patrila socialistická industrializácia Slovenska a jeho premena zo zostalej agrárnej na priemyslovo vyspelú krajinu, kolektivizácia čs. poľnohospodárstva, odstránenie vykorisťovania človeka človekom, významný vzrast hmotnej úrovne a trvalé zabezpečenie sociálnych istôt pracujúceho človeka. Vo všetkých odvetviach nášho národného hospodárstva plne zvíťazili socia-

listické výrobné vzťahy a vybudovala sa silná materiálo-technická základňa pre ich ďalšie upevňovanie. V historicky krátkom čase zvíťazil v našej krajine socializmus a boli vytvorené potrebné podmienky pre jeho ďalší dynamický rozvoj.

Víťazstvo československého pracujúceho ľudu vo februári 1948 vytvorilo kvalitatívne nové podmienky aj pre premenu jeho armády na armádu socialistického typu. Otvorilo novú, rozhodujúcu etapu v jej výstavbe.

V rokoch budovania socializmu venovala KSČ trvalú pozornosť dôslednému presadzovaniu leninských princípov výstavby a riadenia ozbrojených síl do života ČSĽA. Najväčší dôraz kládla na uplatňovanie a posilňovanie vedúcej úlohy strany pri riešení všetkých otázok obrany štátu.

Veľkú starostlivosť venoval Ústredný výbor KSČ zloženiu veliteľského zboru z radov robotníkov a roľníkov a jeho výchove na zásadách marxizmu-leninizmu.

Významným zdrojom morálnej a politickej pevnosti armády a jej internacionálneho charakteru sa stali bratské vzťahy oboch našich národov, Čechov a Slovákov, ktoré sa v podmienkach budovania socializmu ďalej upevňovali.

Marxisticko-leninský prístup KSČ k riešeniu otázok obranyschopnosti štátu sa prejavoval aj v nepretržitom prehľbovaní vzŕžku vojakov ČSĽA s pracujúcim ľudom, najmä s robotníckou triedou. Upevňovanie tejto jednoty vyjadruje skutočnosť, že armáda je neoddeliteľnou súčasťou socialistickej spoločnosti; je vyjadrením spoločných záujmov ľudu a armády pri budovaní a obrane socialistickej vlasti. Armáde, jej jednotlivým zväzkom a útvarom sa dostáva maximálna pozornosť a podpora od územných stranických a štátnych orgánov.

K rastu bojovej sily ČSĽA významne prispela nepretržitá a ozajstne všestranná spolupráca so Sovietskym zväzom a jeho armádou, nadväzujúca bezprostredne na rozsiahlu pomoc, ktorú Sovietsky zväz poskytoval už národnooslobodzovaciemu boju československého ľudu v rokoch 2. svetovej vojny. Prejavom takejto internacionálnej pomoci bolo už vyzbrojenie a cvičenie jednotiek 1. čs. armádneho zboru v ZSSR a poskytnutie výzbroje pre 10 peších divízií československej armády hneď v prvých mesiacoch po oslobodení. Nedoценiteľná bola pomoc Sovietskeho zväzu pri príprave nových, najmä vyšších a stredných veliteľských kádrov, vo vyzbrojovaní a vybavovaní našej armády najmodernejšími zbraňami a technikou. Bohaté skúsenosti pri riešení praktických otázok budovania armády, najmä pri organizovaní vý-

chovy a výcviku, podložené poznatkami získanými na frontoch Veľkej vlasteneckej vojny, prinášali a odovzdávali nášmu veliteľskému zboru sovietski vojenski poradcovia. Tieto poznatky sa tiež prenášali do nových poriadkov a predpisov zavádzaných v ČSĽA. Preberanie sovietskych skúseností predstavuje v našej armáde osvedčený systém. Bojová sila ČSĽA priamo závisí od všestranného uplatňovania skúseností sovietskych ozbrojených síl. Poskytovanie technickej dokumentácie k výrobe modernej techniky a zbraní nám umožnilo a umožňuje ich výrobu a zavádzanie do výzbroje bez finančne veľmi náročného a dlhého výskumu a vývoja. Významne nám aj dnes pomáha využívanie služobných poriadkov, predpisov, odbornej literatúry a časopisov. Veľkú cenu pre nás má trvale poskytovaná príprava veliteľských a technických kádrov na vojenských vysokých školách a akadémiách a neprestajné odovzdávanie skúseností zo všetkých oblastí výcviku a výchovy vojsk. To všetko veľmi uľahčuje a zrýchľuje proces výstavby ČSĽA.

Rozsiahla nezištná pomoc pri výstavbe našej armády, ktorú nám poskytoval a neprestajne poskytuje Sovietsky zväz, je pádnym svedectvom hlbokého internacionálneho charakteru a triednej podstaty jeho politiky pri rozvíjaní vzájomných vzťahov s bratskými socialistickými krajinami.

Významným mezníkom v raste obranyschopnosti nášho štátu sa stal vznik Varšavskej zmluvy, ktorá je už tridsať rokov spoľahlivou záštitou pokojnej práce nášho ľudu, mieru a bezpečnosti v Európe. Jej vznikom sa v súlade s leninským učením o jednote budovania a obrany socializmu pozdvihla na vyššiu úroveň internacionálna obrana najvyšších záujmov všetkých zúčastnených štátov.

Pri plnení každodenných úloh budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti a zabezpečení jej obrany sú nám aj v súčasnosti pevnou oporou spojenecké vzťahy s krajinami socialistického spoločenstva, najmä však spoločenstvo a priateľstvo so Sovietskym zväzom, zakotvené pred štyridsiatimi rokmi v Košickom vládnom programe.

Životný význam tohto spojeneckého zväzku vyjadruje nová Československo-sovietska zmluva o priateľstve, spolupráci a vzájomnej pomoci zo 6. mája 1970, pri podpísaní ktorej generálny tajomník ÚV KSČ Gustáv Husák povedal: „Dnes uzavretá spojenecká zmluva dáva nášmu ľudu istotu a nové perspektívy ďalšieho rozvoja. Budeme ju z našej strany verne dodržiavať a pevne stáť po boku Sovietskeho zväzu v pevnom vedomí, že západné hranice Čes-

koslovenska sú aj hranicami socialistického tábora a že rozvoj nášho štátu je možný len v najužšom spojení a priateľstve so Sovietskym zväzom a ostatnými spriatelnenými socialistickými štátmi.“ (Husák, G.: Vybrané projevy, květen 1970 — prosinec 1971, Praha 1972, s. 22.)

Pätnásť rokov, ktoré uplynuli od podpísania tejto zmluvy, ešte viac prehĺbilo a upevnilo naše vzájomné vzťahy, ktoré sa rodili v spoločných bojoch proti fašizmu. Táto zmluva spoľahlivo slúži zabezpečovaniu našich národných a štátnych záujmov tak, ako to bolo uvedené v Košickom vládom programe a prispieva aj k posilneniu jednoty a zomknutosti krajín socialistického spoločenstva.

Pevný bratský zväzok a vzájomná spolupráca Československa a Sovietskeho zväzu znásobuje naše sily pri budovaní rozvinu-

tej socialistickej spoločnosti. Sú zárukou našej nezávislosti a pomáhajú zvyšovať našu politickú, hospodársku a obrannú silu.

Aj napriek zložitejším podmienkam vyvolávaným neprestajne sa prehĺbujúcou krízou kapitalizmu a zostrujúcou sa medzinárodnou politickou situáciou máme v roku štyridsiatych výročí vyvrcholenia národnoslobodzovacieho boja všetky predpoklady, aby sme zabezpečili ďalší hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj našej socialistickej spoločnosti a aby sa ešte viac upevnila obranyschopnosť nášho štátu. Zárukou toho je marxisticko-leninská politika Komunistickej strany Československa, aktívna podpora tejto politiky pracujúcim ľuďom, nerozborné spojenectvo a všestranná spolupráca s našim osloboditeľom a priateľom Sovietskym zväzom a ostatnými krajinami socialistického spoločenstva.

Pražská operace Sovětské armády

Před čtyřiceti lety, v poledne 5. května roku 1945, se ozvalo na vlnách pražského rozhlasu volání o pomoc, které se stalo signálem k povstání českého lidu proti několikaleté nadvládě hitlerovců, jímž vyvrcholil náš národně osvobozenec, protifašistický boj za druhé světové války. Za necelých pět dní nato, časně ráno 9. května, čelní tankové jednotky Sovětské armády vstoupily do Prahy a současně likvidovaly odpor fašistů na venkově. Tím byl dovršen několikaměsíční proces osvobozování naší vlasti z šestileté okupace fašistického Německa. Pražskou operací byly zakončeny ozbrojené akce za druhé světové války na evropském válčišti.

Pražská operace Sovětské armády, uskutečněná na pomoc Květnovému povstání českého lidu ve dnech 6.—12. května roku 1945, probíhala za zcela zvláštní vojensko-politické situace. Druhá světová válka se již chýlila v Evropě ke konci a nadcházel úplný vítězství států protifašistické koalice, v níž rozhodující úlohu sehrál Sovětský svaz a jeho armáda. Konečné zhroucení fašistického Německa bylo předznamenáno sérií rozsáhlých porážek německé armády a dobytím Berlína. Po něm následovalo zajetí 300 000 nepřátelských vojáků a navázání dotyku Sovětské armády s vojsky západních velmocí na Labi. Bylo také doprovázeno Hitlerovou sebevraždou (30. dubna) a ustavením nové vlády velkomírála Dönitzera.

Nová německá vláda se snažila o to, aby s pomocí vojsk, která dosud držela některé úseky východní fronty severně Čech, na Moravě, ve východním Rakousku a severozápadní Jugoslávii, dosáhla co nejvýhod-

nějších podmínek pro kapitulaci v prohrané válce. Přitom i ona doufala v rozkol mezi státy protifašistické koalice, v uzavření separátního míru se západními velmocemi a v zahájení společného tažení s nimi proti Sovětskému svazu. Proto se německá vojska i počátkem května nadále houževnatě bránila proti postupu Sovětské armády na východní frontě, tj. hlavně v západní části Československa a v jeho sousedství, zatímco na západní frontě se hromadně vzdávala jednotkám západních velmocí.

Celková situace se tak začala komplikovat. Vinu na tom měly také reakční kruhy vládnoucí velkobouržoazie ve Spojených státech amerických a ve Velké Británii, které usilovaly o vytěžení maxima pro své velkomocenské cíle ve střední Evropě. K tomu jim mělo posloužit proniknutí americko-britských vojsk co nejdále na východ nejen v Německu a v Rakousku, ale také v Československu, kde měly zabránit

Sovětské armádě v plnění jejího osvobozenického poslání.

Sovětské vrchní velení dlouho předem počítalo s vedením rozsáhlé vojenské operace, v jejímž průběhu mělo být v závěrečné etapě bojů na evropském válečném osvozeno i západní území Československa. Konkrétní úkol osvobodit Prahu dostala sovětská vojska poprvé již v únoru 1945 v souvislosti s přípravou ostravské operace. Vzhledem k houževnatému odporu nepřítele však bylo nutné ovládnutí Prahy o něco odsunout a její osvobození spojit s uskutečněním samostatné operace — pražské. Přípravy k ní byly značně dlouhé. Již v souvislosti s přípravami na dobytí Berlína se počítalo s tím, že po jeho ovládnutí bude odtud část sil 1. ukrajinského frontu ihned usměrněna k úderu od severu na Prahu, kam měla současně postupovat i vojska 2. ukrajinského frontu od jihovýchodu (od Brna) a vojska 4. ukrajinského frontu od východu (od Ostravy).

Počátkem května 1945 probíhala sověsko-německá fronta v českých zemích a v jejích okolí takto: bez většího pohybu vedla severně Čech a Moravy od styku sovětských a amerických vojsk na řece Muldě u Wurzeny přes předmostí sovětských vojsk na západním břehu Labe u Riesy, severozápadně Mišně, severozápadně a severně Drážďan, severně Budyšina, severně Žhořelce, dále přes Slezsko a přes Osoblažský výběžek ke Krnovu. Odtud k jihovýchodu a k jihu byla fronta v rámci ostravské a doznívající bratislavsko-brněnské operace v pohybu, a to k 5. květnu na čáře severovýchodně Krnova, západně Opavy, západně Moravského Berouna, východně Šternberka, asi 15 kilometrů severovýchodně Olomouce, jižně Města Libavé, jihozápadně Fulneku, severovýchodně Suchdola, severně Nového Jičína, severně Příbora, východně Frenštátu p. Radhoštěm, jihovýchodně Rožnova p. Radhoštěm, západně Vsetína, západně Slušovic, Gottwaldova, Kroměříže, Kojetína, severně Nezamyslic, severně Vyškova ke Kuřimí. Odtud k jihozápadu a k jihu byla fronta v podstatě v klidu, a to na čáře obcházející ve vzdálenosti asi 10—20 kilometrů od severu, severozápadu, západu a jihozápadu Brna, západně Rosic, východně Oslavan, a dále jihozápadně Ivančic k Pohořelcům a východně Hrušovan k rakouské Laa a.d.Th. a potom na jih k podunajskému městu Stockerau asi 10 kilometrů severozápadně od Vídně.

Na uvedeně čáře se bránily proti sovětským vojskům čtyři a půl nepřátelské armády, z nichž dvě byly tankové, ovšem jen podle názvu. Uskupeny byly ještě

s dalšími vojsky do dvou skupin armád, které podléhaly společnému velení generála polního maršála Ferdinanda Schörnera.

V českých zemích a v jejich bezprostředním okolí se v rámci pražské operace bránila proti útoku tří sovětských frontů na čáře dlouhé téměř 500 kilometrů nepřátelská vojska v celkové hodnotě 62 divízi polních vojsk, k nimž je nutné ještě připočítat různé zápolní jednotky, útvary a svazky v celkové hodnotě dalších asi 18 divízi. Byla to tedy celkem hodnota asi 80 divízi, uskupených do 16 sborů. Dohromady to bylo asi 900 000 vojáků, vyzbrojených 9700 děly a minomety, 2200 tanky a útočnými děly, asi 1000 bojovými letouny a dostatkem munice.

K obraně nepřítel plně využíval příznivých vlastností horského terénu českých zemí a jejich okolí, četných předem připravených obranných postavení, do značné míry tvořených železobetonovými stálými pevnostmi i menšími pevnůstkami, které pocházely z československého pohraničního opevnění ze druhé poloviny třicátých let. V rozsáhlé míře využíval i vynucené práce místního obyvatelstva k vybudování různých polních opevnění i četných zátarasů.

K vedení pražské operace vyčlenilo sovětské vrchní velení značné síly a prostředky. Bylo to 18 vševojskových armád, 3 tankové armády, 1 jezdeckomechanizovaná skupina (rovněž v síle armády), 4 letecké armády, 6 tankových a mechanizovaných sborů a 3 jezdecké sbory. K tomu je nutné připočítat ještě jednu další vševojskovou armádu, poutanou likvidováním obklíčeného silného nepřátelského uskupení ve Vratislavi, dále dvě rumunské armády, jednu polskou armádu a 1. československý armádní sbor v SSSR. Celkem bylo do pražské operace zasazeno 180 divízi a brigád s 24 500 děl a minometů, více než 2100 tanků a samohybných děl, asi 4000 bojových letounů. Tak se podařilo vytvořit zhruba dvoj až trojnásobnou převahu sil a prostředků nad nepřítelem, a to v živé síle 2,3:1, v divíziích 2,2:1, v tancích a samohybných (útočných) dělech 1:1 a v letectvu 4:1. Přitom sovětské vrchní velení soustřeďovalo převahu sil a prostředků na rozhodující směry, především na oba směry hlavního úderu, které se sblížily od severozápadu (od Drážďan) a od jihovýchodu (od Brna) v centru a hlavními cíli operace v Praze.

Zničení nepřítel v českých zemích a v jejich okolí mělo být dosaženo velkou obklíčovací operací skupiny tří frontů — 1., 4. a 2. ukrajinského, k níž průběh fron-

ty vytvářel příznivé podmínky. Operace měla být uskutečněna formou několika sbíhavých úderů z různých stran k Praze — od severozápadu (od Drážďan, které ovšem bylo nutné napřed dobýt, přes Krušné hory a České Středohoří), od severu (od Zhořelce přes Liberec a Mladou Boleslav), od východu (od Ostravy přes Hradec Králové) a od jihovýchodu (od Brna přes Jihlavu).

1. ukrajinský front maršála Sovětského svazu I. S. Koněva měl útočit na dvou směrech na Prahu, a to od severozápadu a od severu (od Drážďan a od Zhořelce) a na jednom dalším směru k obklíčení Drážďan od severovýchodu. Přitom hlavní úder mělo vést silné úderné uskupení, jehož jádro tvořily dvě tankové a tři vševojskové armády, které mělo z předmostí na Labi u Riesy severozápadně Drážďan překročit Krušné hory a rychlým postupem přes Teplice proniknout od severozápadu do Prahy. Sem mělo současně postoupit od jihovýchodu, od Brna přes Jihlavu, i hlavní úderné uskupení 2. ukrajinského frontu maršála Sovětského svazu R. J. Malinovského, jehož jádro tvořila jedna tanková armáda, jedna jezdeckomechanizovaná skupina a tři vševojskové armády. Tím mělo být obklíčeno jádro Schörnerova silného německého uskupení a přinuceno ke kapitulaci.

V rámci pražské operace se počítalo i s obklíčením a s likvidací dílčího uskupení nepřítel, rovněž ze sestavy Schörnerovy skupiny armád „Mitte“, které se stáhlo po porážce u Ostravy počátkem května k Olomouci. To měla uskutečnit vojska 4. ukrajinského frontu armádního generála A. I. Jeremenka vstřícnými údery v součinnosti s pravým křídlem 2. ukrajinského frontu. Po ovládnutí Olomouce měla vojska 4. ukrajinského frontu postupovat na západ směrem na Prahu a přispět tak ke zdárnému dokončení pražské operace.

Celá pražská operace měla být zabezpečena vytvořením rozsáhlého vnějšího obklíčovacího kruhu, a to postupem pravého křídla 1. ukrajinského frontu z předmostí na Labi u Riesy směrem na Chemnitz (dnes Karl Marx-Stadt), Karlovy Vary a Plzeň a levého křídla 2. ukrajinského frontu z jižní Moravy a severovýchodního Rakouska směrem na České Budějovice a na Lince. To mělo zabránit nepřátelským vojskům, aby ustoupila z Čech a jejich okolí na jihozápad do Bavorska a západního Rakouska do amerického zajetí.

Podle původních plánů měla být pražská operace zahájena postupnými údery na

jednotlivých směrech, a to ve dnech 7. až 8. května roku 1945, přičemž hlavní uskupení 1. a 2. ukrajinského frontu měla vyrazit společně v pondělí 7. května. Jejich útok na Prahu měl trvat asi pět až šest dní a první sovětské tanky měly proniknout do Prahy v pátek 11. nebo v sobotu 12. května.

Plánovaná pražská operace však byla uspišena dvěma závažnými událostmi. Byl to jednak pokus západních velmocí obsadit proti původním dohodám postupem od západu co největší část Čech s Prahou. Dále to bylo Květnové povstání českého lidu, které se postupně rozhořovalo v prvních květnových dnech na celé dosud okupované části českých zemí a vyvrcholilo 5. května ozbrojenými akcemi v Praze.

Obsazení co největší části Čech a především Prahy, hlavního města Československa, by značně posílilo vliv západních velmocí v celé střední Evropě na uspořádání poválečných poměrů u nás, na upevnění kapitalismu a na obnovení buržoazní demokratického zřízení. To by uvítala československá odbojová i tzv. alibistická buržoazie, která se stále nemohla smířit s osvobozováním naší vlasti Sovětskou armádou. Z podobných úvah vyrůstaly i plány reakčních kruhů v „protektorátu Čechy a Morava“, snažící se k udržení svého vládnoucího postavení dosáhnout v posledních dnech války toho, aby americké jednotky překročily západní hranice Československa a vstoupily do Prahy dříve než Sovětská armáda.

Tyto úvahy a naděje vyplývaly z toho, že již od dubna stály na západních hranicích Československa jednotky 3. americké armády, které koncem měsíce vstoupily i na naše státní území a 27. dubna obsadily Cheb. Původní čára styku, na níž se měl postup sovětských a amerických vojsk zastavit, aby nedošlo ke vzájemnému pomíchání jednotek a k palbě do řad spojenců, která byla předběžně stanovena na společných jednáních v prvních měsících roku 1945, se měla Československu vyhnout a měla vést po jeho západních hranicích. Proto americké jednotky po jejich dosažení nepokračovaly v postupu na naše území, ale stočily se k jihovýchodu do Bavorska a Rakouska.

Koncem dubna, po proniknutí americko-britských vojsk do severního a jihovýchodního Německa, byla „demarkační čára“ upravena tak, že měla probíhat od Wismaru při pobřeží Baltského moře na střední tok Labe, dále po řece Muldě, po západních hranicích Československa do Rakouska a odtud se měla východně Lince

stočit na jih k Terstu. Současně sovětské velení, které v té době již připravovalo plány k pražské operaci, souhlasilo s tím, aby americké jednotky vstoupily i na západní území Československa, ovšem jen po čáru Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice. Jinak hrozilo nebezpečí, že by americké jednotky byly zasaženy připravovaným úderem postupujících sovětských vojsk.

O několik dní později se západní velmocí pokusily posunout demarkační čáru v Evropě ještě více na východ, hlavně v Československu. Dne 4. května, den před plným propuknutím Květnového povstání českého lidu a v průběhu závěrečných příprav sovětských vojsk k zahájení pražské operace, vydal vrchní velitel spojeneckých vojsk na západní frontě generál D. Eisenhower 3. americké armádě rozkaz, aby dva její sbory zahájily ráno 5. května postup z jihovýchodního Německa do Čech, a to až k Vltavě a Labi. Jeho hlavní snahou přitom bylo proniknout na naléhání tehdejšího britského ministerského předsedy W. Churchilla do Prahy. Protože věděl o přípravě pražské operace a byl si vědom nebezpečí, jemuž se americké jednotky vystaví postupem do jejího operačního prostoru, oznámil toto své rozhodnutí také sovětskému velení. Na jeho okamžitý protest ještě téhož dne, tj. večer v pátek 4. května, se jednotky obou amerických sborů, 5. a 12., ve dnech 5. a 6. května postupně zastavily na dohovořené čáře Karlovy Vary, Plzeň, České Budějovice. Před západními velmocemi totiž ještě vystávala potřeba zachovat si spojení s protifašistické koalice se Sovětským svazem, s jehož pomocí počítaly při závěrečném útoku na Dálném východě proti japonsku.

Dosavadní rychlý vývoj událostí na evropském válečném frontě, postupné osvobozování Československa Sovětskou armádou, vstup sovětských vojsk na Moravu a zejména rozdrácení hlavních nepřátelských sil v severním Německu, vyvolávaly na zbytku dosud okupované části českých zemí mohutný rozmach národně osvobodeneckého hnutí. V Čechách a na Moravě se již od konce dubna prudce vzrůstal otevřený odpor proti okupantům a v prvních květnových dnech přerůstal v jednotlivých místech v celonárodní povstání, které vyvrcholilo 5. května v Praze. Hrozilo mu však velké nebezpečí.

V českých zemích a v jejich nejbližším okolí se totiž i počátkem května roku 1945 stále ještě bránilo před postupem Sovětské armády téměř milionové a velmi dobře vyzbrojené nepřátelské uskupení.

Pod velením generála polního maršála Schörnera toto uskupení odmítlo podrobit se bezpodmínečné kapitulaci, která byla po předběžných dohovorech ve francouzské Remeši definitivně podepsána 8. května roku 1945 v Berlíně představiteli hlavního velení Sovětské armády, amerických, britských a francouzských ozbrojených sil a zástupci nové německé vlády velkoadmirála Dönitze. Kapitulace měla vejít v platnost o půlnoci z 8. na 9. května roku 1945, kdy měla být na dosažených čarách zastavena palba a německé jednotky zde měly složit zbraně.

V naději, že dojde v poslední chvíli k rozkolu uvnitř protifašistické koalice a že bude vytvořena jednotná protisovětská fronta imperialistických států, však německá vojska i v době své úplné porážky a naprostého rozkladu fašistického zřízení v Německu nadále kladla vytrvalý odpor postupujícím jednotkám Sovětské armády. To proto, že se chtěla vyhnout kapitulaci před Sovětskou armádou a snažila se odejít na západ a na jihozápad do americko-britského zajetí. Proto se také i nadále houževnatě bránila v českých zemích a v jejich okolí, snažila se ještě před příchodem Sovětské armády projít přes naše území do jižního Německa a do západního Rakouska a tam se vzdát do zajetí vojsk západních velmocí. Do cesty se jim však postavilo povstání českého lidu, hlavně v Praze, které proto chtěly stále ještě silně a dobře vyzbrojené zbytky fašistických vojsk krvavě potlačit.

V kritické chvíli zachránil těžkou situací Květnového povstání českého lidu okamžitý zásah Sovětské armády. Sovětské velení vyslyšelo volání pražského rozhlasu o pomoc a úspěšilo připravovaný útok do českých zemí.

Po úspěšném průzkumu bojem ráno v neděli 6. května zahájilo hlavní úderné uskupení 1. ukrajinského frontu maršál I. S. Koněva se souhlasem sovětského vrchního velitele J. V. Stalina severozápadně od Drážďan již po poledni toho dne útok ve směru přes Krušné hory ku Praze. To bylo umožněno rychlým přesunem sovětských vojsk, hlavně dvou tankových armád, v prvních květnových dnech od Berlína na jih k Labi. Příštího dne, 7. května, se k útoku připojilo i další úderné uskupení 1. ukrajinského frontu postupem od Zhořelce do severních Čech. Téhož dne přešly po rychlém přeskupení do útoku i hlavní síly 2. ukrajinského frontu maršála R. J. Malinovského a zahájily postup od Brna přes Jihlavu ku Praze. Také úder 4. ukrajinského frontu armádního generála A. I. Jeremenka byl ihned usměrněn přímo na západ

ku Praze, ačkoli jeho hlavní síly byly v té době vázány těžkými boji o Olomouc, kterou se jim podařilo osvobodit teprve 8. května. V příštích dnech se pak k útoku postupně připojovaly i ostatní síly všech tří frontů. Přitom se boji v severních Čechách v sestavě 1. ukrajinského frontu zúčastnily jednotky 2. polské armády generálporučíka K. Świerczewského a v sestavě 4. ukrajinského frontu postupovaly přes Moravu na západ jednotky 1. a 4. rumunské armády sborových generálů V. Antanasia a N. Dăcăleska.

Po půlnoci z 8. na 9. května, kdy měla vejít v platnost ustanovení o bezpodmínečné kapitulaci německých fašistických vojsk, pronikly již svazky Sovětské armády na všech čtyřech rozhodujících operačních směrech hluboko vpřed. Tankové útvary hlavního úderného uskupení 1. ukrajinského frontu na drážďanském směru překročily československé hranice v Krušných horách, pronikly do prostoru měst Teplice, Duchcov, Bílina, Most a čelní jednotky postoupily dokonce přes Loupy až ke Slanému a před Lovosice téměř až k Veltrusům. Na zhořeleckém směru dosáhly sovětské útvary severních hranic Čech, kam současně pronikly po úspěšném obchvatu Drážďan i jednotky 2. polské armády. Hlavní síly 2. ukrajinského frontu na jihozápadní Moravě pronikly k Třebíči a současně levé křídlo frontu oslobodilo Znojmo. Svazky 4. ukrajinského frontu na severní Moravě postoupily na čáru Frývaldov (Jeseník), Šumperk, Olomouc, východně Prostějova.

Protože německé jednotky i nadále odmítaly složit zbraně a vyskytly se dokon-

ce případy zavraždění sovětských parlamentářů, pokračovaly svazky Sovětské armády plnou silou na celé frontě v útoku. Přitom již v noci na 9. května pokračovaly v postupu od severozápadu předsunuté oddíly 3. a 4. gardové tankové armády generálplukovníků P. S. Rybalka a D. D. Lejušenka a ještě před svítáním, mezi 1. a 3. hodinou ranní ve středu 9. května, dosáhly tehdejších okrajů Prahy. Během dopoledne toho dne, kdy sem postupně dorazily i další sovětské tankové jednotky, bylo město plně osvobozeno.

Jednotky Sovětské armády, především rychlé skupiny frontů i některých armád, dorazily do Prahy v nejvyšší čas, neboť zde stále zběsile řádily po zuby vyzbrojené jednotky vojsk SS, zatímco hlavní síly německého wehrmachtu utíkaly na jihozápad a na jih. Naše obyvatelstvo proto v Praze i všude po cestě s velkým nadšením a se záplavou květů vítalo osvoboditele. V příštích dnech dorazila do Prahy i další vojska Sovětské armády a její tankové jednotky vytvářely ochrannou clonu kolem města proti možnému útoku fašistických vojsk. Současně sovětské jednotky postupně pronikaly až na čáru styku s americkou armádou v západních a jižních Čechách a kromě toho uzavíraly a stahovaly i vnitřní okruh obklíčení nepřítelů na severovýchodu země. Boje na našem území trvaly pak ještě další tři dny. Teprve 12. května roku 1945 byly poslední větší zbytky fašistických vojsk úplně zničeny nebo zajaty.

K posledním větším bojům došlo v noci z 11. na 12. května roku 1945 u Milína nedaleko Přibramí. Bylo to v době, kdy se již celá Evropa a s ní i převážná část světa začínala vzpamatovávat z hrůz druhé světové války, jejíž předešlá i závěr na evropském válečnickém postihly české země.

Pražskou operací, rychle a úspěšně uskutečněnou Sovětskou armádou během šesti dní na ploše téměř 100 000 km², byly zmařeny plány fašistů vytvořit si z českých zemí nedobytnou pevnost a základnu k příštím možnému útoku na východ proti Sovětskému svazu, který zamýšlel uskutečnit po předchozím uzavření separátního míru a po navázání spojení se západními velmocemi. Díky rychlému postupu sovětských vojsk se nepříteli nepodařilo zachytit se ani na Českomoravské vrchovině, ani na řekách Labe a Vltava proti úderu od východu, ani v Krušných horách

proti útoku od severozápadu. České země se tak nestaly předpolím připravované „alpské pevnosti“, ale staly se jevíštěm úplného zničení posledních velkých zbytků fašistických vojsk, rozdrčených Sovětskou armádou, před níž nechtěly za žádnou cenu kapitulovat.

A byly to stále ještě značně početné a dobře vyzbrojené „zbytky“. Vždyť v průběhu pražské operace zajala Sovětská armáda na 860 000 nepřátelských vojáků, mezi nimiž bylo 60 generálů, ukořistila na 9500 děl a minometů, více než 1800 tanků, více než 1100 letadel, téměř 18 500 kulometů,

přes 76 000 aut, asi 500 skladů vojenského materiálu aj. Jen rychlý zásah Sovětské armády znemožnil nepříteli použít je proti Květnovému povstání.

Vítězstvím Sovětské armády v poslední velké vojenské operaci druhé světové války na evropském válčišti — v pražské operaci, k níž se pojilo i zničení nepřátelského uskupení v Rakousku, kde bylo zajištěno dalších asi 180 000 německých vojáků, vyvrcholilo nejen přímé osvobození Československa, ale současně skončily i ozbrojené akce za druhé světové války

na evropském válčišti. Moc a nadvláda fašistických okupantů v polovině Evropy byla zlomena a vyvrácena, současně byly vytvořeny příznivé podmínky pro nerušené přerůstání národně osvobozeneckého boje našeho lidu do národní a demokratické revoluce. Rozhodným a nekompromisním postojem sovětského velení byla také odvrácena hrozba zneužití našich zemí k rozněcování rozporů uvnitř protifašistické koalice. Byly zmařeny i plány reakčních vládnoucích kruhů na západě k obnovení moci kapitalistů a posílení panství buržoazie v osvobozeném Československu.

Buržoazní falzifikace druhé světové války

Provolání ústředního výboru Komunistické strany Československa, ústředního výboru Národní fronty ČSSR a vlády ČSSR k 40. výročí národně osvobozeneckého boje čs. lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou z dubna 1984 zdůrazňuje mj. tezi, že hlavní tíhu války proti fašismu a agresivnímu militarismu nesl na svých bedrech Sovětský svaz. Vítězství nad fašismem a militarismem se sice kovalo na různých světových frontách armádami států protifašistické koalice, ale určující podíl na konečném vítězství měly sovětské ozbrojené síly. Jejich rozhodující zásluha na porážce fašismu se zakládala na obrovských morálně politických, ekonomických a vojenských zdrojích SSSR, jehož lid vedla k vítězství leninská KSSS.

Proti základní tezi o rozhodující úloze Sovětského svazu při dosažení vítězství nad fašistickou koalicí vedou buržoazní ideologové soustavný ideově teoretický boj. Smyslem tohoto ostrého ideologického zápasu buržoazních ideologů je zkreslit a zfalšovat historii minulé světové války z hlediska potřeb současné imperialistické politiky USA a zemí NATO. Úsilí buržoazních ideologů vnutit zejména mladé generaci zkreslený obraz války je součástí boje imperialistů proti světovému revolučnímu hnutí, proti socialismu a komunismu, proti SSSR a ostatním zemím Varšavské smlouvy. Pokusy o zkreslenou interpretaci vzniku a průběhu druhé světové války mají ideologicky připravit půdu pro imperialistickou revizi výsledků války, narušit dů-

věru mírumilovných lidí ve světě v možnost zachování světového míru. Ideologický boj ze strany buržoazních vojenských teoretiků a historiků druhé světové války je prochnut antisovětským, snahou narušit jednotu zemí socialismu a přispět tak k oslabení jednotného úsilí zemí Varšavské smlouvy při obraně socialismu a míru.

Buržoazní falzifikace druhé světové války prodělaly v uplynulých čtyřiceti letech určitý historický vývoj. V posledních dvou desetiletích se přešlo od čelního útoku na marxistickou interpretaci druhé světové války k jakémusi ideovému obchvatu, významnějšímu se hrou na tzv. vědeckou objektivnost. Na knižních trzích USA, NSR a Anglie se objevily mnohasvazkové publikace o druhé světové válce (americké ilustrované dějiny druhé světové války, Encyklopedie druhé světové války, západoněmecké bohatě ilustrované dílo Druhá světová válka, britská edice Historie druhé světové války a mnohé jiné).

Tyto publikace obsahují sice řadu důležitých, ale i podružných faktů, na druhé straně jsou však zaplaveny špinavou vlnou nejhrubších falzifikací o sovětské společnosti a armádě.

V současné době se v buržoazní vojenské historii věnuje značný prostor zkreslování příčin vzniku druhé světové války. Mnozí buržoazní autoři zdůrazňují, že západní velmoci patřily v třicátých letech k mírumilovným státům a nenesou tudíž spoluodpovědnost za rozpoutání druhé svě-

tové války. Francouzský historik H. Michel ve své práci o druhé světové válce tvrdí, že Velká Británie ani Francie neměly dobytčácké cíle. Rovněž o Spojených státech tvrdí, že jejich cíle ve druhé světové válce byly nezištné.

Teze o nezištnosti USA a nedobyčáckých cílech Anglie a Francie, jež se traduje v rozličných verzích a proniká k nám zejména na rádiových vlnách, zastírá podstatu meziimperialistických rozporů, které byly hlavní příčinou rozpoutání druhé světové války. Vládnoucí kruhy USA, Anglie a Francie viděly v Německu, Itálii a Japonsku vážné konkurenty a nevylučovaly jejich vyřazení obvyklými metodami imperialistické války. Současně se francouzští, britští a američtí monopolisté snažili využít agresivních záměrů fašistického Německa k tomu, aby jeho rukama zardousili zemi Sovětů. Na účet SSSR měly být vyřešeny vzájemné rozpory mezi imperialisty. K tomuto cíli byla zaměřena politika podpory a usmířování hitlerovského Německa.

Kulminacním bodem této protisovětské politiky byl hanebný mnichovský diktát v září roku 1938, kdy západní velmocí prakticky vydaly celé Československo na milost fašistickému Německu. Ve stejném duchu antisovětskému zůstaly západní velmocí pasivní v době německo-polského konfliktu v září 1939, kdy neposkytly Polsku účinnou vojenskou pomoc.

Trend buržoazní propagandy zkreslit imperialistické kořeny druhé světové války bývá často spatřován s tendencí svalit odpovědnost za její vznik na SSSR. Tam tkví už jen krok k ospravedlnění agrese fašistického Německa. V buržoazní historiografii se široce využívá nehorázného výmyslu, že Sovětská armáda se údajně připravovala k vpádu do střední a západní Evropy. Západoněmecký historik H. A. Jacobsen tvrdí, že Německo zahájilo válku v důsledku ohrožení z Východu. Tato legenda o tzv. preventivní válce proti Sovětskému svazu je určena pro maloměstáky a má posilovat antisovětské tendence válekytíživých imperialistických kruhů na Západě.

Předválečná politika sovětské vlády směřovala ale naopak k vytvoření kolektivní fronty na obranu míru. To přesvědčivě potvrzují obsáhlé dokumentované závěry sovětských vojenských historiků v prvních dvou dílech dvanáctisvazkových Dějin druhé světové války 1939—1945, jejichž překlad vydalo nakladatelství Naše vojsko. V okamžiku nejvyššího napětí v letech 1938—1939, kdy politická krize v Evropě vrcholila, byla sovětská vláda pevně od-

hodlána přehradit cestu fašistické agresi a učinila vše, co bylo v jejích možnostech, aby spojila síly SSSR se silami jiných států a zachránila lidstvo před imperialistickými jatky.

Přesto se v buržoazní propagandě dosud udržuje řada absurdních výmyslů, proti nimž však mluví dostupné dokumenty. Houževnatě se např. drží nepravdivé teze, že bezprostřední příčiny druhé světové války je nutné hledat v postupu sovětské vlády, která v roce 1939 vyjednávala s Anglií a Francií a zároveň prý se dohodla s Německem na paktu o neútočení, čímž napomohla Hitlerovi zahájit druhou světovou válku.

Tuto hrubou lež vyvracejí publikované dokumenty. Stenografický záznam moskevských rozhovorů z léta roku 1939 dosvědčuje, že právě anglická a francouzská vláda se stavěly odmítavě k sovětským návrhům na vytvoření silné koalice pro boj proti fašistické agresi. Vlády Velké Británie a Francie nechťly spojit své síly se SSSR proti Německu, jednání v Moskvě nesmyslně prodlužovaly a nakonec zmařily. Naznačily tak Hitlerovi, že SSSR nemá spojence a bude snadné se s nimi vypořádat. Dokumenty, které se vztahují k počátku druhé světové války dokazují, že Velká Británie a Francie svou protisovětskou politikou, svým podněcováním Hitlera k válce proti SSSR napomohly Německu rozpoutat druhou světovou válku.

Falšováním předhistorie války se snaží buržoazní historikové smýt vinu z německého a mezinárodního imperialismu za její rozpoutání a současně svalit tuto vinu na SSSR. Neonacističtí historikové se na základě takovýchto prohaných koncepcí snaží revidovat rozhodnutí norimberského soudu, rehabilitovat odsouzené válečné zločince, atd. Ideoví obhájci nacistických zločinců tzv. objektivitou chtějí oklamat světové veřejné mínění tvrzením, že nebezpečí komunismu, který chtěli fašisté zničit, stále trvá. Podle této prapodivné logiky tedy nacističtí ordneři v českém pohraničí, vrahové útočící na vysilačku v Gliwicích, hitlerovští generálové připravující plány na okupaci Rakouska, Československa, k útoku proti Francii, na zničení Sovětského svazu a na dobytí celého světa, nejsou válečnými viníky, ale komunisté, kteří od samého začátku ukazovali, že fašismus jako nástroj světového imperialismu představuje smrtelné nebezpečí pro světový mír. Logika buržoazní propagandy je v tom zcela zvrácená a odsouzeníhodná.

Marxistická analýza příčin druhé světové války a odhalení jejích skutečných

viníků má v současném zápase s reakčními a válekychtivými silami imperialismu mimořádný význam. Pomáhá komunistickým stranám a všem pokrokovým silám světa bojovat za odvrácení nové války, dává jim podklady k odhalování agresivní politiky a ideologické diverze imperialistických států. Dokumenty a fakta dokazují, že skutečné příčiny druhé světové války spočívají v kapitalistickém společenském systému, v ekonomice a politice imperialistických velmocí. Imperialismus byl a zůstává hlavním původem válek a agrese.

Dalším výrazným směrem zkreslování historie druhé světové války je zlehčování rozhodující úlohy Sovětského svazu a jeho ozbrojených sil při porážce fašistického Německa a jeho spojenců. Reakční propagandisté a historikové zlehčují úlohu a význam sovětsko-německé fronty, znevažují statečnost a obětavost sovětských lidí a hrdinné činy sovětských vojáků a partyzánů v boji s nepřitelem. Současně jsou v buržoazní propagandě přeceňovány druhořadé válečné události. Těžiště výkladu buržoazních historiků není tam, kde bylo těžiště války, tedy na sovětsko-německé frontě, ale naopak ve Středomoří, v severní Africe a v Tichomoří.

Buržoazní historikové si sovětsko-německé fronty všimají nejčastěji jen v prvním období její existence, poněvadž přitom hledají příležitost znevažovat sovětské vojenské umění. V té souvislosti se v západní literatuře hovoří o „chaotickém“ ústupu Sovětské armády v létě roku 1941 atp. Hrdinství obránců brestské pevnosti, Oděsy, Sevastopolu, Kyjeva, odvaha sovětských vojáků v bojích na přístupech k Moskvě a u obklíčeného Leningradu bývají opomíjeny nebo vysvětlovány jen národními city. Záměrně se opomíjí rozhodující faktor vlastenectví sovětských lidí, tj. jejich nezměrné odhodlání bránit svou vlast jako zemi socialismu.

Hrdinství sovětských obránců socialistické vlasti v prvním období války zmařilo hitlerovský plán na bleskovou válku a na zničení Sovětského svazu. Do jara roku 1942 ztratili hitlerovci na sovětské frontě více než milion lidí (padlých, raněných a nezvěstných), tj. 33,5 % celkového stavu všech německých pozemních vojsk na východě. Hitlerovská armáda byla protiútokem u Moskvy zaháněna o 250–400 km na západ. Bylo toho dosaženo obětavým bojem všeho sovětského lidu pod vedením komunistické strany a nikoli ruskou zímou, jak se světu pokoušeli namalovat hitlerovští generálové.

Podrobným popisováním událostí první

ho období sovětsko-německé války vystavují buržoazní autoři fakticky na obdiv čtenáři přechodné úspěchy hitlerovské armády. Daleko méně však titíž autoři už hovoří o rozhodném protiútku Sovětské armády, započatém v bitvě u Stalingradu. Stejně tak jsou titíž autoři skoupí na slovo, když se mají dotknout událostí, které souvisejí s bitvou u Kurska, s osvobozováním Ukrajiny, Běloruska, Pobaltí a zemí jiho-východní a střední Evropy. Strategické operace Sovětské armády, jichž se zúčastnily milióny sovětských vojáků s obrovským množstvím bojové techniky se v podání buržoazních autorů scvrkávají na chudícké odstavce, které se ztrácejí v záplavě popisu válečných událostí na západní frontě v Evropě a v Tichomoří.

Americký vojenský historik M. Matloff v knize *Od Casablanky po Overlord* se např. jen jedinou větou dotýká tak zásadního problému, jako je hodnocení událostí určujících přelom ve válce: „Vítězství spojenců v severní Africe, na Guadalcanalu a na březích Volhy svědčilo, že ve válce nastal moment obratu.“ To je vše, co Matloff považoval za nutné říci k tomu, že to byla právě Sovětská armáda, která v bitvě u Stalingradu vyvrála z rukou nepříteli strategickou iniciativu. Svým rozsahem jsou bitvy u Stalingradu, El-Alameinu a Guadalcanalu naprosto nesouměřitelné. Stejně tak nesouměřitelné jsou i důsledky těchto bitev. V důsledku porážky wehrmachtu na Volze a u Kurska nastal postupný rozklad hitlerovské koalice a národně osvobozenecký boj v okupovaných zemích se začal rozvíjet s nebyvalou intenzitou.

Za války uznávali různí představitelé západních velmocí „světově význam“ událostí u Stalingradu a Kurska. Dnes na to buržoazní historikové a propagandisté zapomínají a snaží se vyvolat dojem o stejných zásluhách západních velmocí a SSSR na porážce fašistické koalice. Americký autor E. Ziemke např. tvrdí, že již dávno před invazí spojeneckých vojsk v Normandii v červnu roku 1944 byl strategický vklad západních velmocí a Sovětského svazu stejný, protože německé síly byly prý rozděleny téměř rovnoměrně mezi východem a západem. Syn bývalého spojeneckého vrchního velitele John Eisenhower zase ve své knize *Zachmuřené lesy* píše, že v Ardenách se definitivně rozhodlo o osudu evropského tažení. Bez ardenské operace by prý Sovětská armáda nedokázala proniknout od Visly do Německa. K setkání západních spojenců s Rusy by prý došlo někde v Polsku. Autoři amerických dějin druhé světové války (T. Du-

pup aj.) zase tvrdí, že USA a jejich armáda učinily strategický charakter války, ve které údajně převládala vzdušná a námořní sražení, bez nichž by prý Německo nebylo nikdy sraženo na kolena.

Ve vědeckém výkladu historických událostí nemá metoda buržoazních historiků „co by se stalo, kdyby“ místo. K takové metodě se uchylují jen ti, kdo nejsou spokojeni s výsledky války, ve které sehrál SSSR rozhodující úlohu, a rádi by tyto výsledky revidovali. Podobně postupují západoněmečtí editoři deníku vrchního velitelství wehrmachtu, kteří v úvodu své publikace rozsáhle zdůvodňují, že kdyby Hitler nebyl tak špatný strateg, kdyby neřešil strategické otázky na úrovni desátníka z první světové války, vyvíjely by se válečné události jinak. Takové omlouvání fašistických generálů za rozpoutání války a za válečná zvěrstva po celé Evropě právem odsuzují pokrokoví lidé celého světa. Proti tomuto padělání historie a jiným falzifikacím musíme svádět ofenzivní ideologický boj.

Přes určité škody, které byly Německu způsobeny leteckou a námořní válkou, bylo pozemní válčičtější — a z něho sovětsko-německá fronta — určujícím činitelem pro podlomění bojeschopnosti fašistické koalice. Na ní bylo rozdrceno více než 600 divizí fašistického Německa a jeho satelitů, tj. 3,5krát více než na všech ostatních frontách. Tam ztratilo také Německo hlavní část svých tanků. Ze 100 000 letadel, které fašistická luftwaffe ztratila za druhé světové války, bylo 72 000 zničeno v bojích na sovětsko-německé frontě. Nelze dost dobře srovnávat sovětsko-německou frontu s náhražkami druhé fronty, které tehdejší spojenci zřídili v Africe a v Itálii. Významu bojů na sovětsko-německé frontě se nemohlo zdaleka rovnat ani strategické bombardování Německa, jak to tvrdí britský historik B. Coller a jiní buržoazní autoři.

Historickým faktem vždy zůstane, že od července 1941 do poloviny roku 1944 bojovalo na sovětsko-německé frontě 190—270 nepřátelských divizí, zatímco proti italským a německým vojskům bylo zasazeno v severní Africe 9—20 divizí, v Itálii 7—26 divizí. Sovětsko-německá fronta dosahovala délky 6000 km, tj. čtyřikrát více než činí součást všech frontových úseků spojenečtí v severní Africe, Itálii a západní Evropě. I po vylodění amerických a britských vojsk v severní Francii v červnu roku 1944 bojovalo vždy hlavní uskupení armád fašistického Německa proti sovětským ozbrojeným silám. Na východní frontě utrpělo Německo největší ztráty; z 13,6

milionů padlých a zajatých hitlerovců připadalo 10 milionů nepřátelských vojáků na východní frontu. Na druhé straně činily ztráty Sovětského svazu 20 milionů lidí, tj. 40 % všech ztrát lidstva za druhé světové války. Naproti tomu USA ztratily za druhé světové války na všech bojích celkem 405 000 padlých vojáků. Podle úředních dokumentů USA ztratila americká vojska v Evropě 135 576 vojáků. Pro posouzení úpornosti bojů na jednotlivých frontách si připomeňme, že jenom při osvobozování Československa položilo život 144 000 sovětských vojáků.

Jinou stránku buržoazních falzifikací dějin druhé světové války tvoří tendence znevážit osvobozenickou misi Sovětské armády. Reakční buržoazní historikové rozšiřují výmysly o „exportu revoluce“ do zemí střední a jihovýchodní Evropy a pokoušejí se pomluvit sovětského vojáka — osvoboditele. Anglický buržoazní historik J. Fuller ve své knize Druhá světová válka 1939—1945 např. tvrdí, že Rusové vešli válku proto, aby si vybojovali politický, sociální, ekonomický a strategický životní prostor.

Buržoazní propagandisté záměrně zapominají, že Sovětská armáda vstupovala na území států střední a jihovýchodní Evropy v rámci všeobecného závazku členů protifašistické koalice bojovat proti fašistickému Německu až do jeho úplné a bezpodmínečné kapitulace. Sovětský svaz poskytl lidu Československa pomoc v boji proti fašismu na základě mezinárodní smlouvy z prosince roku 1943. Podobně jako v Československu řídila se sovětská vojska při osvobozování celé střední a jihovýchodní Evropy leninskou zásadou, že není dovoleno zasahovat do vnitřních záležitostí jiných zemí, do jejich ekonomického a politického zřízení. Další vývoj v těchto zemích zůstal záležitostí vývoje vnitřních sil, jež byly určujícím činitelem sociálně politických změn.

Výmysly buržoazních propagandistů, kteří se snaží očernit světlý obraz sovětského vojáka — osvoboditele, nelze označit jinak, než jako urážku památky milionů sovětských vojáků, kteří položili život za osvobození evropských národů z fašistické poroby.

Buržoazní ideologové se v mnoha dalších směrech pokoušejí zfalšovat různé stránky historie druhé světové války, zkreslit úlohu SSSR a KSSS ve válce. Ideogičtí nepřátelé socialismu soustavně pomlouvají sovětský lid, jeho armádu, politiku a činnost sovětské vlády a komunistické strany. Se stejnou zlobou se vrhají na revoluční dělnické a komunistické hnu-

tí, na jeho představitele, kteří správně opřeli svůj boj proti fašismu o sílu Sovětského svazu. Zvlášť zavrženímhodné jsou snahy neonacistických propagandistů a teoretiků revanšismu, kteří při zkreslování událostí minulé války idealizují hitlerovský systém a vydávají fašismus a Hitlera za „záchrance Evropy“ před komunismem.

Aktivizace imperialistické propagandy v posledních letech, k níž patří soustavné zkreslování historie druhé světové války, vyžaduje, abychom velmi energicky bojovali na každém kroku proti lžím buržoazních falzifikátorů. Pokusy buržoazních propagandistů překroutit historickou pravdu a zneužít historii k obhajobě nových imperialistických cílů nemohou zvrátit naše základní poučení z války o zákonitě nutnosti spojení a přátelství ČSSR se

Sovětským svazem. Jakékoli pokusy tohoto druhu jsou předem odsouzeny ke krachu.

Velké vítězství nad německým fašismem a japonským militarismem bylo triumfem sil míru, demokracie a socialismu. Rozdracení úderných sil imperialismu bylo dokladem, že jejich úsilí o světovou hegemonii, nadvládu nad jinými národy bylo a je i nadále odsouzeno ke krachu. Imperialismus nebyl s to nejen realizovat ve válce svůj cíl — zničit socialismus, ale nedokázal zachovat ani své dřívější pozice.

To je poučením a současně i varováním: poučením, že socialismus je nepřemožitelný; varováním pro všechny, kdo rozněcují nebezpečí nové světové války i pro ty, kdo se zkreslováním historie druhé světové války snaží teoreticky zdůvodnit a podpořit protimírové a antikomunistické cíle soudobého imperialismu.

AKTUÁLNOST OPERAČNÍHO UMĚNÍ A TAKTIKY SOVĚTSKÉ ARMÁDY VE VELKÉ VLASTENECKÉ VÁLCE

Vstoupili jsme do období 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje českého a slovenského lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou. Bude to příležitost, abychom si připomenuli události, z nichž se zrodila naše svoboda a socialistická přítomnost. Tyto události mají svůj základ v boji SSSR proti fašismu, v obsahu a výsledku Velké vlastenecké války Sovětského svazu.

Sovětská armáda přesvědčivě prokázala v průběhu Velké vlastenecké války své historické poslání, které plní i v současné době jako mohutný faktor ochrany míru a pokroku ve světě.

Zkušenosti z Velké vlastenecké války mají pro sovětský lid a jeho ozbrojené síly mimořádný význam. Jsou však také cenným zdrojem poučení pro ostatní socialistické státy a jejich ozbrojené síly, což platí v plné míře i pro ČSLA.

Čemu učí zkušenosti z Velké vlastenecké války, jaká jsou její nejdůležitější poučení?

Především, že vítězství SSSR nebylo náhodné, jak to doposud tvrdí buržoazní falsifikátoři dějin. Vítězství sovětského lidu a porážka sil fašismu a militarismu byly dějinně historicky podmíněnými a zákonitými. Zdrojem síly SSSR byla socialistická ekonomika, sociálně politická a ideová jednotka společnosti, sovětské vlastenectví a bratrství národů SSSR, semknutost kolem komunistické stra-

ny a bezpříkladné hrdinství i statečnost sovětských lidí. Významným zdrojem vítězství byly sovětské ozbrojené síly, sovětská vojenská věda a sovětské vojenské umění.

Ve válce se jasně projevily typické rysy sovětské vojenské vědy: stranickost, třídnost, tvořivost, smělost a pružnost operačně taktického a strategického myšlení, objektivnost a vědecké předvídání.

Sovětskému vojenskému umění byly vlastní takové charakteristické rysy, jako vysoká bojová aktivita, cílevědomost, pružnost ve volbě forem a způsobů bojové činnosti, které odpovídají měnícím se podmínkám a situacím. Sovětská strategie vyřešila složité otázky rozvoje ozbrojených sil se současným vedením strategické obrany v nepříznivých podmínkách na počátku války, vynikajícím způsobem převzala iniciativu a vedením útoku dosáhla úplného zničení nepřítele.

Sovětské operační umění dosáhlo ve Velké vlastenecké válce vysokého stupně dokonalosti, stejně jako taktika všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

V průběhu Velké vlastenecké války byly operační umění a taktika obohaceny o nové poznatky. U pozemních vojsk byly rozvíjeny teorie vedení armádních a zejména frontových operací, a to jak útočných, tak i obranných. Za útoku byly řešeny nově problémy palebného ničení nepřítele. Efektivnosti palebných úderů bylo docilováno dovedným organizováním dělostřeleckého a leteckého útoku, které vytvářely podmínky k ničení nepřítele.

Podstatu útočných operací tvořily předválečné teorie hluboké útočné operace a boje. Tyto principy byly obohaceny novými závěry, spojenými zejména s vedením následných frontových a armádních operací v hloubce nepřátelské obrany. Byl vyřešen problém rychlého prolamování nepřátelské obrany a rozvíjení útoku, čehož se dosahovalo dovedným soustředěním sil a prostředků na hlavních směrech, hlubokým členěním operačních sestav armád a frontů, nenadálostí úderů, mohutným dělostřeleckým a leteckým útokem, účinným palebným ničením nepřítele do celé hloubky jeho obrany. Kvalitativně novým bylo vytváření armádních a frontových rychlých skupin z tankových a mechanizovaných svazků a svazů, což umožňovalo zvyšovat tempo útoku i jeho efektivnost, dosahovat rozhodného a manévrového charakteru.

Dále byly rozpracovány otázky odolnosti operační obrany, zvláště z protitankového hlediska. Systém protitankových rajónů, dělostřeleckých protitankových záloh, pohyblivých odřadů zatarasovacích, protitankových minových polí rozmístěných do hloubky, především na tankových směrech spolu s budováním obrany a jejím ženijním zabezpečením umožňoval sovětským vojskům odrážet hromadné útoky německofašistických tanků a mařit zámysl nepřítele.

Nově byla rozpracována teorie použití tankových armád a sborů, které tvořily druhý sled frontu a byly používány k vedení protiúderů a k samostatným obranným operacím, což zvyšovalo aktivnost a odolnost obrany a vytvářelo podmínky pro přechod do protiútoku a jeho přerůstání ve všeobecný útok.

Také taktika byla obohacena řadou nových poznatků a závěrů. Rozvoj principů útočného boje spočíval v soustředování sil a prostředků na rozhodujících směrech, růstu členění bojové sestavy do hloubky, zkracování doby dělostřelecké přípravy při současném zvýšení její mohutnosti, nepřetržitosti působení letectva a dělostřelectva na uskupení nepřítele a v organizování vzájemné součinnosti.

Rozvoj taktiky Sovětské armády se ve svém důsledku projevil v neustálém zvyšování tempa a hloubky postupu. V operacích třetího období Velké vlaste-

necké války (1944—1945) bylo hlavní pásmo nepřátelské obrany zpravidla prolamováno již první den útoku. Často se již v průběhu prvních dnů podařilo překonat celou taktickou hloubku nepřátelské obrany, což příznivě ovlivnilo celý průběh útočné operace.

Široce byla rozvinuta teorie a praxe střetného boje, jehož podíl na všeobecném růstu dynamičnosti bojové činnosti neustále vzrůstal. Nově byly rozpracovány i některé závěry o obranném boji. Např. vedení obrany na široké frontě omezenými silami. Cílem této obrany bylo dovednou organizací systému paleb všeho druhu, širokým využitím ženijních zátarasů, pružným manévrem silami a prostředky a vysokou aktivností vojsk udržet důležité prostory a objekty.

Neosvědčila se ohnisková, málo hluboká obrana, kterou vojska používala na počátku války. Vývoj obrany pokračoval narůstáním její hloubky, palebné nasycenosti, protitankové odolnosti, aktivity a manévrovosti. Proti nepřátelskému útoku při hromadném použití tanků a pěchoty budovala sovětská vojska hluboce členěnou obranu. Taktická hloubka obrany dosahovala až 20 kilometrů. Obrana byla budována na principu rotních protitankových bodů a protitankových praporečnických rajónů, systému palby, ženijních zátarasů a soustřeďování protitankových prostředků na tankových směrech.

Rovněž byly rozvinuty a teoreticky rozpracovány otázky taktiky a operačního umění vojenského letectva, námořnictva a vojsk protivzdušné obrany státu.

Vývoj prostředků vedení ozbrojeného zápasu, kvalitativní a kvantitativní růst výzbroje a bojové techniky ovlivnil způsoby vedení bojové činnosti, což vedlo ke změnám v organizaci vojsk.

Se zdokonalováním způsobů bojové činnosti probíhal i intenzivní proces změny organizační struktury útvarů, svazků a svazů. Organizační formy byly měněny a přizpůsobeny vedení války, operací a boje.

V poválečných letech zaznamenala sovětská vojenská věda velký rozvoj. Pokračuje v zevšeobecnování a tvůrčím promyšlení zkušeností z Velké vlastenecké války, přitom současně rozpracovává základní směry zdokonalování soudobých zbraní, vojenské techniky, analyzuje jejich vliv na způsoby vojenské činnosti a na strukturu armády, studuje možný charakter válek v současné epoše, řeší otázky rozvoje vojenského umění i všeobecné problémy výstavby ozbrojených sil.

Při rozpracování nových otázek sehrává důležitou úlohu vojenskohistorický výzkum. Zevšeobecnuje zkušenosti získané v bojích, obohacuje chápání podstaty a charakteru soudobých válek a vojenského umění, zkoumá principiální otázky vojenství. Využíváním bojových zkušeností z minulosti vojenskoteoretické myšlení úspěšně analyzuje problémy strategie, operačního umění a taktiky, výcviku a výchovy vojsk, týlového zabezpečení, určuje perspektivy zdokonalování zbraní a bojové techniky, zkoumá další otázky výstavby ozbrojených sil.

Je naprosto jasné, že v rozvoji armády, v jejím doplňování novými druhy zbraní a bojové techniky, zvláště raketovými a jadernými zbraněmi, ve změnách způsobů a forem bojové činnosti, jakož i v organizační struktuře vojsk nelze spoléhat pouze na zkušenosti z minulosti. Sám život si vynutil, že spolu se zkoumáním historických zkušeností je nutné více a hlouběji studovat problémy soudobé války, vliv vědeckotechnické revoluce na vojenskou teorii a praxi, základní změny v našich ozbrojených silách, v armádách pravděpodobného nepřítele i vojenskopolitickou situaci ve světě.

Přes tento zákonitý vývoj vojenství neztratily bojové zkušenosti a teoretická poučení z Velké vlastenecké války v mnoha směrech svůj význam ani v současných podmínkách.

Zavedení nových bojových prostředků zvýšilo všestranně požadavky na vojška. Přitom však stejně jako v minulosti patří rozhodující úloha ve válce, v operaci, v boji člověku, který dokonale ovládá zbraně a bojovou techniku, jakož i všechny formy vedení bojové činnosti, člověku s vysokými morálními a bojovými kvalitami, který je plně oddán věci socialismu.

V letech Velké vlastenecké války politické orgány a stranické organizace v armádě upevňovaly u vojáků socialistické ideály, morálku, odpovědnost za obranu vlasti. V současnosti vzrůstá význam stranickopolitické práce a mnoho pozitivního můžeme právě aplikovat z období Velké vlastenecké války.

Ve Velké vlastenecké válce byla rozvíjena teorie hluboké útočné operace. V současnosti získaly fronty a armády možnosti vést operace do větší hloubky a vyšším tempem, než jakého dosahovala vojska ve Velké vlastenecké válce. Operace se staly dynamické a složité, což vyžaduje podrobnější koordinaci činnosti při organizování operační činnosti.

Sovětská armáda uplatňovala s velkým mistrovstvím princip hromadění sil a prostředků na rozhodujících směrech.

V útočné operaci to bylo zabezpečováno správným zvolením hlavního úderu, zpravidla na slabé místo nepřátelské obrany, a soustředěním zde sil a prostředků, jež vytvořily kvantitativní a kvalitativní převahu. Např. v operacích Sovětské armády, které byly vedeny v letech 1944—1945, na úsecích průlomu frontů a armád (přibližně 7—12 % šířky útočného pásma) se soustřeďovalo 50—80 % střeleckých vojsk, 60—80 % dělostřelectva, 80—100 % tanků a letectva. Takové soustřeďování zabezpečovalo naprostou převahu sil a prostředků nad nepřítelem.

Tento princip má velký význam také v současné době. Ve způsobech jeho realizace však došlo k závažným změnám. Soustředění hlavního úsilí v operaci je možné jen za podmínky rozptýleného a rozčleněného uskupení sil a prostředků. Vytvářet hustá operační učenění v omezených prostorech je vyloučeno. Z hlediska získání převahy nabyly rozhodující význam především jaderné zbraně a soustředění vojsk s vysokou manévrovostí, tj. tankových svazků, na směrech úderů.

Základem úsilí frontu a armády v operaci se stalo použití většiny raketových a jaderných zbraní proti hlavním uskupením nepřátelských vojsk, především proti jeho jaderným prostředkům, bez jejichž zničení nemůžeme počítat s úspěchem. Z hlediska dosažení cílů operace byla zvýšena důležitost správného určení hlavního úderu, který má rozhodující význam.

Z Velké vlastenecké války máme mnoho vhodných příkladů obklíčení vojsk a jejich zničení. Avšak tehdy se tento úkol plnil postupně. Zkušenosti z uvedených operací jsou v soudobých podmínkách obohaceny o větší možnosti vojsk, hlavně využití jaderných zbraní, které umožňují řešit tento úkol v krátkých lhůtách bez nutnosti vytvářet vnější a vnitřní kruh obklíčení.

Tanková a mechanizovaná vojska si nejen udržela význam z průběhu Velké vlastenecké války, ale rovněž se zvýšila jejich důležitost v současných podmínkách. Tanková vojska mohou nejlépe využívat výsledků jaderných úderů a vést útok na nejdůležitějších směrech.

Předpokládáme, že vojska v útoku budou postupovat za silnými předsunutými odřady. Ke studiu se nabízí celá řada poznatků a zkušeností Sovětské

armády, jako např. z běloruské, jasko-kišiněvské nebo viselsko-oderské operace.

V průběhu Velké vlastenecké války bylo zdokonalováno vojenské umění Sovětské armády i při vedení obranných operací. Dokazují to přesvědčivě výsledky při obraně Moskvy, Stalingradu a Kurska. Je předpoklad, že na pozemním válčišti můžeme obranu používat stejně jako ve Velké vlastenecké válce — s cílem ušetřit síly, získat čas, upevnit dosažený úspěch, dále k odražení útoku nepřítele, který je v převaze, nebo za situace, kdy bude spotřebována jaderná munice a nebude možné změnit situaci ve vlastní prospěch. Přitom zde kromě zásad uplatněných v průběhu války vystupuje řada nových požadavků, a to zvláště, aby obrana byla protiatomová a protiraketová.

Zavedení nových prostředků ozbrojeného zápasu poskytlo obránci ve srovnání s minulou válkou podstatně větší možnosti zmařit či oslabit útok nepřítele.

V souvislosti s použitím raketových a jaderných zbraní se ve srovnání s Velkou vlasteneckou válkou zvýšila úloha všestranného zabezpečení operačních svazů v operaci. Rozhodující význam nabyl především průzkum, OPZHN, boj s nepřátelskými radioelektronickými prostředky a řada dalších.

Důležitou otázkou za Velké vlastenecké války na všech stupních bylo řízení a velení vojskům. Postupným využíváním bojových zkušeností se stalo řízení a velení vojskům racionálnější a efektivnější. V tomto směru získané zkušenosti mají velký význam pro poznání, ale do značné míry si udržují svůj praktický význam i v soudobých podmínkách.

Cílevědomost, pružnost a reálnost operačního a taktického plánování se výrazně projeví ve všech operacích Velké vlastenecké války. Při vyhodnocování operační a taktické situace velitelé svazů a svazků hluboce pronikali do zámyslů a plánů nepřítele, dovedně zajišťovali jeho slabá místa a využívali jich k vedení rozhodujících úderů. V plánování velitelé a štáby přikládali zvláštní význam morálně politickému a vojenskotechnickému faktoru jak vlastních vojsk, tak i vojsk nepřítele.

Zkušenosti z války nejednokrát ukázaly, že čím dříve bylo přijato rozhodnutí, tím pružnější a reálnější bylo plánování a tím i větší naděje na úspěch. Na plány operací a boje nebylo pohlíženo jako na neměnné schéma, ale jako základ tvůrčího velení vojskům.

Nové prostředky a způsoby vedení války, zavádění soudobých druhů zbraní a bojové techniky se odrážejí ve formách a metodách velení vojskům a vyžadují kriticky zhodnotit získané zkušenosti a dovedně jich využívat v praktické přípravě vojsk. Tyto zkušenosti si udržují svoji životnost a je nutné s nimi počítat i v soudobých podmínkách, stejně jako s mnoha dalšími faktory, jako jsou daleko větší měřítka bojového použití sil a prostředků, růst prostorového rozmachu bojové činnosti, možný růst ztrát na lidech a materiálu, složitost součinnosti a velení atd.

Zvětšení pohyblivosti a manévrovosti vojsk, celkové narůstání dynamičnosti situace vyžadují zkrátit čas na přípravu operace a boje. Jestliže v letech Velké vlastenecké války předcházelo zpravidla každé operaci přípravné období, jehož doba byla několik dnů i týdnů a pro organizaci útočného boje na stupni divize—pluk zpravidla činila 5—7 dnů, potom v současné době nemůžeme počítat s tak dlouhou dobou. Je pochopitelné, že operace a boj se budou velmi často organizovat v průběhu pokračující bojové činnosti, ve složitých podmínkách.

Ve Velké vlastenecké válce řídili velitelé a štáby vojska, která působila zpra-

vidla v kompaktních bojových uskupeních na relativně vymezeném prostoru, nyní se však situace změnila. Bojová uskupení svazů, svazků a útvarů budou rozptýlena do šířky a hloubky, vojska povedou bojovou činnost na samostatných směrech, mnohdy s velkými mezerami, často bez styku se sousedy. Proto velitelé a štáby budou využívat k velení pohyblivá velitelská stanoviště, organizovat boj v krátké době, v podmínkách manévru a v omezeném čase.

Zkušenosti z operačního umění a taktiky Sovětské armády ve Velké vlastenecké válce mají praktický i teoretický význam a platnost i v epoše vědeckotechnického pokroku ve vojenství. Můžeme je posuzovat z širokého hlediska, hodnotit jejich klady i nedostatky. Operační umění a taktika závisí do značné míry na umění, schopnostech a znalostech lidí. Jejich studium ukazuje, jaká východiska nacházeli sovětské velitelé ze vzniklé situace, jak překonávali obtíže a dosahovali úspěchu, jakých chyb se dopouštěli, jak tyto chyby napravovali atd. To všechno může obohatit zkušenosti vojenských kádřů i v současné době. Studium těchto zkušeností, vývoje operačního umění a taktiky vede k poznání, jak a v jakém směru vývoj techniky a bojového umění příslušníků ozbrojených sil působí na zdokonalování operačních a taktických forem bojové činnosti.

Uvedená poučení z Velké vlastenecké války nemohou zdaleka vyčerpat všechny hodnoty vojenských zkušeností, které získaly sovětské ozbrojené síly, ale i československé vojsko v SSSR. Úkolem důstojnického sboru, zejména mladé generace, je hluboce studovat tyto zkušenosti, dovedně využívat všechna platná poučení z války. Strana nás učí, že praktické využívání zkušeností z historie neznamená jejich mechanické kopírování a přenášení do naší současné činnosti. Úspěch přináší pouze reálné a promyšlené spojování historických zkušeností s problémy současnosti. Osvojení si historických zkušeností, tím více zkušeností tak složitých společenských jevů jako je válka, dávají užitek jenom tehdy, vycházejí-li z principů marxismu-leninismu, hlubokého, objektivního a tvůrčího zkoumání dějinných událostí.

Dnes je ve světě zcela jiná situace a jiný poměr vojenskopolitických sil. Bojové možnosti prostředků vedení války prodělaly revoluční kvalitativní změny. Proto podstata využívání zkušeností z Velké vlastenecké války netkví v tom, abychom hledali vnější podobnost jevů, opakovatelnost historických událostí. Rozhodující je najít hluboké procesy, historické zákonitosti, nejdůležitější faktory rozvoje vojenského umění, studovat příčiny, které podmiňují průběh a výsledky Velké vlastenecké války. Pouze cestou analýzy dialektické vzájemné souvislosti dějinných událostí minulé války, zjištěním jejich příčin a závislostí můžeme stanovit logickou posloupnost dějinného procesu, a na tomto základě rozvíjet soudobé vojenství a aplikovat je při zvyšování bojových schopností ČSLA, a tím naplňovat úkoly stanovené pro naši armádu XVI. sjezdem KSČ.

Ve složité a rozporuplné mezinárodní situaci je důležitější než kdykoli v minulosti brát v úvahu poučení, která plynou z minulé války. Zkušenosti z druhé světové války a Velké vlastenecké války SSSR učí národy bdělosti vůči agresivním silám imperialismu, vést rozhodný odpor proti jejich nebezpečným plánům. Zkušenosti nás učí, že čím pevnější je svazek mírumilovných sil, čím větší je jejich vojenská síla a čím pevnější je socialistické společenství, tím spolehlivější jsou záruky míru a socialismu. Tyto požadavky naplňuje Varšavská smlouva, která je spolehlivým nástrojem upevňování obranyschopnosti zemí socialismu.

NĚKTERÉ NÁZORY NA PŘÍPRAVU VELITELŮ A ŠTÁBŮ

Vysoká úroveň světonázorové, operační a taktické, technické i metodické připravenosti velitelů a štábů je jedním ze základních faktorů bojové pohotovosti vojsk.

Světonázorová příprava velitelského sboru je výchozím předpokladem a nutnou podmínkou k dosahování pozitivních výsledků ve všech oblastech jeho přípravy. Na rozdíl od nich však její výsledky nemají své vlastní zřetelné vyjádření. Projevují se zprostředkovaně, především v kázní velitelského sboru, v jeho vojenskoodborné úrovni, profesionální adaptabilitě, schopnosti tvořivého myšlení, snaze a dovednosti konkretizovat a realizovat usnesení nejvyšších orgánů strany na svém úseku a ve výsledcích operační i bojové přípravy podřízených.

Světonázorová připravenost velitelského sboru se zvláště výrazně projevuje v uplatňování sociálně politické stránky velení, zejména v promyšleném a dovedném prosazování základních řádů. Je základem pevnosti velení, která vyjadřuje způsobilost velitelů a štábů nekompromisně udržovat a obnovovat kázeň v složitých bojových situacích a přes všechny obtíže prosadit splnění bojových úkolů i jeho sociální adaptability, tj. schopnosti odpovídajícím způsobem reagovat na vývoj zájmové orientace, mezilidských vztahů a vzdělanostní i mentální struktury vojenských kolektivů.

Světový názor příslušníků velitelského sboru je trvale dotvářen v konfrontaci organizovaného školení s chodem služby a s podmínkou života ve vojenském prostředí i mimo ně.

Operační a taktická příprava jsou zformovány jako samostatné předměty přípravy. V porovnání s ostatními oblastmi přípravy velitelského sboru jsou nejtěsněji spjaty se smyslem existence vojsk, tj. s vedením bojové činnosti proti

silnému, aktivnímu a technicky dobře vybavenému nepříteli. Mají základní postavení v procesu přípravy velitelů a štábů. To plyne ze skutečnosti, že v nich vytváříme dovednost velení, návyky spojené s řízením bojové činnosti podřízených i schopnost vojensky myslet.

Některé metody operační a taktické přípravy, např. komplexní štábní nácviky, velitelско-štábní nebo taktická cvičení, znamenají pro účastníky zvýšenou fyzickou i psychickou zátěž, která pramení z vysoké intenzity práce, nedostatku spánku a někdy i řady frustrací. Pokud průvodní jevy těchto metod vhodně navazují na světónázorovou orientaci cvičících, obohacují ji o některé pozitivní emocionální prvky a současně napomáhají k vytváření a upevňování jejich psychické odolnosti a požadovaných volných vlastností.

Technická příprava jako samostatný předmět je oblastí, která prostřednictvím operační a taktické přípravy podněcuje velitelský sbor k nekonvenčnímu zvláštnímu řešení bojových úkolů. Je však také oblastí, která vytváří zábrany nereálným myšlenkám a vytyčuje hranice volnosti operačního umění a taktiky.

Metodická příprava navazuje zejména na obsah operační, taktické, střelecké a technické přípravy. Je zaměřena na vojenské aplikace obecné pedagogiky a psychologie učení. Rozvíjí schopnost příslušníků velitelského sboru řídit, zabezpečovat i osobně uskutečňovat výchovu a výcvik podřízených. Postupně se vyvinula v samostatnou základní formu přípravy.

Vojenská technika se bude stále vyvíjet. Voják z povolání, aniž by měnil svou odbornost, bude muset za dobu své aktivní vojenské služby zvládnout techniku alespoň 2—3 generací, a to po stránce bojového využití, provozu i z hlediska metodiky výuky a výcviku. Se změnami v technickém vybavení vojsk budou měněny i způsoby vedení operace a boje, obsah a zásady velení i metodiky práce štábů. Neměnná nezůstane ani sociální základna armády. Technické vybavení, taktika a sociální základna bude mít stále nové nároky na obsah, metody a formy výcviku a výchovy.

Tyto změny se budou odrážet v proměnlivosti požadavků na připravenost velitelského sboru. **Z toho vyplývá, že příprava velitelů a štábů musí být koncipována jako otevřený systém, jehož rozvoj by měl být cílevědomě řízen.**

Přípravu velitelů a štábů bude nutné racionalizovat jako celek v souladu s požadavky bojové pohotovosti vojsk, podle jednotné koncepce, ale s přihlédnutím k specifickým zvláštnostem jejich jednotlivých oblastí. Hlavní úsilí bychom měli věnovat zvyšování účinnosti operační a taktické přípravy. Proto se v další části článku zaměřím především na ně.

Racionalizační opatření by měla být komplexní. Měla by postihovat jednotu obsahu, metod, učební a výcvikové základny i organizačních forem operační a taktické přípravy. Přitom by racionalizace obsahu přípravy měla být určující vůči racionalizaci ostatních jejích stránek.

Za hlavní opatření racionalizace obsahu operační a taktické přípravy můžeme považovat:

- přímknutí cílů přípravy ke konkrétním perspektivním potřebám, které vyplývají ze současného i pravděpodobného budoucího vývoje vojenství a v něm zejména nároků na velení vojskům,
- respektování současného stavu i pravděpodobného budoucího vývoje so-

ciálního složení velitelského sboru, především jeho profesionální, kvalifikační a věkové struktury,

- vytvoření všestranně promyšlené posloupnosti cílů přípravy,
- minimalizaci nároků na rozsah požadovaných znalostí, dovedností i návyků a současně maximalizaci požadavků na jejich hloubku s důrazem na dovednost tvořivého myšlení a hledání nových řešení,
- obsah přípravy, který bude umožňovat dosažení potřebných vazeb mezi přípravou jednotlivců a přípravou pracovních kolektivů a dále vytváření vhodných podmínek k efektivnímu využívání poznatků obecné pedagogiky a psychologie učení. (V tomto směru by v budoucnu mělo jít především o možnosti využití tzv. „programovaného vyučování“, „teorie interiorizace předmětné lidské činnosti“, „teorie utváření rozumových operací“ a na ní založené „metodě problémového vyučování“ spojované s „metodou aktivního sociálního učení“.)

Za hlavní perspektivní vývojové změny v oblasti **vedení operace a boje**, které ovlivní obsah přípravy velitelského sboru, je možné pokládat:

- operační a bojové použití průzkumných a palebných systémů a vysoce přesných zbraní i boj s těmito systémy a zbraněmi, pravděpodobně integrovaný s bojem s prostředky jaderného napadení,
- posun v obsahu boje s prostředky jaderného napadení a z toho vyplývající růst úlohy dělostřelectva, které může používat jadernou munici,
- růst možností i úlohy prostředků minování na dálku a vývoj způsobů překonávání těchto zátarasů,
- změny ve způsobech přechodu k aktivní bojové činnosti se silným nepřitelem, spojené s rostoucími nároky na bojovou pohotovost vojsk a vyplývající z rozvoje způsobů a forem rozpoutání války,
- růst dynamiky vývoje situace na frontě, vyjádřené zvyšováním nerovnoměrnosti tempa na jednotlivých směrech, stále častějšími změnami situace, jakož i náhlými, vysokými a různě rozloženými ztrátami osob a bojové techniky,
- změnu podmínek a růst významu obnovení narušené bojeschopnosti vojsk pro splnění cíle operace a boje,
- posun v obsahu a změny ve způsobech sladování bojového úsilí druhů vojsk, především mezi vojskovým letectvem a tankovými a motostřeleckými jednotkami, vojskovým letectvem, hlavníovým i raketometným dělostřelectvem, jakož i mezi letectvem a vojskem PVO.

Za hlavní perspektivní vývojové změny v oblasti **velení vojskům**, které ovlivní obsah přípravy velitelského sboru, můžeme považovat:

- obrat v konkrétním obsahu velení vojskům, který způsobí předpokládané změny v oblasti vedení operace a boje,
- naléhavější prosazování požadavků na schopnost velitelů a štábů připravovat a řídit bojovou činnost v podmínkách vytváření uskupení spojeneckého složení,
- diferenciaci vojenské odbornosti vševojskových důstojníků i důstojníků druhů vojsk a s tím související změnu podmínek pro jejich vzájemnou zastupitelnost,
- prohlubování vševojskového charakteru velení vojskům,
- zabezpečení odolnosti systému velení vojskům, a v případě narušení jeho obnovu na vlastním stupni velení i u podřízených vojsk,
- zvýšení úrovně cílevědomého využívání vzdušných míst velení,

— kvalitativní skok v procesu přerůstání systému velení vojskům v automatizovaný systém (možnost výrazné závislosti nepřetržitosti, operativnosti a pružnosti velení vojskům na funkci techniky pro přenos, zpracování, ukládání a zobrazení informací; vznik kvalitativně nových metodik práce, které zahrnují štáb jako kolektiv lidí a strojů a vyjadřují zásadní změny v součinnostních vazbách mezi veliteli, orgány velení a uvnitř těchto orgánů; nové vybavení pracovišť, která budou ve srovnání s dnešním stavem vytvářet lepší technické možnosti, ale zároveň stísněnější pracovní podmínky k tvořivé práci).

Tyto skutečnosti budou pro velitele a pracovníky štábů představovat dosud neobvyklou psychickou zátěž, na kterou nejsou prozatím připraveni.

V racionalizaci metod spatřujeme hlavní cestu k intenzifikaci přípravy velitelů a štábů.

Přehled způsobů přípravy a jejich popis uvádí předpis Vševojsk-51-2. Jsou formulovány natolik obecně, že mohou být použity jako vodítko pro výuku a výcvik důstojníků všech odborností i štábů všech stupňů.

Metody výuky a výcviku můžeme různým způsobem navzájem kombinovat. Soubor teoreticky zdůvodněných a zpravidla i praxí ověřených pravidel pro uplatňování různých metod a jejich kombinací v rámci jednoho vyučovacího předmětu označujeme jako metodiku. Můžeme tedy hovořit o metodice operační nebo taktické přípravy apod. Racionalizace metod je úzce spojena s racionalizací metodik.

Racionalizace metod a metodik přípravy velitelského sboru by měla vycházet z progresivních poznatků moderní pedagogiky a psychologie učení, z předpokládaného obsahu přípravy (v tomto smyslu je racionalizace obsahu přípravy velitelského sboru určující vůči jejím metodám), z úrovně kvalifikace velitelského sboru, ze současného stavu a pravděpodobného vývoje učební a výcvikové základny, a také z možností vzájemného propojování různých metod v průběhu vyučovacího procesu.

Oblasti zdokonalování metod přípravy velitelského sboru

1. Racionální stanovení úlohy a rozsahu využívání sdělovacích metod

Perspektivní vývojové změny v oblasti vedení operace a boje i v oblasti velení vojskům budou od velitelů a štábů vyžadovat řadu nových znalostí. Z teorie interiorizace lidských činností je známo, že základem návyků, dovedností a dokonce i znalostí je předmětná činnost (motorická nebo intelektuální). To znamená, že poznatek teoreticky zvládl jen ten, kdo ho dovede prakticky použít. Z toho vyplývá potřeba promyšleně, ale bez zbytečného váhání, omezit využívání sdělovacích metod, a to ve prospěch metod, které patří do polní přípravy.

2. Vyřešení vztahu mezi rozvojem tvořivého lidského myšlení při řešení operačních i taktických problémů a sladování práce štábu

Tvořivé lidské myšlení je intelektuální proces, který nemůžeme řídit jednoznačnými zásadami ani opírat o přesné, dosavadní praxí mnohokrát potvrzené procedurální postupy. Vždy obsahuje moment dialektické negace.

Hodnocení situace, příprava rozhodnutí a jeho rozpracování jsou výsledkem kolektivní práce velitelů a štábů. Dělbá práce v těchto kolektivech je v podstatě přísně uspořádanou dělbu myšlení. V ní má zvláštní význam dělba tvo-

řivého myšlení, zejména velitele a ostatních hlavních funkcionářů. Z pedagogické „teorie utváření rozumových operací“ je známo, že lidské myšlení má nejen své zákonitosti, ale pro jednotlivé kategorie myšlenkových úkonů i svůj stereotyp. V praxi tento stereotyp uplatňujeme v dialektické jednotě s metodikami práce štábů. Přitom **mechanismus myšlení má vůči těmto metodikám určující postavení.**

Rozvíjení tvořivého myšlení velitelského sboru tak, aby zvládl určitý nový prvek ve vedení operace nebo boje a z něj plynoucí změny v obsahu velení, tj. kvalitativně nový myšlenkový úkon (např. řízení boje s průzkumnými a palebnými systémy nepřítelů) je složitým vojenskopedagogickým úkolem. Jeho plnění by z didaktického hlediska mělo být rozděleno do dvou etap.

V **prvé etapě** je možné postupovat takto:

Výuku koncipovat jako přípravu jednotlivých účastníků zaměstnání. Organizovat a řídit ji tak, aby se každý z nich na řešení probíraných otázek mohl a musel aktivně podílet.

Vytvořit soubor typických situací, které mají účastníci zaměstnání zvládnout. Řešení každé z nich by mělo pro posluchače představovat specifický problém. Proto o nich hovoříme jako o „problémových situacích“ (viz „metoda problémového vyučování“).

Tyto situace uspořádat podle didaktických hledisek do posloupností, ve kterých mají být probírány. Současně stanovit metody výuky. V tomto smyslu půjde o tzv. „programované vyučování“.

Nařídit účastníkům zaměstnání, aby jednotlivé problémové situace (pod dohledem a někdy i vedením řídicího) analyzovali a hledali jejich řešení. Náznaky posluchačů na dílčí závěry z rozboru situace i na samotné výsledné řešení navzájem konfrontovat a hodnotit. Přitom podporovat nové přístupy. Je zřejmé, že tento postup musí mít i některé faktografické znalosti účastníků zaměstnání, předem získané samostatným studiem nebo jinou metodou.

Po vyřešení několika (někdy i jen jedné) problémových situací stanovit účastníkům zaměstnání, aby použité pracovní postupy ve vzájemné názorové konfrontaci (pod vedením řídicího zaměstnání) kriticky posoudili, zhodnotili a zobecnili. Tím řešené situace přestávají být pro posluchače problémovými situacemi.

K řešení těchto situací z metod přípravy velitelského sboru nejlépe vyhovuje skupinové cvičení. Problémové situace můžeme řešit i při jednostupňových velitelských cvičeních, která však nesmí probíhat v reálném čase a musí být přerušována, abychom posoudili pracovní postup dočasným přechodem na seminární besedu. Znalost řešit problémovou situaci můžeme prohlubovat také metodou letučky. Racionalizace uvedených metod spočívá v programovém učení a v jejich kombinaci s metodou problémového vyučování podle teorie utváření rozumových operací.

Úspěšné zvládnutí úkolu naučit se tvořivým způsobem řešit problémovou situaci závisí především na osobnosti, vojenských i pedagogických znalostech řídicího zaměstnání, na jeho osobních vztazích s posluchači a na příznivém sociálním klimatu uvnitř učební skupiny.

Ve **druhé etapě** rozvíjení tvořivého myšlení bude nutné spojit plnění dříve zvládnutých kvalitativně nových myšlenkových úkonů s metodikami práce štábů. Přitom dojde k přenesení některých rozumových operací na jiné pracovníky. Nastane rozporná konfrontace dříve (tj. v první etapě) zvládnutého pra-

covního postupu s mechanismem činnosti štábů a s řadou dalších rušivých povinností, kterými předtím (v první etapě) velitel nebo pracovník štábu (jako posluchač) nebyl ovlivňován. **Tím se pracovní myšlenkový postup zvládnutí v první etapě tvořivého myšlení bude modifikovat.**

Vhodnými metodami k počátečnímu spojení nových myšlenkových úkonů s mechanismem práce štábů budou štábní nácviky, jednostupňové nebo více-
stupňové komplexní štábní nácviky, štábní cvičení a válečné hry. K upevnění a ověření tohoto spojení je vhodné využít jednostupňová nebo více-
stupňová velitelsko-štábní a taktická cvičení. Konkrétní obsahová náplň těchto metod, tj. učební cíle a úkoly, musí být v souladu s úrovní předchozího zvládnutí nových myšlenkových úkonů.

3. Zaměření metod přípravy k adaptaci příslušníků velitelského sboru na proces tvořivého myšlení a současně i osobní přímé komunikace s výpočetní technikou v podmínkách komplexu prostředků automatizace PASUV

Mezi hlavní problémy budou patřit:

Způsob vytvoření a trvalého udržování dovedností a intelektuálních návyků ve využívání dialogového jazyka pro styk s počítačem a návyků v ovládání terminálů.

Adaptace na:

- změnu součinnostních vztahů ve štábech a na nové způsoby jejich udržování. Jde nejen o znalosti, dovednosti a návyky, ale především o psychologickou přípravu na jiné podmínky podvědomě uskutečňované duševní relaxace a získání odolnosti proti psychické zátěži, která plyne z nedostatku přímého osobního styku s podřízenými i s nadřízenými;

- přecházení od rozumových operací tvořivého myšlení k mechanickému myšlení, které je spojeno s využíváním dialogového jazyka a motorických operací (obsluha terminálu), a nazpět k tvořivému myšlení. Dosavadní zkušenosti v tomto směru naznačují, že jde o složitý problém;

- psychickou zátěž, která vzniká v důsledku pocitu osobní odpovědnosti za splnění úkolů, vědomí své závislosti na technice a přežívající nedůvěry v její bezporuchový provoz.

4. Racionalizace metodických postupů při řízení a hodnocení výsledků operací operační i taktické přípravy

Ke zvládnutí nových poznatků bude nutné teoreticky, metodicky, technicky i organizačně vyřešit zavedení a využívání:

- techniky pro přenos, zpracování, ukládání a zobrazení informací jako specifického nástroje pro přípravu a řízení cvičení i pro přípravu hodnocení cvičících,

- speciálních, stavebnicově budovaných souprav techniky, které umožňují sledování a záznam činnosti i rozhodnutí cvičících bez přítomnosti představitelů ředitelství cvičení na jejich pracovištích a bez narušování metodiky a plynulosti jejich práce,

- speciálních stavebnicově budovaných stacionárních cvičišť (trenažérů), které dokonale simulují podmínky práce na VS (včetně VzMV), PVS, ZVS a TVS automatizovaného systému velení vojskům.

Zdokonalování učební a výcvikové základny

Rozvoj učební a výcvikové základny pro operační a taktickou přípravu velitelského sboru je nutné i nadále řídit podle těchto požadavků a zásad:

Vycházet z jednotné dlouhodobé koncepce vývoje racionálního obsahu a metod přípravy, která by měla být po určitých obdobích prověřována, upřesňována a doplňována.

Umožňovat využití progresivních metod přípravy v souladu s poznatky moderní pedagogiky a minimalizaci časových nákladů na přípravu, řízení a zhodnocení výsledků jednotlivých kategorií cvičení.

Učební a výcviková zařízení vytvářet stavebnicově (podle potřeby) s využitím dostupné techniky tak, aby byla do budoucna zajištěna možnost jejich modernizace.

Zařízení pro operační a taktickou přípravu považovat za součást celkové učební a výcvikové základny. Tato zařízení mohou sloužit i pro jiné druhy příprav, tj. umožnit víceúčelové využití. (Např. střelecké cvičiště pro BVP můžeme po poměrně malých úpravách použít i jako trenažér pro velitelská cvičení velitelů rot i praporů.)

Při výstavbě zařízení učební a výcvikové základny pro přípravu velitelského sboru dbát na jejich funkčnost a kvalitu. Současně však dbát i na hospodárnost zabezpečení jejich provozu, údržby a oprav.

Racionalizaci učební a výcvikové základny by bylo vhodné zaměřit především na tato opatření:

- zřízení speciálních trenažérů pro přípravu velitelů i štábů v podmínkách automatizovaného systému velení a učeben pro pravidelné nácviky přímé komunikace s výpočetní technikou s využitím terminálu a dialogového jazyka,

- vydání učebních pomůcek pro rozvoj tvořivého myšlení při řešení kvalitativně nových problémů operačního umění a taktiky, a také dokumentace pro počáteční cvičení na speciálních cvičištích (trenažérech). Jde o cvičení, která by měla za cíl dovedně plánovat a řídit bojovou činnost velitelů a štábů s využitím komplexů PASUV nebo náhradní techniky,

- zpracování programového vybavení výpočetní techniky používané k řízení cvičení a k přípravě hodnocení cvičících,

- vytvoření souprav techniky k sledování a pořizování záznamu o činnosti a rozhodnutích cvičících (bez účasti představitelů ředitelství cvičení na jejich pracovištích).

Racionalizace forem přípravy velitelů a štábů

Základními formami přípravy velitelů a štábů jsou polní, velitelská, metodická a samostatná příprava. Kombinovanými formami jsou velitelská shromáždění a kursy. Tyto druhy forem se pravděpodobně nezmění a nejsou jen pouhým organizačním opatřením. Jejich náplní jsou obsah a metody přípravy. Tím je dáno i zaměření jejich racionalizace.

Je možné předpokládat, že v souvislosti s přechodem na kvalitativně nový automatizovaný systém velení vojskům se zvýší úloha kursů a často polní přípravy — štábních nácviků. Význam kursů bude v tom, že při postupném vybavování štábů komplexy prostředků automatizace PASUV (nebo náhradní technikou), nebude v řadě případů u vojsk ani potřebná technická základna pro výuku, ani kvalifikovaní učitelé.

Význam štábních nácviků bude vyplývat z potřeby zvládnout a trvale udržovat návyky v komunikaci člověk—stroj.

Požadavky na zvyšování kvalifikace velitelského sboru stále narůstají. Tento úkol můžeme uspokojivě řešit řadou racionalizačních opatření zaměřených především na intenzifikaci přípravy velitelů a štábů.

Správná volba opatření a jejich zapracování do konkrétních osnov, metodik, programů rozvoje učební a výcvikové základny i organizačních forem jsou možné jen na základě kritické konfrontace dosavadní praxe přípravy velitelského sboru s pravděpodobným vývojem operace, boje, velení vojskům i podmínek vojenského života.

Racionalizace přípravy velitelů a štábů by měla vycházet z progresivních poznatků moderní pedagogiky a psychologie. Jejich aplikace na vojenskou výuku, výcvik a výchovu však není jednoduchá. Proto bude v řadě případů potřebné, aby vojenské vysoké školy a výzkumné ústavy (a v nezbytném rozsahu i mimoarmádní vědecké instituce státu) řešením vědeckých problémů dotvářely teoretická východiska.

K PŘÍPRAVĚ PŘÍSLUŠNÍKŮ ŠTÁBŮ OPERAČNÍCH STUPŇŮ VELENÍ

Rozvoj moderních zbraňových systémů a ostatní vojenské techniky výrazně ovlivňuje formy a způsoby vedení operací a boje.

Tato skutečnost má stále vyšší požadavky na vojenskoodborné i vojensko-technické znalosti příslušníků štábů operačních stupňů velení.

Jak potvrzují zkušenosti z různých druhů zaměstnání, dosavadní obsah, formy a metody odborné přípravy příslušníků mnohde zaostaly za těmito požadavky.

V článku se zaměřím na možný model odborné přípravy příslušníků štábů svazů, který by mohl být, podle mého názoru, svým obsahem, formami a metodami efektivnější.

Rozbor současných forem, metod a obsahu odborné přípravy příslušníků štábů operačních stupňů

Přípravu příslušníků štábů svazů zabezpečujeme na základě výcvikových dokumentů podle tohoto schématu:

— **velitelské shromáždění** (v trvání 5—6 dnů ve výcvikovém roce), kterého se zúčastňují jen hlavní funkcionáři podřízeného stupně velení v rozsahu podle organizační směrnice pro příslušné shromáždění;

— **velitelská příprava** v rámci příslušného štábu (v rozsahu 16 h měsíčně, z toho: 8 h marxisticko-leninská příprava a 8 h vševojsková a odborná příprava);

— **příprava štábu** formou štábního nebo komplexního štábního nácviku (v rozsahu podle rozhodnutí příslušných velitelů).

Stručně se zmíním o některých zkušenostech z velitelské přípravy z hlediska vymezeného času. Konkrétní rozdělení hodin velitelské přípravy (mimo MLP) v posledním výcvikovém roce — viz **tabulku**.

Tabulka

Štáb	Velitelská příprava			
	společná ve štábu	vševojsková	odborná	celkem
u 1. štábu	16	31	25	72
u 2. štábu	30	19	23	72

Poznámka

Pod pojmem „společná ve štábu“ jsou zahrnuty přednášky, kterých se zúčastňuje celý štáb, s tematikou vševojskovou, průzkumu, druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb; pod pojmem „vševojsková“ jsou praktická a metodická zaměstnání nebo přezkoušení ze střelecké, pořadové i tělesné přípravy, řádů, ochrany utajovaných skutečností atd.; pod pojmem „odborná“ jsou zaměstnání zaměřená k řešení odborných otázek jednotlivých správ (oddělení) na daných stupních.

Z uvedeného lze vyvodit, že z celkového počtu hodin, vymezeného na velitelskou přípravu, je pro odbornou přípravu správ (oddělení) vyčleněno 20 až 25 h, tj. kolem 30 % času. Tento počet hodin, podle mého názoru, nepostačuje k soustavnému odbornému růstu a zvyšování úrovně znalostí příslušníků jednotlivých správ (oddělení); nepoměr času, který je vyčleněn na odbornou přípravu v rámci velitelské přípravy, je jednou z hlavních příčin neuspokojivého stavu profesionální úrovně příslušníků štábů.

Obsahová náplň a úroveň jednotlivých zaměstnání v uvedených druzích velitelské přípravy je rozdílná a nepřispívá k odbornému růstu příslušníků jednotlivých správ (oddělení) stejnou mírou.

Společná příprava štábů je svou skladbou a volenou tematikou značně různorodá. U jednotlivých štábů byla zaměřena takto: 30—40 % tvořila vševojsková tematika a cizí armády, 30—40 % tematika druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb, a 30 % tematika, která zahrnovala různé rozbor, kontrolní činnost a jiné. Ke zvyšování odborné úrovně příslušníků štábů přispívá společná příprava jen částečně, v převažující míře je přínosem jen z hlediska zvýšení všeobecného rozhledu a informovanosti.

Vševojsková příprava štábů má svým charakterem a obsahem sloužit k udržování požadovaného stupně všeobecně vojenských dovedností a návyků, a proto je pro zvyšování odborné úrovně v podstatě méně významná.

Myslím, že ani odborná příprava neplní v požadovaném rozsahu své obsahové poslání. Jak potvrzuje rozbor, odborná příprava je pouze z 35—45 % věnována studiu nových otázek, zbytek času je využíván k přípravě a řešení operativních potřeb příslušných štábů. Z toho vyplývá, že společná příprava obsahovou náplní nedostatečně respektuje složení štábů a účast na jednotli-

vých zaměstnáních není diferencovaná podle potřeb účastníků. Tematika se většinou opakuje, nevychází z dlouhodobější koncepce přípravy štábů operačních stupňů. Část velitelské přípravy je věnována operativní problematice, která málo přispívá ke zvyšování odborné úrovně.

Společná příprava je ve štábech většinou uskutečňována teoreticky, formou přednášek; jen v omezené míře jako praktická zaměstnání a ukázky. Struktura zaměstnání většinou postrádá aplikační část (semináře, skupinová cvičení atd.). Praktická část přípravy je realizována v podstatě jen při štábních a komplexních nácvicích.

Vševojsková příprava je většinou konaná formou praktických a metodických zaměstnání (nácvic) na dostupné učebně — výcvikové základně.

Odborná příprava je z hlediska forem méně cílevědomá. Tyto formy jsou voleny bez návaznosti, většinou náhodně podle probírané tematiky.

Formy velitelské přípravy příslušníků operačních štábů jsou, podle mého názoru, zastaralé, a nové, které by lépe odpovídaly soudobým podmínkám, nejsou prozatím dostatečně zaváděny. Učebně výcviková základna pro odbornou přípravu není dosud v potřebné míře na štábech vybudována.

Rozhodující faktory, které ovlivňují odbornou přípravu

Nejbližší období můžeme charakterizovat vysokým rozvojem automatizace, v němž větší část bojových a štábních úkonů bude automatizována, část poloautomatizována a změnou technologií a struktury zbraňových systémů dosáhneme v podstatě plné mechanizace.

Z toho vyplývá, že v nejbližším období dojde nutně i ke změnám v obsahu a charakteru činnosti příslušníků štábů operačních stupňů, a tím také ke změnám v dělbě práce. Lze předpokládat, že uvedené procesy budou mít za následek tyto rozhodující tendence změn.

Ze nejpodstatnější změny v charakteru činnosti vojenských kádří na operačních stupních můžeme považovat postupnou, ale zásadní modifikaci jedné ze základních funkcí, tj. velení vojskům. Toto tvrzení je nutné chápat tak, že postupující automatizace velení vojskům nesnižuje, ale naopak zvýrazňuje úlohu člověka v tomto procesu, neboť ať je úroveň systémů jakákoli, zůstává povinností velitele (náčelníka) a štábu připravit podklady, přijmout rozhodnutí a kontrolovat jeho plnění. Rozvoj techniky velení staví však celý proces do jiné polohy, oprostuje člověka od mechanických činností a dává mu možnost a větší prostor pro tvůrčí rozhodovací proces.

Další tendencí bezesporu je, že činnost mnoha příslušníků na operačních stupních, zvláště důstojníků štábu, bude mít více operátorský charakter, spojený s dálkovým ovládáním a řízením různých automatizovaných a zabezpečovacích systémů na základě osvojení si jejich funkčních a informačních modelů.

Dále můžeme předpokládat, že bude stále výrazněji docházet k oddělování přípravných, výkonných a kontrolních funkcí, což se nutně promítne do obsahu a organizace práce. Lze předpokládat přesuny z oblasti výkonných činností do oblasti přípravných a kontrolních nebo zabezpečovacích činností.

U příslušníků štábů na operačních stupních je možné očekávat rozsáhlejší změny v poměru mezi manuální i psychickou, i mezi jednodušší a složitější psychickou činností.

S tím je úzce spojena další tendence, tj. postupný přechod od mnohdy jednodušších a monotónních činností, které vyžadovaly prosté empirické zkušenosti a potřebnou rutinu, k podstatně náročnějšímu jednání tvůrčího charakteru, které vyžaduje zvládnutí příslušné teorie a dostatečně rozvinuté tvůrčí myšlení.

Můžeme očekávat, že ve štábech dojde k podstatnému zvýšení nároků na tvůrčí duševní práci, což se nutně promítne do kvalifikačních požadavků na jeho pracovníky. U vojáků z povolání se značně zvýší diferenciací v požadavcích na znalosti. Dále lze předpokládat vývoj profesí, jež vyžadují rozsáhlé odborné, polytechnické a všeobecné vědomosti. Zvýrazní se požadavek na znalosti techniky, a to jak z hlediska její funkce, tak využití, což nutně bude vyžadovat hlubší technické vzdělání a perspektivně i víceoborové studium.

Procesy, které probíhají v podmínkách vědeckotechnického pokroku ve vojenství, kladou nové požadavky na úroveň kvalifikace příslušníků štábů operačních stupňů velení a na nový obsah, formy i metody jejich přípravy.

Možnosti zefektivnění obsahu, forem a metod odborné přípravy

Odborná příprava, má-li být efektivní, musí mít pevný základ a být uskutečňována cílevědomě, organizovaně, pravidelně, náročně a názorně s využitím všech dostupných moderních forem i metod vyučování.

Mezi rozhodující podmínky, které ovlivňují organizovanost a efektivnost odborné přípravy, patří:

- její maximální přiblížení ke skutečné bojové činnosti při dodržení zásady učit podřízené tomu, co budou potřebovat v boji; z hlediska mírových podmínek pak tomu, co budou potřebovat při plnění svých funkčních povinností,
- účelné a promyšlené zplánování všech opatření odborné přípravy tak, aby řešila perspektivní zvyšování kvalifikace důstojníků a postihovala současně požadavky, které vycházejí z RMNO a dalších dokumentů velení ČSLA,
- určení optimálních časových proporcí na odbornou přípravu, které by umožňovaly v optimálním rozsahu (při potřebné diferenciaci) využít kolektivní metody přípravy i samostatné studium účastníků,
- účelné využívání různých forem a metod přípravy, které by vycházely z moderních didaktických principů a zásad a umožnily dosažení maximálních výsledků,
- vytvoření nezbytné učebně výcvikové základny pro kolektivní i individuální přípravu a její vybavení soudobou didaktickou technikou,
- osobní řízení a vedení přípravy podřízených přímými náčelníky, vysoké metodické a pedagogické umění vedoucích zaměstnání,
- neustálá systematická kontrola a pomoc nadřízených náčelníků při přípravě a v průběhu zaměstnání.

Odbornou přípravu by bylo možné, podle mého názoru, obsahově diferencovat podle:

- **určení** na dlouhodobou, perspektivně orientovanou (trvajících 3—5 let) a na krátkodobou, přizpůsobenou úkolům daného výcviku roku;
- **funkčního zařazení** na společnou, s tematikou potřebnou pro funkcionáře všech specializací, a na diferencovanou podle zastávané funkce.

Dlouhodobá odborná příprava by měla vycházet z několikaleté perspektivy. Jejím obsahem může být zvládnutí jedné až dvou vybraných oblastí (či jejich částí), které by připravovaly důstojníky k osvojení si nově zaváděné techniky, zvyšovaly rozhled a úroveň technických a všeobecných znalostí, zkvalitňovaly formy a metody řízení a velení vojskům, připravovaly příslušníky operačních štábů na nové efektivnější způsoby práce štábů, vojsk apod.

Vybranými oblastmi z hlediska **techniky a řízení** by pro nejbližší léta mohly např. být: všestranné zvládnutí nově zaváděných zbraňových systémů a kompletů, zásady automatizace přenosu informací v procesu velení, prostředky výpočetní techniky a způsoby jejich využití, vědecká organizace řídicí práce velitelů (náčelníků) a štábů.

Mezi oblastí z hlediska **efektivnějších způsobů** přípravy štábů a vojsk by v nejbližší době mohly patřit: racionalizace opatření bojové a mobilizační pohotovosti, efektivnější způsoby řízení bojové činnosti vojsk na operačních stupních, zvyšování účinnosti jaderného a palebného ničení nepřítelů, racionalizace forem a metod plánování, řízení a hodnocení výsledků bojové a politické přípravy a další.

Dlouhodobá odborná příprava tedy sleduje perspektivní zvyšování kvalifikace příslušníků operačních štábů s hlubším zaměřením. To přirozeně nevykládá potřebu nezbytných dílčích operativních opatření v těchto oblastech.

Krátkodobá odborná příprava bude zcela jednoznačně vycházet z RMNO i konkrétních potřeb daných hlavními úkoly výcvikového roku. Měla by zahrnovat rozhodující tematiku RMNO a Směrnic pro operační přípravu. Půjde tedy o zaměstnání (organizovaná společně nebo formou samostatného studia) např. k otázkám přípravy i vedení útočné a obranné operace frontu (armády) a k vedení bojové činnosti při odrazení agrese a přechodu do útočné činnosti, k nezbytné teoretické nebo praktické přípravě, z hlediska nových poznatků a úkolů výcvikového roku, jako např. použití nově zaváděné techniky do vojsk, jednotné uplatňování nových řádů a předpisů, sledování výsledků bojové a politické přípravy s využitím výpočetní techniky a další.

Krátkodobá odborná příprava by neměla být využívána k operativním úkolům řízení, přípravě na kontrolní činnost a různá zaměstnání s podřízenými, k rozborům či přípravě dokumentace apod.

Jedním z nejzávažnějších problémů současné odborné přípravy příslušníků štábů operačních stupňů velení je, podle mého názoru, její nedostatečná diferenciaci z hlediska obsahu výuky, a z toho plynoucích požadavků na znalosti jednotlivců. Bylo by vhodné při sestavování plánu odborné přípravy a programů jednotlivých zaměstnání citlivě zvážit, která uskutečňovat společně s celým štábem, která kolektivně pro jednotlivé zainteresované skupiny a která ponechat pro studium jednotlivců.

Obsah odborné přípravy štábů a jednotlivců by měl přihlížet k **předurčení** pracovníků pro polní velení i k jejich zařazení v míru. Proto také rozsah požadovaných znalostí u jednotlivých pracovníků štábů by neměl být všeobecný, podle jednotného měřítka, ale měl by důsledně přihlížet ke stanoveným kvalifikačním odborným požadavkům zastávané funkce.

Toto předpokládá, že ve štábech budou pro každou funkci stanoveny profesigramy, které určí, jaké kvalifikační požadavky musí pracovník splňovat. Zaměření odborné přípravy by pak mělo mít u každého pracovníka za cíl prohlubování znalostí, stanovených profesigramem funkce.

Plán odborné přípravy na výcvikový rok u štábů operačních stupňů by z hlediska obsahového zaměření měl každému jednotlivci v podstatě stanovit, co zvládně v dlouhodobé odborné přípravě (s několikaletou perspektivou), co se naučí v krátkodobé odborné přípravě (vychází z plánovacích dokumentů pro výcvikový rok) a jaké znalosti musí získat formou samostatného studia (podle vlastního plánu).

Při stanovení časových proporcí vycházím z teoretického předpokladu, že po 4–5 letech od ukončení interního školního vzdělání by si, podle mého názoru, měla značná část pracovníků štábů operačních stupňů obnovit své znalosti a dovednosti alespoň ve Vyšším akademickém kursu (VAK). S přihlédnutím k reálným možnostem můžeme předpokládat, že obnovu a doplnění znalostí interním studiem je možné zajistit jen u hlavních funkciónářů operačních štábů. Naprostá většina příslušníků těchto štábů musí tedy své znalosti nutně obnovovat v rámci velitelské přípravy při výkonu funkce.

Časová kalkulace možností odborné přípravy:

— v plánovacích dokumentech je vyčleněn jeden den v měsíci (v rámci velitelské přípravy) na vševojskovou a odbornou přípravu (obvykle po 4 h) a nejméně 4 h měsíčně věnovat z pracovní doby samostatnému studiu. Tedy odborná příprava v rámci velitelské přípravy (neplánuje se v měsících, kdy jsou velitelská shromáždění, cvičení atd.) je 32 h, samostatné studium 32 h, celkem 64 h;

— v 3–4letém cyklu to je 192–256 h, nedostává se přibližně 150 h, které můžeme uhradit 5denním souvislým školením ročně, tj. 135–180 h.

Kalkulace potvrzuje, že plánovanou odbornou přípravu (v rámci velitelské přípravy) a samostatné studium by bylo nutné rozšířit (jednou ročně) nejlépe o interní školení v rozsahu jednoho týdne.

Obsah interního školení by bylo vhodné plánovat monotematicky (viz dlouhodobá odborná příprava) a obsah krátkodobé odborné přípravy zaměřit k plnění úkolů, které plynou z RMNO a Směrnice pro operační přípravu. Samostatné studium využívat zásadně k prohlubování znalostí specializace podle funkčního zařazení.

Zefektivnění odborné přípravy příslušníků štábů operačních stupňů velení, které zcela zákonitě vyžaduje vědeckotechnický pokrok, musí odpovídat i směry zdokonalování přípravy odborníků. Z hlediska obsahového zaměření vzdělání je to optimalizace a koncentrace na zásadní problémy specializace, dále stanovení takové časové proporce, která zabezpečí cyklické obnovení a doplnění potřebných znalostí, intenzifikace metod a forem vzdělávání a industrializace a modernizace diadaktických prostředků a učebně výcvikové základny.

K PŘÍPRAVĚ VELITELŮ A ŠTÁBŮ

Dynamický rozvoj zbraní a bojové techniky a s tím spojené rychlé změny forem a způsobů vedení soudobých operací zákonitě vedou k dalšímu zvyšování nároků na práci velitelů a štábů. Promyšlená, vysoce sladěná a efektivní činnost orgánů velení všech stupňů v současných podmínkách vyžaduje efektivní využití bojové síly vojsk. Můžeme předpokládat, že v budoucí možné válce by docházelo k určitému vzájemnému souboji velitelů a štábů protistojících stran.

Poválečné zkušenosti potvrzují, že velení vojskům se stalo jedním z rozhodujících faktorů, které ovlivňují výsledek operace a boje. I nejdokonalejší zbraň a bojová technika a nejvycvičenější vojska nemohou splnit úkoly, pokud nebudou správně a cílevědomě řízena. Tyto skutečnosti vedou ke stále rostoucím požadavkům na dokonalou připravenost vojenských kádřů.

Zamysleme se nad některými možnými formami přípravy velitelů a štábů s cílem ujasnit si, zda plně odpovídají soudobým i perspektivním požadavkům vědeckotechnického rozvoje ve vojenství. Soudobé poznatky a zkušenosti z lokálních válek zvyšují nároky na velení vojskům a činnost štábů, a z nich logicky vyplývají i požadavky na jejich odbornou připravenost.

Hovoříme-li o přípravě velitelů a štábů, bude vhodné ujasnit si základní **terminologické problémy**. V dosavadní běžné praxi

se setkáváme s pojmy jako velitelská příprava, příprava generálů, důstojníků, praporčíků apod. Dosud jsou platné dva dokumenty, které řeší organizaci přípravy velitelů a štábů. V roce 1983 byla vydána novelizovaná pomůcka Vševojsk-51-12 „Formy a metody přípravy vševojskových velitelů, štábů a jednotek taktického stupně“. Pro operační stupně platí (již přes 20 let) pomůcka „Plánování a řízení přípravy generálů a důstojníků vyšších štábů v ČSLA“ (Sm-oper-2).

Sm-oper-2 uvádí v první části úkoly přípravy, ve druhé její jednotlivé formy a charakteristiku. Třetí část stanoví zásady řízení přípravy generálů a důstojníků vyšších štábů.

Příprava generálů a důstojníků se podle této pomůcky (čl. 6) „dělí na:

- politickou,
- bojovou, která se dále rozděluje na
 - a) taktickou (zahrnuje přípravu na stupni čtyři až svazku),
 - b) odbornou (jejímž úkolem je zdokonalit generály a důstojníky všech stupňů v ostatních druzích bojové přípravy — střelecké, dělostřelecké, pořadové, ženijní, protichemické, automobilní, tankové, technické, týlové apod.),
- operační (zahrnuje přípravu na stupni svazu a výše),
- metodickou (jejímž úkolem je přípra-

vit generály a důstojníky všech stupňů k provádění výcviku podřízených.“

Tento dokument, který podle názvu zahrnuje přípravu generálů a důstojníků vyšších štábů v ČSLA, současně upřesňuje, co zahrnuje i taktická příprava.

Vševojsk-51-12 upřesňuje tyto formy přípravy velitelů a štábů na:

1. Základní — samostatná, metodická, velitelská a polní příprava.
2. Kombinované — velitelské shromáždění a kurs.

Každoročně je vydáván Rozkaz ministra národní obrany ČSSR pro přípravu vojsk ČSLA ve výcvikovém roce, který stanoví úkoly pro přípravu generálů, důstojníků a štábů. Současně je vydávána Směrnice pro operační a mobilizační přípravu ve výcvikovém roce, která určuje úkoly v operační přípravě, a to:

- v přípravě velitelů a štábů,
- ve velitelské přípravě (kterou organizujeme každý měsíc v rozsahu dvou dnů — první den marxisticko-leninská příprava a druhý den odborná příprava),
- pro samostatné studium [na které vyčleňujeme půl dne v měsíci].

Dalším plánovacím dokumentem jsou Organizačně metodické směrnice pro přípravu pozemního vojska ve výcvikovém roce, jež používají termíny:

- příprava generálů, důstojníků a praporčíků na taktickém velitelském stupni, jejíž součástí je velitelská a odborná příprava,
- příprava štábů.

V souvislosti s používanými termíny se naskytá např. otázka vhodnosti pojmu příprava velitelů a štábů, která zahrnuje přípravu všech generálů a důstojníků, přestože řada z nich není zařazena mírově ani válečně na funkcích velitelů. Obdobně i pojem velitelská příprava svým názvem naznačuje, že důstojníky připravujeme na funkce velitelů bez ohledu na jejich reálné předurčení nebo funkční zařazení.

Z platných pomůcek, výcvikových dokumentů a Vojenského terminologického slovníku vyplývá, že by bylo účelné sladit pojmy v přípravě generálů a důstojníků, sjednotit používané termíny a upřesnit způsob organizace přípravy generálů, důstojníků a praporčíků. K tomu by mohl napomoci jednotný předpis, který by stanovil hlavní zásady přípravy, určoval její metody a formy s konkretizací zvláštností pro taktický i operační stupeň. Současně by mohl obsahovat zásady pro přípravu a řízení jednotlivých druhů cvičení, včetně spojeneckých (pro něž byl vydán zvláštní předpis), zásady přípravy a činnosti fedi-

telství cvičení, rozhodčí služby a dalších orgánů. V přílohách předpisu by bylo možné uvést podrobné pokyny pro přípravu a uskutečňování jednotlivých forem přípravy (od letuček až po cvičení s vojsky a s bojovou střelbou) i vzory příslušných dokumentů pro přípravu a řízení zaměstnání, zejména cvičení, což by napomohlo k ujednání celé problematiky. Obdobný dokument byl v naší armádě používán ještě na počátku padesátých let.

Podle dosavadní praxe přípravu generálů a důstojníků **plánujeme na výcvikový rok obdobným** způsobem jako veškerá opatření politické a bojové přípravy.

Zkušenosti potvrzují, že by bylo účelné přehodnotit systém plánování a řízení přípravy generálů a důstojníků s cílem přiblížit jej současné úrovni vědeckotechnického rozvoje i požadavkům přísti možné války. Kromě toho vytvořit dlouhodobý program přípravy a cílevědoměji rozvíjet znalosti a návyky důstojníků. Plánování by mohlo být střednědobé s výhledem nejméně na 3–5 let, krátkodobé a roční. V krátkodobém plánování bychom měli přihlížet k současným názorům na vedení operací a boje, k předurčení jednotlivých důstojníků a k zabezpečení jejich přípravy vykonávané i o jeden stupeň vyšší funkce. Dlouhodobý program by mohl zahrnovat také přípravu budoucích důstojníků ve vojenských školách a akademiích i požadavky na rozvoj vojenství v dalších 5–10 letech.

Ve výcvikových dokumentech by bylo možné určovat úkoly pro přípravu generálů, důstojníků a štábů s větším časovým předstihem (nejméně na 2–3 roky), a tyto dále konkretizovat na jednotlivých stupních velení a podle odbornosti. V tomto směru by bylo účelné převzít dlouholeté zkušenosti z plánování politické přípravy, která je upřesňována hlavní politickou správou ČSLA. Tento způsob umožňuje s předstihem stanovit, co chceme daným studijním cyklem dosáhnout. Všichni dobře víme, že pro organizaci marxisticko-leninské přípravy jsou HPS ČSLA vydávány učební programy, konkrétně byly dvouleté na období 1981–1983 a další na léta 1983–1985. Obsahují tematický plán a základní literaturu k jednotlivým tématům po oblastech a pro jednotlivé skupiny generálů, důstojníků, praporčíků, důstojníků a praporčíků v záloze. Obdobný systém by bylo vhodné, podle mého názoru, využít i při plánování odborné přípravy.

Na období 2–3 let můžeme rámcově stanovit tematiku i formu přípravy s vyčleněním větší časové zálohy, kterou by mohl každý velitel (náčelník) využít podle svého rozhodnutí na základě konkrétního stavu připravenosti podřízených, tj. pone-

chat více prostoru pro zdravou iniciativu. Ideální by bylo určit cíl, tj. čeho má být v dané době dosaženo, a ponechat na rozhodnutí odpovědných funkcionářů, jak bude cíl splněn. Není přece rozhodující počet nácviků nebo zaměstnání, ale požadovaný stupeň připravenosti a cvičenosti. Základem efektivnosti přípravy je zvládnutí optimálních znalostí nutných pro výkon funkce a další perspektivní růst vojáků z povolání. Rozsah znalostí bude účelně diferencovat a přilížeť k dané funkci, kategorií důstojníků a předpokládanému perspektivnímu růstu.

Nezbytnou podmínkou by mělo být stanovení rozsahu minimálních znalostí, které na daném stupni má každý důstojník znát. Přitom bychom měli dodržovat zásadu znát skutečně to, co každý potřebuje z hlediska své odbornosti a svého zařazení v poli i v míru a nepožadovat nadměrné množství znalostí a údajů, které není nikdo schopen trvale si zapamatovat, ale může je „nabířkovat“ jen ke zkoušce. Tento požadavek se objevil již i v sovětské odborné literatuře, kde je doporučeno, aby v programech velitelské přípravy byl přesně stanoven vzorový okruh nejdůležitějších otázek, jež musí povinně znát a prakticky umět splnit jednotlivé kategorie důstojníků, aby byli schopni zastávat určené funkce a současně se připravovat na zařazení do vyšších funkcí.

Při plánování přípravy by, podle mého názoru, nebylo vhodné klást maximalistické požadavky, které nebude možné splnit; rozlišovat, co je nutné znát obecně a co podrobně, jaké praktické návyky pro daný stupeň musí důstojník mít. Ke zvládnutí těchto požadavků by bylo pravděpodobně třeba zpracovat v potřebném rozsahu nové učebnice, přednášky, shrnout zkušenosti z lokálních válek a vytvořit další učební pomůcky.

Mírový systém práce by měl více připravovat generály a důstojníky k samostatné činnosti v možné válce. Často čekáme na pokyny a schválení nadřazených a přitom ve válce by bylo nutné, aby každý v maximální míře samostatně a iniciativně myslel a jednal. Při cvičeních zpravidla postupujeme podle šablon a velmi přilíží centralizovaně, tak jako v mírových podmínkách. Můžeme předpokládat, že tento způsob velení by nebyl v příští možné válce reálný. Poznatky z posledních lokálních válek, zejména na irácko-iránské frontě a v Libanonu prokázaly, že se v praxi nejlépe uplatnil pružný a operativní způsob velení vojskům, který umožňoval iniciativu a aktivitu podřízených. Současně se potvrdilo, že přísné cen-

tralizovaný způsob velení byl těžkopádný, nedovolil rychlé a samostatné řešení složitých situací, což vedlo k neúspěchu dokonce i při převaze sil.

Charakter soudobé operace a boje zvyšuje požadavky na organizaci velení vojskům. Štáby jsou však často vedeny ke zpracovávání rozsáhlých bojových dokumentů, stále více hodnotíme jejich grafickou úpravu a ne vždy přilížíme k účelnosti a k jejich možnosti zpracovat jednotlivé dokumenty v omezených časových lhůtách. I když obecně uznáváme nutnost využívání výpočetní techniky a mechanizačních prostředků, konkrétní stav často neodpovídá našim možnostem ani charakteru příští možné války. Stále ještě připravujeme (předkládáme) dlouhé návrhy a analýzy, namísto stručných závěrů, pro- počtů apod.

V naší přípravě bychom měli v široké míře využívat zkušeností z Velké vlastenecké války i z posledních lokálních válek a prosazovat je do praktické přípravy našich štábů a vojsk. Bylo by účelné a prospěšné podněcovat samostatnost myšlení velitelského sboru a na konferencích a seminářích projednávat tyto poznatky.

Ke zkvalitnění odborné přípravy by podle mého názoru přispělo i širší využívání krátkodobých kursů, a to na všech stupních velení. V současné době by bylo možné využít kapacity vojenských vysokých škol (popřípadě zřídit další učební střediska u velitelství vojenských okruhů), kde by bylo organizováno školení generálů a důstojníků formou krátkodobých (např. dvoutýdenních) kursů. Tak bychom dosáhli centralizovaného řízení odborné přípravy, která by byla zabezpečena kvalifikovaným pedagogickým sborem a jednotnými učebními materiály, což by napomohlo k větší efektivnosti a kvalitě celé výuky. Tato forma školení by mohla nahradit dosavadní roztržštěná velitelská zaměstnání na pracovištích.

V příštích letech by příslušníci našeho velitelského sboru měli rovněž dobře zvládnout obecné principy teorie řízení i konkrétní problémy teorie velení. K tomu by bylo vhodné také organizovat krátkodobé kurzy s využitím odborných pracovišť nebo alespoň jejich odborníků.

Samostatné studium napomáhá ke zvyšování znalostí řádů, předpisů a jiných materiálů, ke zvládnutí nových zbraní a techniky, studiu nové literatury. Není-li k dispozici potřebné materiální zabezpečení (odborná literatura, učebny a pracoviště, kde mohou důstojníci zvyšovat své znalosti), pak je málo reálné vyžadovat náročné úkoly pro samostatnou přípravu.

V souvislosti se samostatným studiem se zmíním ještě o jednom problému. Všichni příslušníci velitelského sboru naší armády, která je součástí Varšavské smlouvy, by měli mít větší zájem o znalost ruského jazyka. V tomto směru máme určité rezervy. Bylo by možná účelné zvýšit morální a popřípadě i hmotnou stimulaci a zavést systematické studium ruského jazyka.

Ke zvýšení efektivity velitelské přípravy by bylo podle mého názoru vhodné v potřebném rozsahu zainteresovat důstojníky a zvyšovat osobní odpovědnost jed-

notlivců za vlastní přípravu. Nestačí však pouze zdůrazňovat odpovědný vztah k prohlubování vlastních znalostí, ale bylo by účelné toto i přiměřeně ohodnotit.

K objektivnímu hodnocení znalostí by bylo vhodné vypracovat jednotná kritéria, jež umožní objektivně posuzovat kvalitu důstojníků a reálnou schopnost zastávat jednotlivé funkce. Mohli bychom prozkoumat dřívější zkušenosti, kdy před zařazením na vyšší funkce (povýšením) byli důstojníci školeni v kursech (pro velitele nebo náčelníky štábů praporů a pluků a z rozsahu stanovené látky prověřováni.

Náročná vojenská služba neumožňuje vždy generálům a důstojníkům příliš mnoho času na vlastní přípravu, a proto by měla být organizována racionálněji a efektivněji. Ke zvyšování znalostí velitelského sboru může podle mého názoru napomoci širší organizace krátkodobých a postgraduálních kursů zvláště ve vojenských školách a akademiích.

PŘÍPRAVA SMĚN VELITELSKÝCH STANOVIŠŤ LETECTVA FRONTU

Na současném stupni rozvoje vojenství je jednou z neaktuálnějších a zároveň nejsložitějších otázek, které zvyšují bojové možnosti letectva frontu, zdokonalování velení vojskům. Je stejně významným faktorem k dosažení úspěchů v boji a operaci, jako počet a kvalita bojové techniky. Poměr efektivnosti velení vojskům protistojících stran je nejméně tak důležitým ukazatelem bojových možností vojsk, jako poměr sil a bojových prostředků.

Zvyšování účinnosti a kvality velení vojskům je dnes neoddělitelně spojeno se zaváděním výpočetní techniky a elektroniky, integrované v rámci automatizovaných systémů velení (ASV). Automatizace velení je hlavním směrem zdokonalování velení vojskům, včetně velení letectva frontu. Automatizované systémy velení zabezpečí včasné zjištění zámyslu nepřítele, vědeckou prognózu jeho činnosti a včasnou výstrahu o vzdušném nepříteli. Zkracují dobu shromažďování a zpracování operačně taktických informací ve štábech a místech velení, zabezpečují rychlé zpracování podkladů k optimálnímu rozhodnutí a jejich doručení vojskům. Prostředky automatizace zabezpečují zvýšení operativnosti velení, jeho pevnosti, odolnosti a v důsledku toho i efektivnosti použití zbraní.

Automatizace velení se tak stává jedním z nejdůležitějších faktorů zvyšování obranné síly. Proto také tradiční formy a způsoby zdokonalování, jako např. racionalizace organizační struktury vojsk a orgánů velení, zdokonalování jejich metod práce, správný výběr, příprava a rozmístění kádrů, musí splňovat nová kritéria. Je nutné, aby byly základem k použití prostředků automatizace, informačního a matematického zabezpečení ASV, využití logicko-matematických metod hodnocení situace a k modelování bojové činnosti, s cílem včas vypracovat optimální rozhodnutí a plán boje a operace.

Současný rozvoj vojenství probíhá v několika logických obdobích.

První období zahrnuje vznik zbraní hromadného ničení, zejména vývoj a zavedení jaderných zbraní do výzbroje vojsk. Tento začátek je zákonitý, protože rozvoj prostředků ničení určuje stupeň efektivnosti systému „člověk — zbraň“. Jaderné zbraně mají zvýšený počet a zejména účinnost ničivých faktorů; to výrazně rozšířilo možnosti vojsk v ničení nepřítele, ale zároveň narušilo předešlou rovnováhu systému s tím, že zaostal vývoj prostředků dopravy jaderných zbraní na cíl.

Ve druhém období byla obnovena rovnováha vytvořením rozvinutého systému prostředků dopravy jaderných zbraní na cíl, zejména raket různého určení, nadzvukového letectva atd.

Úrovní raketových jaderných zbraní a jiných soudobých zbraňových systémů neodpovídají možnosti tradičních způsobů a prostředků velení vojskům. Rozvoj elektroniky, výpočetní a automatizační techniky vytvořil objektivní předpoklad pro kvalitní změny i v oblasti velení vojskům.

Třetí období je spojeno se současným rozvojem prostředků a systémů velení vojskům.

Prostorový rozmach soudobých operací a velké množství vojsk zúčastněných v operaci vyžadují zvýšení počtu informací o objektech napadení. Rychlý vývoj situace zároveň vyžaduje včasné zpracování informací. Dochází tedy k rozšíření objemu prací orgánů velení a zároveň ke zkrácení času na tuto práci.

Možnosti vojsk v současné době, zejména v použití zbraní hromadného ničení, podstatně zvýšily úlohu velitelů. Chyby v přípravě boje a operace mají nedozírné následky a jejich náprava v průběhu boje je složitější. Proto výrazně vzrostl požadavek na optimální, vědecky zdůvodněné rozhodnutí, na důkladné a přesné plánování boje a jeho zabezpečení.

Bojová síla vojsk se v minulém období zvyšovala zdokonalováním výzbroje. V současných podmínkách, kdy prostředky ničení mají prakticky neomezené možnosti, bojová síla vojsk je v podstatně míře určena kvalitou velení vojskům.

Pro velení letectvu, stejně tak jako pro velení obecně, je charakteristická řada protikladů, jejichž řešení umožňuje podstatně zvýšit efektivnost bojové činnosti.

První protiklad je mezi požadavkem vysoké bojové pohotovosti a složitostí procesu organizace a přípravy leteckých útvarů a svazků k boji. Zkušenosti z posledních období svědčí o tom, že boj letectva je charakteristický vysokým úsilím, intenzivním využíváním radiotechnických a radioelektronických prostředků, náhlými a nepředvídanými změnami situace, širokým manévrem a značným prostorovým rozmachem. Za těchto okolností má faktor času rozhodující úlohu a je měřítkem bojové pohotovosti vojsk. Složitost letecké techniky zároveň vyžaduje více času, sil a prostředků na její přípravu.

V podmínkách nedostatku času, nepřetržitého toku informací a častých změn situace je efektivní řízení boje možné pouze s využitím automatizovaných systémů velení.

Druhý protiklad je mezi potřebou přesných znalostí nepřítele, včetně předvídání jeho další činnosti a složitostí získávání informací o něm.

Zjištění zámyslu nepřítele a objektivní hodnocení jeho bojových možností při nedostatku času a protikladnosti informací o něm je vždy hlavním problémem velitele. Zvláště složitá a aktuální je tato otázka při hodnocení vzdušného nepřítele. V těchto podmínkách automatizovaný systém velení vojskům podstatně rozšiřuje možnosti míst velení při shromažďování a zpracování údajů o nepříteli v reálném čase, zhodnocení jejich věrohodnosti, rychlé analýze a předpovědi činnosti vzdušného nepřítele.

Třetí protiklad je mezi omezenými časovými možnostmi k hodnocení situace, přijetí rozhodnutí i stanovení bojových úkolů a složitostí procesu shromažďování a zpracování informací v systému velení vojskům. Větší složitost je důsledkem podstatného zvýšení rozsahu informací z různých zdrojů a nutnosti hodnocení značného počtu objektů. Tento problém je možné řešit zvýšením operativnosti velení použitím výpočetní techniky jako základního prostředku ke zpracování údajů.

Čtvrtý protiklad je podmíněn omezenými psychickými a fyzickými možnostmi lidí — příslušníků směn velitelských stanovišť a požadavky kvalitně plnit úkoly v reálném čase a ve složité situaci.

Bojová činnost v soudobých podmínkách má mimořádné nároky na odbornou a morálně psychologickou přípravu leteckých velitelů, štábů a osádek letounů. S použitím složitých bojových prostředků a systémů pracují často směny velitelských stanovišť v extrémních situacích a stresových režimech, až na hranicích možností lidského organismu.

Důstojníci operačních štábů jsou schopni tradičními metodami v daném čase zpracovat pouze kolem 30 % dostupných informací a ke zpracování všech informací potřebují asi trojnásobně delší čas. Velitel v důsledku nedostatku času využije při rozhodování do 30 % předložených údajů, tedy nejvíce 10 % dostupných údajů. V případě zpracování a využití všech dostupných údajů by příprava rozhodnutí trvala šestnásobně delší čas. To svědčí jednak o zbytečnosti některých údajů a jednak o nízké operativnosti i účinnosti tradičních metod zpracování informací.

Odstranění pracovního a jednotvárného procesu manuálního zpracování informací směnami VS, vyřešení otázky zveřejnění údajů, jejich přehledného zobrazení k využití v procesu hodnocení situace je jed-

nou z funkcí automatizovaného systému velení jako prostředku k řešení rozporů v oblasti velení vojskům.

Proto pod pojmem příprava směn velitelských stanovišť je na současném stupni rozvoje vojenství potřeba chápat přípravu velitele, štábu, náčelníků služeb a ostatních příslušníků směny VS k činnosti v podmínkách automatizovaného systému velení letectvu.

Příprava směny VS vyžaduje znát vlastnosti a možnosti technických prostředků použitých v automatizovaném systému velení, jejich vliv na metodiku práce směny, na formy, obsah a rozsah bojových dokumentů, na strukturu štábů a míst velení. Tím je definováno pracovní prostředí a pracovní náplň směny VS, které určují obsah a formu přípravy směny.

Ridič činnost směny VS se vyznačuje mimořádným vypětím a vyžaduje přesnost, technickou kázeň, vysokou sladčnost činností různých odborností.

Využití vědeckých metod odborného výběru umožňuje: s pravděpodobností 0,8 správně zhodnotit vhodnost a schopnost člověka pro různé odbornosti, snížit odchod v procesu přípravy operátorských odborností ze 30 % na 8 %, poruchovost systému velení z viny člověka o 40 až 70 % a snížit náklady na přípravu směn VS o 30 až 40 %.

Z tohoto je zřejmé, že vědecké zpracování metodiky přípravy směn velitelských stanovišť, organizace jejich práce v míru i v bojových podmínkách je jednou z cest ke zdokonalování činnosti automatizovaného systému velení letectvu frontu. V dalším se budeme zabývat částí tohoto problému, a to obsahem přípravy směn VS v podmínkách ASV.

V současném období zavádění ASV letectva frontu a připravenosti štábů na tento proces je možné problematiku rozdělit na přípravu:

- vojenských odborníků jako příslušníků směny VS v podmínkách ASV od jejich nástupu do vojenské školy,

- směn VS, které většinou nemají dostatečnou kvalitu v oblasti výpočetní techniky, k činnosti v podmínkách ASV.

V komplexní přípravě nových příslušníků leteckých štábů na velení v podmínkách ASV je potřebné realizovat všechny formy zdokonalování činnosti směn VS, tj. výběr na základě hodnocení psychických a fyziologických vlastností uchazečů, metodicky správná teoretická příprava, pravidelná a intenzivní praktický výcvik.

V oblasti vojenskoodborné teoretické přípravy je nutné hlavně pozornost věnovat vojenské vědě o vojenské kybernetice.

Připravený příslušník leteckého štábu musí z teorie vojenského umění znát základy operačního umění druhů ozbrojených sil, taktiky letectva a pozemních vojsk, organizaci, taktiku, rozmístění a výzbroj nepřítele, organizaci plánování a řízení bojové činnosti letectva a zásady všech druhů jeho zabezpečení.

Příprava v oblasti vojenské kybernetiky by měla být zaměřena na zvládnutí teorie:

- přenosu informací,
- informačního zabezpečení ASV,
- operačního výzkumu (kritéria a metody optimalizace operací, nejvhodnějšího rozdělení sil a prostředků, určení odpovídající výzbroje a metody automatického plánování bojové činnosti),
- algoritmicizace procesů,
- složitých systémů,
- hodnocení technických prostředků ASV.

Kromě toho by příslušníci směny VS měli pochopit nejdůležitější metody kybernetiky, a to:

- pravděpodobnostní metody — teorie pravděpodobnosti, matematická statistika, teorie dynamiky středních hodnot, teorie informací a kódování, teorie hromadné obsluhy, teorie her a teorie průzkumu,

- optimalizační metody — klasické (s vyhledáváním extrémů), lineární i nelineární programování a celočíslné programování,

- metody diskretní matematiky — teorie množin, matematická logika, teorie grafů i algoritmů, kombinatorika, matematická lingvistika, programovací jazyky,

- jiné metody — Monte Carlo, heuristika, systémová analýza, ergonomické metody a metody hodnocení efektivnosti systémů.

Po ukončení teoretické přípravy bude příslušník směny VS schopen aktivně a kvalifikovaně řešit vojenskoodborné programy v oblasti plánování, organizace a řízení procesu bojové přípravy a bojové činnosti letectva frontu. K přijetí včasných a optimálních rozhodnutí bude využívat metodiky kybernetiky a používat výpočetní techniku zavedenou v ASV letectva.

Příprava směn VS k činnosti v podmínkách ASV letectva je značně složitá, protože:

Směny VS je nutné vybírat podle požadavků vojenské ergonomiky a připravovat je systematicky na činnost v podmínkách ASV.

Faktor času a školících kapacit, které jsou k dispozici na doplňkovou přípravu směn VS, má důležitou úlohu. (Školení nových odborníků pro velitelské a štábní

funkce v podmínkách ASV trvá několik let, a na přípravu směn potřebujeme několik týdnů až měsíců.)

Obsluha soudobých typů výpočetní techniky, která vyžaduje důkladnou teoretickou přípravu směn VS (operátorů koncových prostředků) je relativně složitá. Vzhledem k rychlému vývoji výpočetní techniky je možné předpokládat, že v relativně krátkém čase bude komunikace člověka s výpočetní technikou podstatně zjednodušena. Takové zjednodušení očekáváme od výpočetní techniky páté generace.

Vzhledem k uvedeným důvodům je příprava směn VS na činnost v podmínkách ASV omezena na krátkodobá školení vybraných příslušníků směny a pravidelné nácviky v obsluze technických prostředků ASV. Tento způsob přípravy odpovídá současnému možností. Z hlediska perspektiv však nezabezpečuje plné využití možností ASV. Proto je potřebné považovat jej za první krok v zavádění ASV letectva. Hlavní pozornost je nutné věnovat optimalizaci přípravy nové generace leteckých velitelů a příslušníků leteckých štábů v podmínkách ASV letectva. Tuto úlohu musí plnit zejména vojenské školy.

Proces zavádění ASV v letectvu frontu můžeme v současné době charakterizovat jako období příprav k rozšíření horizontální i vertikální struktury automatizovaných prvků na místech velení. Zároveň rozšiřujeme programové dílo k zabezpečení automatického zpracování operačně taktických informací a řešení odpovídajících úkolů. Jako příklad možného řešení uvedeme vybavení míst velení letectva frontu.

Středisko shromažďování a zpracování informací tvoří dvojice paralelně spojených mobilních počítačů potřebného výkonu s centrální bankou dat. Jsou rozmístěny na velitelském stanovišti letectva a PVO frontu. Komunikaci s centrálním počítačem a přístup k bance dat realizujeme pomocí terminálů a inteligentních terminálů, spojených zpravidla s mozaikovou tiskárnou. Terminály (inteligentní terminály) je účelné rozmístit na pracovišti operační skupiny letectva a PVO na VS frontu, na VS letectva a PVO vševojenské armády, na VS leteckých divizí a na VS leteckých pluků. Na společném VS letectva a PVO frontu jsou umístovány terminály (inteligentní terminály) na těchto pracovištích:

- sál bojového velení letectva,
- sál bojového velení PVO,
- skupina plánování letectva,
- skupina plánování PVO,
- skupina plánování, řízení a vyhodnocování vzdušného průzkumu,
- středisko řízení a kontroly letů,

- pracoviště povětrnostní služby,
- skupina chemické a radiální situace,
- pracoviště směrů letectva.

Další terminály rozmísťujeme podle potřeb na týlovém a záložním VS letectva a PVO frontu.

Výpočetní, zobrazovací a jinou techniku využíváme v činnosti automatizovaného systému velení letectva, v procesu součinnosti jeho prvků při zpracování informací a jejich doručení vykonavatelům, tj. osádkám letadel. ASV se aktivně zúčastňuje směny VS, tedy způsob jejich činnosti je určen funkcí ASV.

Shromažďování údajů o situaci je usku- tečňováno automaticky s účastí lidí. Údaje o nepříteli jsou získávány na automatizovaných místech velení, kde po prověření věrohodnosti je pomocí vstupního zařízení uloženo do paměti a tvoří banku dat o nepříteli. Údaje o vzdušném nepříteli vstupují automaticky nebo poloautomaticky s využitím zařízení pro snímání a prvotní zpracování radiolokační informace. Údaje o vlastních vojskách vstupují do systému ručně na místech velení jednotek, útvarů a svazků, odtud postupují do banky dat o vlastních vojskách na VS letectva a PVO frontu. Údaje o PVO, pozemních vojskách a jiné informace jsou přebírány z banky dat automatizovaných systémů velení vojsk. Údaje o podmínkách bojové činnosti (počasí, radiální situace aj.) vstupují do paměti na místech velení útvarů a na pracovištích odborných funkcionářů.

Bojové úkoly z vyšších stupňů velení jsou doručovány s využitím formalizovaných dokumentů nebo klasickým způsobem. Při stanovení bojového úkolu je nutné doručit značný rozsah nových údajů o nepříteli, činnosti sousedů, zámyslu nadřazeného, velení, součinnosti, zabezpečení bojové činnosti atd. Údaje jsou přenášeny prostředky ASV, zobrazovány na obrazovkách terminálů a jsou dokumentovány prostřednictvím tiskáren. Přijetí bojového úkolu musí být potvrzeno. Přenosové cesty informací je nutné zabezpečit utajovací.

Situace je hodnocena na základě analýzy modelu situace, vytvořeného výpočetní technikou. Výpočetní systém řeší operačně taktické úkoly z hlediska vlivu nových údajů a proměnných charakteristik, které stanovil velitel.

Zpracování a výběr optimálního rozhodnutí je bezprostředně spojeno s hodnocením situace a výpočty. Výsledkem je rozdělení sil a prostředků, sestava skupin, trať a profil letu, manévr v prostoru cíle, stanovení výzbroje, využití prostředků REB apod. Při rozhodování velitel zvažuje i další faktory, které nejsou zahrnuty do mate-

matických modelů bojové činnosti. Jde hlavně o morálně politický stav vlastních vojsk i nepřítelů, možnost dosažení momentu překvapení, bojové zkušenosti osádek atd. V tomto případě doručení bojových úkolů podřízeným probíhá automaticky uvedenými metodami až k nejnižšímu stupni velení, které je vybaveno prostředky ASV, tj. leteckému pluku. Bojové úkoly letkám a osádkám jsou předávány klasickými metodami.

Ke kontrole přípravy, průběhu a výsledků bojové činnosti jsou využívány hlášení míst velení nižších stupňů, informace z paluby letadel, radiolokační informace a údaje automatizovaných systémů velení jiných druhů vojsk.

Změny v činnosti směrů VS v podmínkách ASV způsobují změny ve formě, obsahu a rozsahu dokumentů. Zvýšení efektivity velení je zabezpečováno systémem unifikované dokumentace, která zahrnuje vstupní formalizované dokumenty k řešení operačně taktických úkolů a výstupní dokumenty s výsledky.

Cílem unifikace dokumentů, z hlediska zkvalitnění velení, je vytvořit takový jejich systém, který obsahuje nezbytné a dostatečné informace k velení s minimálním vynaložením práce na jejich sběr, zpracování, přenos a uchování. Současně musí odpovídat požadavkům snadného po-

chopení člověkem a zpracování technickými prostředky ASV. Z hlediska rozpracování informačních systémů je cílem unifikace zavedení jednotných dokumentů použitelných k řešení značného množství operačně taktických úkolů. Dokumenty musí zároveň zabezpečit informační kompatibilitu různých stupňů ASV letectva s automatizovanými systémy velení jiných druhů vojsk, zejména pozemního vojska, raketového vojska a dělostřelectva a vojska protivzdušné obrany.

K dosažení uvedených cílů je nutné:

- vyřešit unifikaci tvarů dokumentů, které obsahují totožné informace,
- rozpracovat pravidla sestavování a úpravy dokumentů,
- vyloučit opakování informací pro stejného adresáta,
- odstranit údaje, které nejsou využívány k řešení operačně taktických úkolů,
- zabezpečit srovnatelnost názvů a charakteristik objektů při přechodu z jednoho stupně velení na druhý a z jednoho systému ASV na jiný,
- zjednodušit vzájemnou výměnu informací mezi účastníky ASV.

Vyřešením těchto úkolů zabezpečíme zvýšení efektivity a kvality činnosti směrů VS v podmínkách automatizovaného systému velení letectva a jiných druhů vojsk.

OCHRANA PROTI NETYPICKÝM ZBRANÍM NEPŘÍTELE

Analýza současné vojenskopolitické situace ve světě ukazuje, že Spojené státy americké a jejich spojenci v NATO neustávají ve svých mocenských pokusech o získání vojenské převahy nad Sovětským svazem a státy Varšavské smlouvy.

Spojené státy americké nejen že nerespektují dosud přijaté dohody a smlouvy uzavřené mezi SSSR a USA, a přijaté OSN, ale neprojevují ani ochotu k řešení zásadních problémů omezení nebo zastavení výzkumu, vývoje a výroby dalších ještě ničivějších zbraní.

V článku se budu zabývat především podstatou radiologických zbraní, chemických látek s fyto toxickým účinkem, ekologických zbraní i aerosolové munice a možnou ochranou proti nim.

Radiologické zbraně

Do skupiny radiologických zbraní (podle mezinárodní politické praxe) jsou zahrnovány radioaktivní bojové prostředky. Tyto prostředky se řadí do skupiny zbraní hromadného ničení, i když nejsou typickými představiteli štěpných jaderných nebo neutronových zbraní. U radiologických zbraní může jít o přirozené radionuklidy, štěpné produkty z jaderného reaktoru, radioaktivní spad pozemního jaderného výbuchu a produkt ozáření.

V sedmdesátých letech mnoho zemí v důsledku vědeckotechnického rozvoje je schopno ze štěpných produktů a produktů ozáření, které vznikají při provozu jaderných elektráren a dalších jaderných zařízení, získat velké množství vhodných radioaktivních látek.

Současně s vědeckotechnickým rozvojem jaderné energetiky došlo i k osvojení technologie, dopravy a manipulace s radioaktivními látkami. S rozvojem jaderné energetiky vzrostl počet specialistů, kteří zvládli potřebnou problematiku, a tak se vojenské použití radioaktivních látek stalo v současné vojenskopolitické strategii států NATO, a především USA, potenciálně možným.

Porovnáním aktivity štěpných produktů, které vznikají při pozemním jaderném výbuchu a štěpných produktů z jaderného reaktoru došli specialisté k závěru, že mezi nimi je rozdíl zvláště v poklesu jejich aktivity. Bylo zjištěno, že celková radioaktivita štěpných produktů jaderného výbuchu ráže 100 kt a jaderného reaktoru s elektrickým výkonem 1 GW po odstavení je za 12 h totožná. Za rok radioaktivita štěpných produktů z jaderného výbuchu je dvakrát nižší než u štěpných produktů z jaderného reaktoru.

Radiologické zbraně by mohl nepřítel použít ve válce tak, že by rozprášíl radioaktivní materiál ve formě aerosolového postřiku, nebo prachu nad prostory s vegetací, vodními plochami, osídlenými prostory, ale i nad operační sestavou, bojovými postaveními, prostory soustředění vojsk, zásob anebo také nad místy velení, řízení, letišti apod. Obdobným způsobem by nepřítel mohl použít i produkty ozáření.

Vzhledem k tomu, že u všech prvků radiologických zbraní jde o štěpné produkty jaderného výbuchu nebo štěpné produkty jaderného reaktoru, či produkty ozáření, bude ochrana proti jejich účinkům mít stejný charakter. Musí vycházet z poznání, že jakýkoli předmět, který je mezi zdrojem záření a člověkem, snižuje jeho intenzitu. Oslabení intenzity záření (podle toho o jaké částice jde) je závislé na druhu použitého materiálu.

V případě použití radiologických zbraní by u živé síly vznikaly různé stupně nemoci z ozáření, podobně jako při pobytu osob v zamořených prostorech po pozemním jaderném výbuchu. Průběh nemoci z ozáření vyvolaný použitím radiologických zbraní by byl totožný s průběhem nemoci z ozáření živé síly radioaktivními látkami po pozemním jaderném výbuchu.

K ovlivňování retence radionuklidů ze směsi štěpných produktů v organismu je možné použít při jednorázové kontaminaci radiologickými látkami některé účinné látky, jako např. aktivovaný síran barnatý, jodid draselný, berlínskou modř. Preventivní podání těchto látek nemá ještě takový účinek, jaký vyžaduje charakter bojové činnosti vojsk. Jejich účinek je prozatím jen několikahodinový a je nutné zabezpečit jejich opakované podání v pitné vodě nebo s potravinami podle rozhodnutí lékaře.

Základními opatřeními **ochrany** živé síly proti účinkům radiologických zbraní mohou být:

- aktivní opatření ochrany, tj. včasné zjištění a maření všech příprav k použití těchto zbraní nepřitelem,
- splnění všech opatření protiradiační ochrany a ochrany proti ZHN nepříteli ve stanovené době,
- organizace a nepřetržitě vedení radiačního průzkumu a pozorování, a aktivace všech technických prostředků hlášení úrovně radiace (zamoření),
- uskutečnění komplexních opatření k ochraně živé síly včetně použití radioprotektivních látek (při pobytu osob v prostorech zamořených radioaktivními i radiologickými látkami) v určené době,

— včasné třídění zasažených ozářených osob a realizace léčebně odsunových opatření,

— urychlené vyvedení živé síly mimo zamořené prostory nebo její ukrytí.

Při organizaci ochrany proti ZHN nepřítel nesmíme opomíjet přípravu a výcvik osob i k ochraně proti účinkům radiologických zbraní nepřítele.

Chemické látky s fytotoxickým účinkem

Z netypických zbraní použily západní státy, především USA, po druhé světové válce chemické látky s fytotoxickým účinkem — známé též jako herbicidy v různých modifikacích. Herbicidy mohou být výběrové nebo totální, ale většínou byly použity ve formě směsí.

Vzniká otázka, zda na evropském válčišti by nepřítel mohl použít látky typu Agent Orange a další (jako ve 2. indočínské válce). Odborníci uvádějí, že jejich použití by bylo problematické, protože se rychle mění charakter bojových akcí, plný efekt chemických látek s fytotoxickým účinkem se projeví až za delší dobu a skladba zemědělských plodin pěstovaných v Evropě je odlišná.

Zranitelné jsou především země s monokulturním způsobem hospodaření, které je typické pro oblast Indočíny. Nemůžeme ovšem vyloučit, že by jako samostatná bojová chemická látka nemohl být použit TCDD (dioxin), který je jednou z nejtoxičtějších synteticky připravených sloučenin.

Použití chemických látek s fytotoxickým účinkem na operační sestavu vojsk by mělo nepříteli umožnit:

- zničení porostů v zájmových prostorech a tím vytvoření podmínek k vedení průzkumu a ničení cílů protivníka,
- ničení zásob, zdrojů výroby potravin a působení na bojeschopnost vojsk,
- odstranění vegetace z obvodu letišť, skladů, palebných postavení apod. k usnadnění jejich optického sledování,
- vytvoření bezpečnostních pásů podél komunikací (cca 200 až 400 m na každou stranu) k zamezení přesunů vojsk a přisunu zásob,
- odstranění vegetace v prostoru vedení bojové činnosti a přístupových komunikací.

V hloubce teritoria může nepřítel použít chemické látky s fytotoxickým účinkem s cílem:

- ničení lesních a zemědělských kultur,
- znečišťování tekoucích i stojatých vod,
- poškození zdraví (otrávení), demoralizaci obyvatelstva, narušení zásobování a výroby potravin,
- ničení domácího, lesního a polního zvířectva, ptactva atd.

V praxi USA použily herbicidní směsi Agent Orange, Agent White, Agent Blue atd.

Herbicidy je možné rozprašovat pomocí dopravních a bojových letounů i vrtulníků. Závěry z 2. indočínské války dokazují, že bylo přibližně 95 % použitých herbicidů rozprášeno z dopravních letounů C-123 a 130 vybavených speciálními rozstřikovacími zařízeními a dávkovači. Jeden dopravní letoun C-123 nebo 130 může rozprášit defolianty v pásmu 150 m širokém a 8,7 km dlouhém (tj. na ploše cca 130 ha). Vrtulník UH-1 může jednou náplní (cca 375 l) postříkat plochu 13 ha.

Použití herbicidů má nepříznivé důsledky na půdu a klimatické podmínky. Herbicidy mohou způsobit nejen těžkou devastaci, která se rovná ekologické katastrofě, ale poškodit i zdraví osob, zvířat, ptactva a ostatních živočichů. V místech opakovaného postřiku směsí s obsahem dioxinu mohou vzniknout vážné genetické změny. Otrava dioxinem je u osob charakterizována bolestmi a slabostí končetin, srdeční slabostí, psychosomatickými poruchami, poškozením ledvin a jater. K účinku dioxinu patří i značné snížení imunity lidského organismu a vytváření podmínek ke vzniku těžkých infekcí. Jeho vysoká chemická stálost v terénu znemožňuje uskutečnit účinnou dekontaminaci.

Ochrana proti účinkům chemických látek s fytotoxickým účinkem vyžaduje realizovat opatření, která odpovídají protichemické a protiradiační ochraně. Jde zejména o:

- včasné zjištění příprav nepřítele k použití těchto chemických látek a jejich okamžité ničení,

- stanovení začátku jejich použití, urychlené varování vojsk a obyvatelstva o nebezpečí, pravidelný odběr vzorků použitých herbicidů a jiných otravných látek,

- organizaci a vedení chemického a radiačního průzkumu,

- kontrolu čistoty ovzduší, potravin a vody,

- včasné použití prostředků individuální a kolektivní ochrany a realizaci všech opatření k záchraně skotu a domácího zvířectva,

- poskytnutí první a odborné lékařské pomoci zasaženým herbicidy ve stanovené době,

- rychlou očistu a odmoření s následnou speciální kontrolou.

Znečištění tekoucích a stojatých vod může způsobit nedostatek pitné vody, úhyn ryb, vodních živočichů a rostlin. Závažným problémem jsou dlouhodobé změny biotypu, způsobené zničením vegetace, zvláště lesních porostů. Proto současné typy herbicidních látek můžeme charakterizovat jako nebezpečné bojové otravné chemické látky a nelze vyloučit jejich použití i na evropském válečnickém území.

Ekologické zbraně

Poznatky z válečných konfliktů svědčí o tom, že v prostoru, kde byly použity chemické zbraně, vznikají okamžitě nebo postupně vážné následky v životním prostředí. Např. značné ztráty vznikly v průběhu 1. světové války po použití fosgenu a yperitu nejen na životech, ale i v životním prostředí. Nedožrnné následky však neodradily USA od použití chemických zbraní v Koreji a ve válce v Indočíně.

K nejnebezpečnějším a nejúčinnějším zbraním (včetně ekologických důsledků) patří jaderné a termojaderné zbraně. Výstražnými svědky se všemi ekologickými následky jsou obě japonská města Hirošima a Nagasaki.

Chemické novodobé zbraně a látky, konvenční zbraně se zvýšeným účinkem, zdokonalené zápalné látky řadí západní specialisté ve stupnici ohrožení životního prostředí ihned za jaderné a termojaderné zbraně. Ničivé účinky ZHN přetrvávají v prostoru dlouhou dobu. Jak je patrné ze cvičišť, kde byly uskutečněny pokusné jaderné výbuchy, nedaří se obnovit původní charakter krajiny z důvodů dlouhodobého zamoření prostředí, eroze půdy a její přeměny v ne-

úrodnou krajinu s vymizením veškeré vegetace. Jako příklad můžeme jmenovat ostrov Bikini, kam se život nevrátil dodnes.

Od počátku sedmdesátých let se začíná velmi často uvažovat o možnosti ekologické války, tedy o záměrném a plánovitém **ničení** životního prostředí válčícími stranami s využitím moderní techniky a vědy. Ekologickým účinkům herbicidů byla v průběhu a po skončení války ve Vietnamu věnována zvláštní pozornost. Zde došlo ze strany USA k rozsáhlému použití chemických látek s fytotoxickým účinkem, které kromě jedovatého působení mají i ekologické následky. Tato krutost a bezohlednost amerického imperialismu se dnes projevuje jako ekologický důsledek. Ve Vietnamu došlo ke zpusťování a omezení úrodnosti půdy a rozsáhlému odlesnění. Dnes s odstupem času se jejich použití projevuje i genetickými účinky.

Západní specialisté uvádějí, že ekologická válka rozrušuje atmosféru, litosféru a hydrosféru.

Narušením atmosféry dochází k umělému ovlivňování srážkové činnosti (meteorologická zbraň), elektromagnetických procesů, porušení vrstvy ozónu (ozónová zbraň), ovlivňování směru rychlosti, síly proudění a teploty vzduchu (klimatická zbraň).

Ze skupiny ekologických zbraní, které ovlivňují atmosféru, USA prakticky ve válce v Indočíně využily meteorologické zbraně. K tomu účelu použily jodid sodný nebo stříbrný, které na základě fyzikálních, chemických a meteorologických zákonitostí vyvolaly vydatné umělé deště. Rozsah použití umělého deště v Indočíně — viz **tabulku 1**.

Tabulka 1

Rok	Počet použitých barelů		Počet vzletů
	Jižní Vietnam	Laos	
1963	několik	—	několik
1967	několik	5563	591
1971	—	11 288	333

Umělý déšť může být využit i na západním válčišti k rozbahnění terénu, vytvoření záplav a tím k ztížení nebo znemožnění přesunů vojsk, zásobování atd. Tato situace by také omezila činnost obyvatelstva a narušila výrobu, dopravu, zásobování atd. Výzkumy v prostorech použití umělých dešťů dokázaly, že došlo k vážnému narušení ekosystémů v postižených oblastech. Zejména jodidy mají toxický účinek na některé nižší rostlinné i živočišné organismy. Kromě toho bylo zjištěno, že častými intenzivními srážkami se zvýšilo nebezpečí eroze půdy, odplavování úrodné vrstvy atd. Vysoká vlhkost půdy a zevního prostředí by mohla způsobit přemnožení vodních živočichů, plísni a být zdrojem neobvyklých infekčních onemocnění.

Ostatní ekologické zbraně, které narušují atmosféru, nebyly dosud použity. Uvažuje se o možnosti využití elektromagnetického impulsu jaderných i termojaderných výbuchů k narušení systému spojení.

Do skupiny ekologických prostředků, které narušují litosféru a hydrosféru, patří vyvolání umělého zemětřesení, přívalových vln, ničení vegetace, zaklá-

dání umělých požárů, vodních záplav, sesuvů půdy atd. Ekologické zbraně a prostředky nebyly zatím použity. USA se pokusily o vyvolání umělého zemětřesení v Nevadské poušti s využitím několika řízených podzemních jaderných výbuchů. Výsledek však nebyl uspokojivý. Hromadné jaderné úderů ale mohou vytvořit předpoklady k umělému zemětřesení.

V průběhu války by mohly USA i armády NATO z ekologických zbraní na evropském válčišti využít chemické látky s fyto toxickým účinkem, elektromagnetický impuls jaderné, termojaderné a neutronové zbraně a umělý déšť.

Aerosolová munice

Státy NATO, především USA, vyzbrojují armády vysoce účinnými konvenčními zbraněmi, např. aerosolovou (prostorovou) municí, která byla poprvé zavedena v USA jako FAE zbraň (Fuel Air Explosive). Americká armáda jich ve větším měřítku poprvé použila ve Vietnamu k vytváření průseků v džungli, k odminování, ale i k ničení živé síly, techniky a zastavěných prostorů. Podle názorů a zkušeností západních expertů tato trhavina umožňuje v některých případech řešit i takové bojové úkoly, kde se předpokládalo použití taktických jaderných zbraní. Kapalinná náplň této munice je 2,5 až 5krát účinnější než tritol.

Na evropském válčišti by ji americká armáda mohla použít proti pozemním plošným cílům, např. na palebná postavení, obranné rajóny a postavení, prostory soustředění vojsk, techniky, ale i na proudy přesunujících se vojsk, k přehrazení směrů apod. V hloubce teritoria by mohlo být této munice využito k demoralizaci a ničení obyvatelstva, vegetace, ale i důležitých průmyslových objektů.

Do výzbroje americké armády byly zavedeny letecké pumy CBU-55 (hmotnost 227 kg), BLUE-73, 76 apod. Např. letecká padáková puma CBU-55 obsahuje tři nádrže po 45 kg etylénoxidu. Vytvořený aerosolový oblak, jak potvrzují zkušenosti z Vietnamu, by mohl mít horizontální poloměr 15 m a vertikální výšku 2,5 m. Ve vzdálenosti 15 m od středu výbuchu vzniká přetlak v čele tlakové vlny cca 29 kp/cm². Při hodnocení účinku tlakové vlny nesmíme však opomenout i vznik podtlaku, který ničí a poškozuje objekty, živou sílu a techniku.

Při dopadu aerosolové munice se směs explozí okamžitě rozptýlí a vzniká reakční směs páry a vzduchu nebo nehomogenní aerosolový oblak. Ten pokrývá terén, vniká do vegetace, úkrytů, ochranných a obranných zařízení, zákopů, palebných postavení, techniky i do jiných objektů. Po dosažení optimálního poměru směsi se vzduchem je oblak přiveden k výbuchu.

V současné době USA intenzivně vyvíjejí druhé a třetí generace této munice. Vzhledem k její účinnosti není vyloučeno, že by aerosolová munice mohla být použita armádami NATO, především USA, i na evropském válčišti jako přechod mezi klasickou a jadernou municí. Některé údaje o účincích aerosolové munice — viz **tabulku 2**.

Tabulka 2

Velikost náplně v kg	Průměr účinků aerosolové munice v m	
	2. generace	3. generace
553	220—250	410—430
1000	310—330	490—510

Způsoby **ochrany** zejména živé síly před účinky této munice budou obdobné jako při ochraně proti konvenčním zbraním a účinku tlakové vlny jaderného nebo termojaderného výbuchu. Ochranu by bylo možné zabezpečit vhodným ukrytím v objektech nebo v zařízeních, do nichž nepronikne oblak aerosolové munice, a které vydrží přetlak v čele tlakové vlny aerosolového výbuchu.

Součástí snahy imperialistických států o dosažení vojenské převahy nad socialistickými státy je zneužívání vědeckých objevů ke zdokonalování a vývoji nových prostředků hromadného ničení. Některé z nich již byly použity (umělý déšť), další jsou zdokonalovány (radiologické zbraně) anebo patří do kategorie hypotetických zbraní a prostředků. Některé druhy uvedených zbraní a prostředků jsou určitou obměnou základních ZHN. Např. chemické látky s fyto-toxickým účinkem jsou modifikací chemických zbraní, radiologické jsou obměnou štěpných jaderných zbraní apod. Přesto je nutné jim věnovat zvýšenou pozornost jak ve vědecké, tak praktické činnosti.

Opatření ochrany proti zbraním hromadného ničení jsou známá, vojska je uskutečňují a jejich principy patří k základním opatřením ochrany i proti netypickým zbraním nepřítelů.

K počátečnímu období války

Redakčně upravený obsah článku plukovníka A. G. Charkova, kandidáta historických věd, docenta, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 8/1984.

Problematika počátečního období války je svázána se vznikem masových armád koncem 18. a začátkem 19. století. Vlády k dosažení cílů války současně s vedením bojové činnosti silami, které měly k dispozici, začaly uskutečňovat celý komplex politických, ekonomických a vojenských opatření, která by v krátké době zabezpečila mobilizaci všech materiálních a duchovních možností pro potřeby války.

V první světové válce mezi hlavní opatření, která byla uskutečňována na počátku války, patřila: mobilizace, soustředění a rozvinování vojsk na válčišti k vytvoření strategických uskupení, jejich přesun do výchozích prostorů a postupné splnění nejdůležitějších bojových úkolů. Tato opatření byla uskutečňována pod ochranou dříve rozvinutých bojeschopných sil, které vedly pohraniční boje a sražení buď obranného, nebo útočného charakteru.

Rozbor zkušeností z první světové války svědčí o tom, že v budoucnosti budou hlavním obsahem počátečního období opatření, která zabezpečí mobilizaci vojsk, strategické rozvinování hlavní části ozbrojených sil a jejich přípravu k rozhodujícím sražením. Konec počátečního období mů-

žeme stanovit dobou zasazení hlavních sil stran do sražení.

Po první světové válce v souvislosti s hromadným vybavením armád dokonalejšími tanky, letectvem a motorizací vojsk, růstem bojových možností ozbrojených sil a jejich pohotovostí k vedení silných a hlubokých úderů bezprostředně po zahájení války, vznikly různé teorie o vstupu států do války. Např. v Německu, po získání moci fašisty, byla nejuznávanější teorie „bleskové války“, kterou v dalším přijala za své také Itálie a Japonsko.

Zkušenosti z druhé světové války potvrdily, že počáteční období ještě ve větší míře než předpokládala předválečná teorie, obsahovalo mohutné a rozhodné operace, které byly vedeny na různých válčích. Přitom přípravná opatření, zvláště ze strany agresorů, byla většinou uskutečňována již v době před válkou. Fašistické Německo zahájilo mobilizaci wehrmachtu ve spojitosti s obsazením Rakouska a s přípravou k okupaci Československa. Ke konci srpna roku 1939 byla skrytá mobilizace fakticky zakončena. Polsko zahájilo mobilizaci armády 7 dní před začátkem války, Anglie a Francie 10—12 dní. Jen německé

fašistické velení ovšem dokázalo 1. září rozvinout 95 % svazků. To zabezpečilo wehrmachtu rozhodnou převahu sil a prostředků, získání strategické iniciativy a dosažení významných výsledků již na počátku války.

Hlavním obsahem počátečního období války bylo vedení prvních operací mohutnými strategickými uskupeními všech druhů ozbrojených sil s nejrozhodnějšími cíli. Mělo jak obecný obsah, pro obě válčící strany, tak i specifické zvláštnosti pro každou z nich. Shodnými pro všechny byly: snaha k vedení operací včas připravenými silami k dosažení nejbližších strategických cílů; mobilizační rozvinutí vojsk do zahájení útočné činnosti; uskutečnění prvořadých vojskopolitických, ekonomických a ideologických opatření uvnitř států a také zahraničních akcí. Těsněji než dříve byly válečné události semknuty se systémem politických, ekonomických a vojenskoorganizačních opatření států, dále s morálně psychologickými problémy, které musely řešit vlády a vojenská velení v předvečer a na počátku války.

Specifické zvláštnosti každé válčící strany se projeví především v praktické realizaci rozpracovaných plánů v rozsahu přípravy států a stupni jejich pohotovosti k válce, ve způsobech zahájení války, v množství a kvalitě zúčastněných sil a prostředků v operacích na počátku války, v charakteru činnosti ozbrojených sil, v získaných zkušenostech a v dovednosti velet vojskům. Tyto zvláštnosti tvořily nerovnost podmínek vstupu států do války, což bezprostředně ovlivňovalo průběh a výsledky válečné činnosti.

Agresor, který zahájil nenadálé napadení, od samého počátku války vedl rozsáhlé útočné operace včas rozvinutými a plně bojeschopnými uskupeními ozbrojených sil s uskutečněním maximálně mohutného, ohromujícího úderu s nejbližším cílem zničit vojska prvního strategického sledu nepřítele a tím vytvořit možnosti k vítěznému zakončení „bleskové války“.

Státy, které byly napadeny, vedly v tomto období těžká obranná sražení, zpravidla

silami přikrytí prvního strategického sledu, současně mobilizovaly a přisunovaly bližší operační a strategické zálohy na válčisti, s cílem zadržet nápor nepřítele, zastavit ho a pak přejít k aktivnější činnosti.

Nedostatečně vyřešeným problémem v teorii a praxi počátečního období války napadených států byla realizace opatření v časovém souladu s činností útočnicka v tomto nebezpečném období; byla tam zejména nižší úroveň bojové pohotovosti ozbrojených sil se všemi katastrofálními důsledky, které z toho plynuly.

Bojová pohotovost armády musí být sladěna a úměrná se všemi opatřeními, která uskutečňuje potenciální agresor.

Počátek druhé světové války velmi přesvědčivě ukazuje, že agresor dělal i bude dělat sázku na věrolomné napadení, ve kterém budou mít hlavní úlohu strategické operace, rozpracované a dokonale připravené v míru. Vedení fašistického Německa a militaristického Japonska stavělo na využití pasívní a vyčkávací strategie západních velmocí, výsledků nenadálého napadení, hromadných úderů letectva, velmi silných obrněných svazků a činnosti námořnictva i vzdušných výsadek. Celkový průběh událostí počátečního období války a jeho charakter ovlivnily rozdíly v cílech, které sledovala protistojící uskupení v ozbrojeném zápase. Německo, Itálie a Japonsko vedly aktivní útočnou činnost. Vládcové Anglie a Francie uskutečňovali vyčkávací politiku. Proto ve válkách s kapitalistickými státy wehrmacht dosahoval stanovených cílů. Podařilo se mu zničit vojska prvního strategického sledu obránce a vytvořit podmínky k vítěznému zakončení války.

Jiné následky pro fašistické Německo mělo počáteční období Velké vlastenecké války (22. června — polovina července roku 1941). Před válkou bylo toto období hodnoceno jako časový úsek od zahájení válečné činnosti do zasazení hlavní části ozbrojených sil do sražení. Sovětská vojenská teorie správně vyjadřovala, že bojová činnost v počátečním období války

může být vedena v rozsáhlých prostorech do hloubky 400—600 km. Tato teorie zdůrazňovala, že vojska překrytí budou bojovat v těžkých podmínkách a mobilizace i soustřeďování armád v pohraničních prostorech mohou být zmařeny.

Avšak v praktické činnosti problémy počátečního období války, mobilizační rozvíjení ozbrojených sil a uvedení pohraničních okruhů do plné bojové pohotovosti nebyly vyřešeny, nebyly včas a všestranně vyjádřeny v dokumentech, které nařizovaly přípravu vojsk. Připouštěla se možnost mobilizačního rozvíjení již po zahájení války, nebyly propracovány otázky strategické obrany a vyvedení vojsk zpod prvního úderu. Uvažovalo se o tom, že válka musí být zahájena podle dříve existujícího schématu: hlavní síly jsou zasazovány do sražení za několik dní po skončení pohraničních sražení. Fašistické Německo bylo z hlediska lhot soustřeďování a rozvíjení hodnoceno ve stejných podmínkách jako Sovětský svaz. Ve skutečnosti však ani síly ani podmínky nebyly zdaleka stejné.

Agresor zakončil přípravy k napadení Sovětského svazu dlouho před jeho zahájením. Bez mála dva roky vedl válku proti evropským státům a celá ekonomika Německa byla podřízena potřebám války. Většina evropských států byla obsazena v krátké době a bez podstatného zničení jejich průmyslu, což značně zvýšilo vojensko-technický potenciál Německa. Do německého průmyslu bylo nasazeno 3,1 milionu zahraničních dělníků.

Pro Sovětský svaz bylo počáteční období války charakterizováno mobilizací lidských a materiálových zdrojů k odrazení fašistické agrese. Jeho základním obsahem byly obranné operace vojsk prvního strategického sledu proti nepřátelským nenadálým silným úderům na zemi, ze vzduchu a z moře. Bylo to období skutečného provádění stranických a státních opatření k mobilizaci a rozvíjení vojenského, ekonomického a morálně politického potenciálu státu.

V důsledku hrdinského úsilí sovětských vojsk byla již v polovině července strategická fronta dočasně stabilizována ve značné její délce. Ukázaly se první příznaky přeměny války ve vleklou. To odhalilo veškerou dobrodružnost strategických zámyslů a propočtů německého fašistického velení na zakončení války s SSSR v krátké době. Na sovětsko-německé frontě poprvé v průběhu druhé světové války byla dokázána neopodstatněnost idejí „bleskové války“ proti socialistickému státu, který již tehdy měl mohutný ekonomický, morálně politický a vojenský potenciál, jenž mohl být rychle převeden na válečnou činnost a umožnil tak nejen vydržet, ale nakonec i zničit wehrmacht.

Jestliže ve válkách proti zemím západní Evropy se dařilo německo-fašistickému velení dosahovat blížších strategických cílů v plánovaných lhůtách a rychlého vítězství, pak v počátečním období války proti SSSR německá fašistická armáda nesplnila plánované úkoly a nedosáhla „bleskového“ vítězství. Již před válkou přišla sovětská vojenská věda se zdůvodněným závěrem, že válka, kterou mohou rozpoutat imperialisté proti Sovětskému svazu, bez ohledu na její manévrový charakter, bude válkou vleklou a bude vyžadovat maximální vypětí všech materiálních a duchovních sil státu. To umožnilo včas stanovit příslušné směry výstavby sovětských ozbrojených sil, jejich přípravu a přípravu celého státu k válce s agresorem a vytvořit základy budoucího vítězství.

Zahájená válečná činnost ukázala hlavní rysy operací počátečního období války: velký rozmach a dynamičnost, účast všech druhů ozbrojených sil, rozhodnost a manévrovost bojové činnosti, rozvinuté úderu, hluboká obejití, obchvaty a obklíčení uskupení nepřítelů s použitím rychlých svazků i výsadek, vedení silných leteckých úderů, síťnatá sražení a boje, protiúderu vojsk v obraně.

Zkušenosti z války potvrdily tendenci k zkracování počátečního období. V první světové válce trvalo toto období dva měsíce, a ve Velké vlastenecké válce Sovětské-

ho svazu přibližně tři týdny. Potvrdily se také tendence ke zvětšování rozsahu a rozhodnosti bojové činnosti, snaha válčících stran dosáhnout v počátečním období války maximálně možných výsledků, které by zásadně ovlivnily další průběh války.

Počáteční období války bylo nejtěžším obdobím v boji SSSR proti fašistickým uchvatitelům. Úspěchy německé fašistické armády v červnu a červenci roku 1941 je možné vysvětlit těmi velkými časovými výhodami, které získala v důsledku militarizace hitlerovského Německa, využití vojenskoeconomických zdrojů bezmála celé západní Evropy a dlouhodobé přípravy k válce proti SSSR. Svou úlohu měly také některé chyby v určení možné doby napadení Sovětského svazu Německem a zanedbání příprav k odrazení prvních úderů wehrmachtu.

Válka na příkladech celé řady evropských států přesvědčivě ukázala, že v podmínkách jejího nenadálého zahájení a složité situace, mohly být strategické úkoly úspěšně plněny jen tehdy, když byly včas a všestranně připraveny nejen ozbrojené síly, ale také všechna odvětví národního hospodářství, a to na základě plánovitého přechodu na válečný stav a jeho včasného přebudování k zabezpečení potřeb ozbrojených sil ve válce.

Ze strany německého fašistického a japonského vojenskopolitického vedení se projevila tendence k využití lokálních válek a válečných provokací k narůstání jejich válečného potenciálu po uskutečnění částečných mobilizací, zkoušek nových prostředků ozbrojeného zápasu a způsobů jejich bojového použití. Uskutečnění částečné mobilizace ve značné míře umožnilo vyhnout se změnám v jejím plánu, předejít nepříteli v rozvíjení a zabezpečovalo vyšší pohotovost vojsk k vedení operací a bojů na počátku války.

Výsledky operací frontů a armád sovětských ozbrojených sil na počátku války nepříznivě ovlivnil nedostatek bojových zkušeností většiny velitelského a politického sboru Sovětské armády. Na velitelských funkcích svazků a operačních svazů

bylo nemálo mladých velitelů, kteří byli ustanoveni na odpovědná místa bezprostředně před zahájením války. Důsledky počátečního období dlouhou dobu ovlivňovaly podmínky a charakter válečné činnosti na sovětsko-německé frontě. Poučení jsou zvláště důležitá i v současných podmínkách.

Výsledky Velké vlastenecké války svědčí o tom, že ve světě neexistují takové síly, které by mohly zničit socialismus a srazit na kolena sovětský lid. Tyto výsledky jsou velkým varováním imperialistických agresorů, krutým a nezapomenutelným poučením historie.

Zmaření zámyslů fašistů ve válce proti Sovětskému svazu bylo výsledkem rozsáhlé a rozhodné činnosti komunistické strany a sovětského státu při mobilizaci lidu a armády k odporu proti nepříteli. V prvních osmi dnech války bylo povoláno do armády 5,3 miliónu osob a vytvořeno 96 nových svazků. Po překonání neuvěřitelných těžkostí v prvních dnech a týdnech války, které byly spojeny s přebudováním státního aparátu a vojenského velení, přechodem ekonomiky na válečný stav, stát vstoupil do nového období boje s nepřitelem.

Věrolomné napadení Německem vyžadovalo zásadní přestavbu sovětské ekonomiky. Byla uskutečněna ve zvláště krátkých lhůtách, měla organizovaný charakter a vyznačovala se vysokou efektivností. Jestliže přechod ekonomiky na válečný stav v Německu trval kolem sedmi let, v USA a Anglii čtyři až pět let, pak přechod sovětského průmyslu na válečnou výrobu byl ukončen v průběhu tří až čtyř měsíců, a veškeré ekonomicky důležité prostory a nutnosti evakuace závodů na východ. Také toto znovu potvrzuje nesporné přednosti socialismu před kapitalismem.

Ekonomická síla Sovětského svazu, vysoká mobilnost, organizovanost, plánovitost socialistického hospodářství, hrdinská prá-

ce lidí Sovětského svazu, umožnily v krátké době nejen odstranit dočasnou převahu fašistického Německa v technickém vybavení armády a ve válečné výrobě, ale také v krátkém čase předstihnout je v základních vojenskoekonomických ukazatelích, včetně výroby zbraní, bojové techniky a jiných druhů válečné produkce, v její kvalitě i množství.

V současné době v souvislosti s růstem ničivé síly zbraní, hloubky jejich působení a mobilnosti vojsk se podstatně zvyšují možnosti dosažení nesrovnatelně větších výsledků v průběhu prvních operací. Za použití jaderných zbraní a konvenčních prostředků, které jsou schopny vést údery nevídané síly a ničit v krátkých lhůtách nejdůležitější objekty, ještě více závisí průběh a výsledek války na výsledcích jejího počátečního období. Na rozdíl od minulých válek, kdy byly zahajovány za nerovného poměru sil, větší připravenosti agresora k útoku, válka v současné době, bude-li rozpoutána reakčními silami imperialismu, bude začínat v podmínkách přibližné rovnosti, více nebo méně stejné připravenosti jednotlivých stran. Za této situace úloha počátečního období v průběhu a výsledcích války ještě více vzrůstá.

Po zahájení napadení agresorem bude rozvinuta válečná činnost s maximálním vypětím sil stran. Hromadně mohou být využity připravené druhy vysoce efektivních zbraní. První operace budou mít nejrozhodnější cíle. Proto úkoly stálé pohotovosti k okamžitému přechodu ozbrojených sil a celého národního hospodářství z mírového na válečný stav a rozhodný odpor proti válečným dobrodružstvím nabývají na významu zvláštní státní důležitosti.

Agresivní imperialistické státy a jejich bloky mají k dispozici velké koalici ozbrojené síly již v míru. Analýza cvičení armád NATO svědčí o tom, že vytvořená bojeschopná strategická a operační uskupení vojsk jsou schopná okamžitě vést silné údery. Agresor může rozpoutat válku kdykoli s využitím buď rozvinutých sil prvního strategického sledu, nebo mohutných raketových, leteckých systémů k prvnímu

„dezorganizujícímu“ úderu, po kterém zahájí rozvíjení pozemní vojska. Pohotovostní útvary, letouny a rakety pravděpodobného nepřítele jsou vždy v bojové pohotovosti. Je plně pochopitelné, že ozbrojené síly SSSR a dalších států Varšavské smlouvy bedlivě sledují činnost pravděpodobného nepřítele a jsou v potřebné pohotovosti.

Zkušenosti fašistického Německa a militaristického Japonska z uskutečnění částečné mobilizace a z organizace věrolomného napadení v plné míře převzaly státy NATO a, doplnily je novými opatřeními. V soudobých podmínkách připuštění narušení rovnováhy sil a opožďování protiprotření vůči nepřátelským přípravným akcím však hrozí ještě vážnějšími následky.

Agresor, který se připravuje rozpoutat válku, bude uskutečňovat různé způsoby záluďného maskování a dezinformace, aby utajil skutečný význam připravovaných opatření. I přesto, že nepřítel pečlivě zastírá svou činnost, současný průzkum všech druhů je schopen zjistit jeho bezprostřední přípravu k válce.

Vytvoření výhodných podmínek k vedení ničivého odvetného úderu na počátku války bude podmíněno včasným a úplným splněním řady nejdůležitějších opatření. Podstatou všeho je bojová pohotovost armády. Řízení vojsk ve válce vyžaduje výjimečnou vytrvalost, organizovanost a operativnost, dovednost rychle a chladnokrevně hodnotit situaci, správně posuzovat vlastní síly a možnosti, předvídat pravděpodobný průběh bojové činnosti vojsk (sil) na zemi a ve vzduchu. Chyby velitelů a štábů, způsobené nedostatečnou sladěností nebo nesprávným předvídáním charakteru operací na počátku války, jsou prostě nepřipustné.

Použití nejnovějších prostředků boje při neustálém zvyšování jejich mohutnosti a dálky střelby na cíle, úplná motorizace armád dodává válečné činnosti počátečního období války podstatně jiný charakter, než tomu bylo v minulých válkách.

Proto všestranná, promyšlená příprava k odrazení agrese je důležitým úkolem důstojnického sboru. Nesmíme zapomínat,

že nenadálé napadení hodnotí vojenští teoretikové imperialismu jako jeden z nejdůležitějších předpokladů vítězství.

V podmínkách výrazného zhoršení vojenskopolitické situace je nutná všestranná, výjimečně vysoká bdělost, která umožní zjistit přípravy agresora k nenadálému napadení ihned na počátku a přijmout rozhodná konkrétní opatření k jeho odražení. Soudobé prostředky ničení umožňují vést údery na objekty, které jsou na jakémkoli místě zeměkoule, a ničit přitom nejen jednotlivé vojenské základny, letiště, přístavy atd., ale i celé průmyslové prostory, dokonce i malé státy. USA a jejich vojenští spojenci ve svých různých koncepcích (např. „zastrašování“, „nové jaderné strategie“) věnují zvláštní pozornost nenadálým „předstihujícím“, „odzbrojovacím“ a dalším úderům na Sovětský svaz a jeho spojence.

Historicky vzniklý problém zmaření nenadálé činnosti agresora nabývá v současné době na státní důležitosti zvláštního významu. Napadení je možné připravovat utajeně v rámci velkých vojenských cvičení USA a NATO. V poslední době jsou charakterizované velkým rozmachem a jen těžce se dají rozeznat od reálného rozvíjení ozbrojených sil k napadení.

Musíme počítat s tím, že v soudobých podmínkách není nutné, aby agresor k uskutečnění přepadení rozvínoval své vojska podél státních hranic. Za určitých podmínek může vést mohutné letecké a raketové údery bez toho, aby nosiče byly v zóně PVO, a pozemní vojsky může přejít do útoku přímo z míst stálé dislokace nebo z prostorů cvičení.

Ve spojitosti s tím nabývá na zvláštním významu včasné zhodnocení nejpravděpodobnějších variant činnosti nepřítel. To určuje nutnost včasných protiopatření — operativní, časově sladěné a odpovídající reakce na každou nepřátelskou činnost agresora.

Historické zkušenosti svědčí o tom, že nenadálosti napadení bylo dosahováno především tam a tehdy, kde se projevovala bezstarostnost a byla nízká bojová pohotovost. V současných podmínkách jsou nepřipustné neodpovědnost, snížení bdělosti, spokojenost a sebeuspokojení. Je nutné, abychom byli dokonale připraveni na všechny nahodilosti. To vyžaduje další intenzivní rozvoj vojenské vědy a vojenského umění, aktivní podíl na rozpracování problematiky teorie a praxe organizace a vedení prvních operací v počátečním období války k zaručenému zmaření nenadálého napadení.

různé

DĚJINY DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY 1939-1945

12. díl.

Výsledky a zkušenosti druhé světové války.

V roce 1982 vyšel v Moskvě 12. díl dvadctisvazkových „Dějin druhé světové války 1939—1945“ pod názvem „Výsledky a zkušenosti druhé světové války“. Knihu připravil Ústav vojenské historie ministerstva obrany SSSR, Ústav marxismu-leninismu při ÚV KSSS, Ústav všeobecných dějin akademie věd SSSR, Ústav dějin SSSR akademie věd SSSR.

Autorský kolektiv za řízení S. A. Tuškeviče objasňuje výsledky a zkušenosti z války a zobecňuje nejdůležitější sociálně politické, ekonomické a vojenské zkušenosti a rozebírá vliv vítězství Sovětského svazu a ostatních států protifašistické koalice na průběh poválečných událostí ve světě.

Velká vlastenecká válka byla nejdůležitější součástí druhé světové války. V ní se rozhodovalo o existenci prvního socialistického státu na světě a o osudu celé světové civilizace. Po přepadení Sovětského svazu fašistickým Německem se těžší ozbrojeného zápasu přeneslo na sovětsko-německou frontu, kde došlo k nejvýznamnějším bitvám, které od základů změnily průběh druhé světové války.

Vítězství nad agresivními silami imperialismu, nad fašismem mělo obrovský mezinárodní význam: od základu změnilo vojenskopolitickou situaci ve světě, stalo se urychlujícím činitelem světového revolučního procesu, rozvoje třídního boje v kapitalistických zemích a bouřlivého růstu národně osvobozenického hnutí porobených národů.

Porážka fašismu a militarismu vyvolala mohutnou vlnu sociálně politických změn na celém světě, vedla ke vzniku světové socialistické soustavy a k rozpadu koloniálního systému imperialismu. To vše rozhodujícím způsobem změnilo poměr sil ve prospěch socialismu, míru a pokroku a značně rozšířilo možnosti udržet ve světě mír.

Otázky války a míru se staly v současné době zvláště aktuálními. Ignorování tragických zkušeností z přípravy a rozpoutání druhé světové války by mělo mimořádné těžké následky.

Proto je nutné, aby při studiu výsledků a zkušeností druhé světové války mělo

patřičné místo odhalování buržoazních falzifikací a objasňování skutečných příčin vzniku války a jejich vlnů i jejího sociálně politického charakteru.

Dějiny druhé světové války, její výsledky a zkušenosti jsou těsně spjaty se současností. Analýza minulých událostí z hlediska dneška a široké využívání dokumentárního materiálu i dalších hodnověrných fotografických údajů nám umožňují hlouběji a věrněji hodnotit historický, teoretický a praktický význam těchto událostí. Jejich analýza a zobecnění je také věnován 12. díl, který završuje vydávání „Dějiny druhé světové války 1939—1945“.

V první části, nazvané „Sociálně politické výsledky války“, se rozebírají sociálně politické podmínky a faktory vítězství nad fašismem, historické poslání socialismu při dosažení vítězství, avantgardní úloha Komunistické strany Sovětského svazu v zápase s fašismem; analyzuje se v ní zápas lidových mas, hnutí odporu a protifašistického odbojového hnutí, jakož i přínos USA, Velké Británie, Francie a dalších zemí ke společnému vítězství nad nepřítelem; zevšeobecňují se v ní zkušenosti z politické a vojenské spolupráce států s rozdílným sociálním zřízením v rámci protifašistické koalice, rozebírá se také krach politických režimů a ideologie fašismu a militarismu.

Ve druhé části, nazvané „Ekonomická bilance války“, se zobecňují výsledky střetnutí ekonomik válečných států a ukazuje se rozhodující podíl SSSR na dosaženém vítězství; je objasněna převaha hospodářského systému socialismu nad kapitalistickým, rozebírají se problémy materiálního zabezpečování války buržoazními státy protifašistické koalice. Dále se zde odhaluje militaristický charakter hospodářství Německa a Japonska i příčiny jejich ekonomické porážky.

Třetí část, nazvaná „Ozbrojené síly a vo-

jenské umění ve druhé světové válce“, je věnována analýze ozbrojených sil válečných států, ozbrojeného zápasu a vojenského umění. Rozebírají se v ní charakteristické rysy ozbrojeného zápasu na jednotlivých válečných frontách, předpoklady a podmínky k dosažení rozhodujícího obratu na sovětsko-německé frontě, jež byla hlavní frontou druhé světové války, dále zápas o strategickou iniciativu, vojenskotechnickou převahu i některé další problémy. Zvláštní pozornost se věnuje objasnění nesporné převahy vojenské organizace SSSR a sovětského vojenského umění nad vojenskou organizací a vojenským uměním nepřítelů, ukazují se zvláštnosti vojenské organizace buržoazních zemí protihitlerovské koalice a také krach vojenských doktrín a vojenského umění států fašistického bloku.

Ve čtvrté části, nazvané „Svět po válce“, se rozebírají hlavní problémy poválečných let, vliv výsledků války na změnu poměru sil ve světě ve prospěch socialismu, přeměna sovětské socialistické soustavy v rozhodující faktor historického vývoje a význam vítězství nad fašismem pro světový revoluční proces, pro řešení základních sociálně ekonomických a politických problémů současnosti; objasňuje se aktivní charakter zápasu Sovětského svazu, jeho komunistické strany, ostatních zemí socialistického společenství, bratrských stran a všech pokrokových sil ve světě za upevnění výsledků druhé světové války a při řešení ústředního problému současnosti — odvrácení nové světové války a další upevnění míru a bezpečnosti národů.

V závěru se rozebírají výsledky a zkušenosti z druhé světové války a jejich návaznost na současnost a zdůrazňuje se, že celosvětové historické vítězství nad fašismem je vážným varováním pro všechny, kdo ignorují historická poučení.

Závěrečný, 12. díl je tedy věnován výsledkům a poučením druhé světové války. Redakční kolektiv a autoři splnili složitý a zodpovědný úkol — zobecnit a utřídit všechno to hlavní, co charakterizuje válku v celku, ukázat její hlavní rysy a zvláštnosti, shrnout kvantitativní ukazatele a parametry, stanovit základní tendence, organicky spojit historické zkušenosti se současností a vyvodit z toho závěry pro současnost i budoucnost. Obsah knihy ukazuje, že tyto úkoly byly řešeny tvůrčím způsobem, na základě marxisticko-leninské metodologie, s přihlédnutím k posledním

vymoženostem světového vojenského myšlení. Kniha shrnuje nejen výsledky předcházejících dílů, ale hodnotí i hlavní problémy druhé světové války, které mají největší význam pro současnost a umožňují sledovat vznik a rozvoj těch procesů a jevů, které je nutné brát v úvahu i v současnosti.

V částech knihy, které objasňují **sociálně politické výsledky války**, jsou hodnoceny takové problémy, jako celosvětové historické vítězství nad německým fašismem a japonským militarismem, historická poučení z boje proti nebezpečí na

počátku války, sociálně politický charakter války, zdroje vítězství sovětského lidu, přínos států protihitlerovské koalice k dosažení vítězství, úloha lidových mas v boji proti fašismu, příčiny porážky politických systémů a ideologie států fašisticko-militaristického bloku.

Nejdůležitějším výsledkem a poučením minulé války je nezodolnost pokrokového společenského řádu, neporazitelnost socialismu v boji s nejreakčnějšími silami imperialismu. Vítězství nad fašismem ukázalo celému světu velkou životní sílu společnosti, zrozené Velkou říjnovou socialistickou revolucí. V letech války se projevil se zvláštní silou ohromné možnosti sovětského státu, takové zdroje jeho mohutnosti, jako je socialistický systém národního hospodářství, přátelství národů, těsný svazek dělníků a rolníků, morálně politická jednota společnosti, sovětské vlastenectví a proletářský internacionalismus.

Hlavní a rozhodující úloha SSSR při zničení fašisticko-militaristického bloku je tou historickou realitou, bez jejíhož odhalení není možné vědecké studium druhé světové války. Při řešení tohoto zásadního problému se odrážejí vědecké a třídní postoje sovětských vědců, jejich přístup k hodnocení nejdůležitějších událostí války. Zejména proto se tento problém vždy nacházel a nadále zůstává ve středu ostrého ideového teoretického boje mezi marxisticko-leninskou a buržoazní historiografií.

Ve 12. díle na základě konkrétního hodnocení všech období války je ukázán objektivní přínos různých států protihitlerovské koalice k vítězství nad fašismem. Vítězství nad fašistickou koalicí bylo dosaženo společným úsilím států protihitlerovské koalice, všech svobodných národů. Objektivní průběh a výsledky války ovšem jasně svědčí o tom, že její tíha nebyla zdaleka rovnoměrně rozložena na účastníky protihitlerovské koalice. Přínos každého státu k dosažení vítězství byl určován souhrnem politických, sociálně ekonomických a vlastních vojenských faktorů. Hlavní úloha při zničení fašisticko-militaristického bloku patří sovětskému lidu a jeho ozbrojeným silám.

Sovětské ozbrojené síly v těžkém urputném boji dosáhly toho, co se ukázalo jako nemožné pro každou jinou armádu protihitlerovské koalice: jako první zastavily silný válečný stroj wehrmachtu, vyčerpal jeho síly a po přechodu do rozhodujícího útoku porazily a zničily hlavní síly nepřátelských vojsk a bojové techniky.

Můžeme to ukázat na konkrétních údajích: v průběhu války z celkového počtu ztrát více jak 73 % utrpěla německá fašis-

tická armáda na sovětsko-německé frontě. Byla tam zničena hlavní část (74–75 %) dělostřelectva, letectva, tanků a jiné bojové techniky agresora. Pokusy reakčních buržoazní propagandy zlehčit přínos SSSR k porážce fašismu, jsou pod vší kritikou.

Hlavním zdrojem vítězství sovětského lidu v boji s fašismem byla řídicí úloha komunistické strany. Leninská strana od prvních dnů Velké vlastenecké války vystupovala jako politický vůdce, organizátor a ideový vychovatel všeho sovětského lidu, byla jeho předvojem v boji proti imperialistickým okupantům. Výsledky války, jakož i celá historie strany, přesvědčivě ukazují, že v jakýchkoli zkouškách, v jakýchkoli zvratech událostí zůstává komunistická strana vždy na úrovni své historické mise.

Při mobilizaci vojáků sovětských ozbrojených sil ke splnění bojových úkolů, při jejich výchově přímo na bojištích, měla **nejdůležitější úlohu stranickopolitická práce.** Sjednocovala vojenské kolektivy, zvyšovala jejich bojovou pohotovost, upevňovala politický a morální stav vojsk v nejtěžších situacích, zabezpečovala vysokou útočnou morálku vojáků při přechodu Sovětské armády do rozhodného útoku.

Zkušenosti ze stranickopolitické práce v bojových podmínkách, její formy a metody, bez ohledu na zásadní změny technické základny armády, představují i v současnosti velkou hodnotu. Jejich tvůrčí využívání v operační, bojové a politické přípravě vojsk a štábů napomáhá velitelům, politickým orgánům, stranickým a mládežnickým organizacím zabezpečovat plnění stanovených úkolů na úrovni soudobých požadavků.

Zakladatelé marxismu-leninismu vždy zdůrazňovali **určující úlohu ekonomického faktoru k dosažení vítězství ve válce.** V tomto díle je hluboce a zdůvodněně odhalena vzájemná spojitost ekonomických a vojenských faktorů v průběhu války, ohromný rozsah válečné výroby a využívání materiálních zdrojů k uspokojení potřeb armád válčících států, stupeň efektivnosti ekonomického úsilí zemí protihitlerovské koalice a krach vojenské politiky států fašisticko-militaristického bloku.

Zkušenosti z druhé světové války a její výsledky zcela potvrdily poučky klasiků marxismu-leninismu o závislosti ekonomického potenciálu států na jejich společenském zřízení. V knize je věstranně objasněna převaha socialistického ekonomického systému nad kapitalistickým. Analýza konkrétních ekonomických údajů svědčí o nesporných přednostech socialis-

tického způsobu výroby a ukazuje, že sovětské společenské a státní zřízení bylo nejlepší formou organizace ekonomiky jak pro plnění úkolů mírové výstavby, tak i pro vítězství nad nejsilnější vojskovoprůmyslovou zemí kapitalistického světa v této válce.

Ekonomického vítězství Sovětského svazu ve válce proti fašistickému Německu a jeho satelitům bylo dosaženo na základě dokonalejšího ekonomického systému, maximálně efektivního využívání materiálních a lidských zdrojů ke zničení nepřítelů. Výsledky války zcela jasně ukázaly nevyčerpatelné síly a možnosti socialismu a neopodstatněnost propočtů imperialistické reakce na slabost sovětského ekonomického a vědeckotechnického potenciálu.

Analýza uvedených údajů názorně ukazuje, že sovětská socialistická ekonomika, bez ohledu na nejsložitější podmínky na počátku války, umožnila zabezpečit vojen-

skotechnickou převahu nad nepřitelem. Fašistické Německo s využitím zdrojů téměř celé Evropy vyrábělo 2,6krát více oceli a 4,8krát více uhlí než SSSR. Přesto sovětská ekonomika dokázala nejen vyrobit, ale i podstatně překonat úroveň válečné výroby nepřítelů, vyhrát rozhodný a intenzivní boj s ním. Např. jestliže od září roku 1939 do dubna roku 1945 vyrobilo fašistické Německo 10,3 miliónů pušek a karabin, 319,9 tisíc děl, 46,3 tisíc tanků a útočných děl a 89,5 tisíc bojových letounů, pak v závodech SSSR bylo vyrobeno od července roku 1941 do srpna roku 1945 12,1 miliónů pušek a karabin, 482,2 tisíc děl, 102,8 tisíc tanků a samohybných děl a více jak 112 tisíc bojových letounů. Tak Sovětský svaz, který měl svým rozsahem menší průmyslovou základnu, dokázal dosáhnout jak kvantitativní, tak kvalitativní převahy nad nepřitelem ve výrobě základních druhů zbraní a zabezpečit jimi vojska na frontě.

Ozbrojený zápas na frontách druhé světové války byl rozhodující formou boje mezi dvěma koalicemi. Analýza ozbrojeného zápasu ve druhé světové válce je věnována 3. část knihy, v níž jsou charakterizovány hlavní rysy válečné činnosti, uvedeny strategické výsledky nejdůležitějších operací na sovětsko-německé a sovětsko-japonské a jiných frontách války, objasněny hlavní směry výstavby ozbrojených sil válčících států, rozvoje jejich vojenského umění a organizace strategického řízení.

Vojskostrategické výsledky a závěry minulé války jsou poučné tím, že umožňují sledovat hlavní tendence vedení ozbrojeného zápasu, napomáhají vědecké analýze soudobých problémů zvyšování bojové pohotovosti vojsk. To je zvláště důležité v situaci zesílení válečného nebezpečí ze strany nejreakčnějších sil imperialismu.

Poučení historie svědčí o tom, že překvapivost napadení vždy tvořila hlavní způsob rozpoutání války, a uchylovali se k ní neustále fašisticko-militarističtí agresori v době druhé světové války. Snaha maximálně využít faktoru překvapení a sázka na první, pro oběti agrese neočekávaný mohutný strategický úder, byly základem všech strategických zámýslů německých fašistů a japonských militaristů při napadení Polska, Belgie, Dánska, Holandska, Norska, Francie, Jugoslávie, SSSR, USA, zemí jihovýchodní Asie a jiných.

V mnoha případech to umožnilo agresorům ihned získat strategickou iniciativu

a tak ve značné míře předurčit další průběh ozbrojeného zápasu. K odstranění následků překvapivého úderu bylo zapotřebí značného úsilí.

V současných podmínkách, kdy agresivní síly imperialismu v čele s USA odmítají závazek nepoužít jako první jaderné zbraně a pokračují v prosazování plánů na dosažení vojenské převahy nad SSSR a jeho spojenci, není možné zapomínat na zkušenosti z druhé světové války. Je to důležitější proto, že úloha faktoru překvapení po zavedení soudobých bojových prostředků mnohonásobně vzrostla.

Velký význam pro vojenskou teorii a praxi má studium a prognózování charakteristických zvláštností ozbrojeného zápasu, což je bezprostředně spojeno jak s objektivními procesy rozvoje vojenství, tak s historickými zkušenostmi ze světových válek. Ze zkušeností z druhé světové války vyplývá, že ozbrojenému zápasu byly vlastní takové charakteristické rysy, jako koaliční charakter, velký prostorový rozmach, vedení bojové činnosti ve všech sítích, rozhodný růst početnosti ozbrojených sil, rychlé zdokonalování a obnova bojové techniky. V knize jsou uvedeny souhrnné kvantitativní a kvalitativní parametry, které charakterizují nejpodstatnější rysy ozbrojeného zápasu na frontách druhé světové války. Tak celková plocha válčičtí převyšovala 22 miliónů km² — 5,5krát více než v letech první světové války. Ozbrojený zápas byl veden na území 40 států, přičemž nejintenzivnější a

nejusilovnější byla bojová činnost v Evropě, kde probíhala urputná sražení za účasti miliónových armád, které měly značné lidské a materiálové ztráty.

Válečné činnosti v Asii a Africe, jejíž úlohu buržoazní zdroje zřetelně zveličují, byly vlastní specifické rysy, podmíněné především politickými a geografickými faktory. Byla vedena na úzkých úsecích fronty, měla ohniskový charakter a byla přerušována dlouhými přestávkami. Svým významem pro průběh a výsledek války v celku měla druhořadý charakter, nevycházela za hranice operačně taktického rozsahu.

Poučení druhé světové války vyvrátila prognózy těch buržoazních teoretiků, kteří sázeli na malé profesionální armády nebo na přednostní rozvoj a rozhodující úlohu určitého druhu vojska v ozbrojeném zápase. Praxe ukázala, že v boji dvou koalic s velkou ekonomickou základnou vyžaduje dosažení konečných cílů války rozvinutí masových, mnohapočetných armád a společné přesné sladěné úsilí všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk.

Celkovou početností ozbrojených sil válčících států a jejich technickým vybavením druhá světová válka značně převýšila všechny minulé války. Ve srovnání s první světovou válkou bylo do armád zmobilizováno 1,5krát více lidí. Přitom celková početnost ozbrojených sil v průběhu války neustávala stabilní a zvětšovala se v závislosti na změnách složení koalic a dalších faktorech. Jestliže v prvních letech v letech 1939—1940 měly válčící státy ve zbraní 10—13 miliónů lidí, pak v roce 1945 více jak 50 miliónů.

Stejná tendence se projevuje i v růstu technického vybavení vojsk. V letech druhé světové války, ve srovnání s první, bylo zavedeno do výzbroje 4krát více letounů, téměř 8krát více děl, přes 30krát více tanků, samohybných děl a útočných děl. Nasycení vojsk vojenskou technikou neustále narůstalo. Na konci války bylo ve výzbroji armád válčících států přes 360 tisíc děl a minometů, více jak 50 tisíc tanků a asi 120 tisíc bojových letounů.

Charakteristickým rysem ozbrojeného zápasu bylo zvýšení bojových možností vojsk nejen kvantitativním zvětšením vojenské techniky, ale i v důsledku kvalitativního rozvoje a zavedení jejich nových druhů. Největší vliv na charakter bojového zápasu mělo technické zdokonalování tanků a letectva a jejich masové používání. Široké zavedení automatických pěchotních zbraní, zvětšení dálky a rychlosti střelby dělostřelectva, vznik samohybných a reaktivních dělostřeleckých děl, růst motorizace a mechanizace vojsk, jejich nasycení doprav-

ními prostředky, ženijní technikou, značný pokrok v zavádění radiotechnických prostředků — to vše podmiňovalo nevídanou dynamiku a rozhodnost operace a zásadním způsobem ovlivňovalo změny forem a způsobů bojové činnosti.

Praxe bojového použití zbraní v letech války poprvé vytyčila takové problémy, jako **vybojování nadvlády ve vzduchu**, působení do hlubokého týlu údery strategického letectva (potom i raketovými zbraněmi), ochrana vojsk a nejdůležitějších týlových objektů proti úderům ze vzduchu, první použití reaktivního letectva, široké zavedení radiolokačních prostředků atd. Všechny tyto nové jevy ozbrojeného zápasu se dále rozvíjely v poválečných letech, zvláště na začátku bouřlivé vědeckotechnické revoluce, která měla vliv i na rozvoj vojenství.

Zkušenosti z války potvrdily tendenci k rychlému narůstání potřeb armád na frontě při doplňování zbraněmi, bojovou technikou a materiálními prostředky, zvýšení úloh záloh a všech druhů dopravy k plnění operačně strategických a taktických úkolů na válčících. Válka rovněž ukázala, že socialistické státní a společenské zřízení má v tomto směru nesporné přednosti.

V letech války se dále rozvíjely **hlavní principy výstavby** sovětských ozbrojených sil, které byly realizovány na základě ekonomických možností země, požadavků vojenského umění a vědeckotechnického pokroku. Organizační struktura, poměr mezi druhy ozbrojených sil a druhy vojsk, výchova důstojnických kádřů, vytváření orgánů velení, formování nových svazků a svazů a zvyšování jejich technického vybavení, příprava a vytváření záloh a mnohé další otázky organizační výstavby byly podřízeny úkolům posílení bojeschopnosti vojsk, neefektivnějšímu využívání lidí a bojové techniky k dosažení vítězství nad nepřítelem. Hlavním směrem v rozvoji ozbrojených sil v letech války bylo zvýšení úderné a palebné síly vojsk a zvýšení jejich manévrovosti. Nejdůležitější vymoženosti vojenské organizace a vojenského umění bylo vytvoření velkých tankových, dělostřeleckých, leteckých a jiných svazků a svazků, což zabezpečovalo jejich hromadné používání na nejdůležitějších strategických a operačních směrech.

Druhá světová válka byla tvrdou praktickou prověrkou vojenské vědy a vojenského umění válčících států. V průběhu sražení se proěřovala správnost hlavních koncepcí a názorů, které se týkaly forem a způsobů přípravy a vedení operací i vál-

ky v celku, strategického, operačního a taktického použití vojsk.

Období Velké vlastenecké války zaujímá zvláštní místo v rozvoji vojenského umění. Dosáhnout vítězství a zničit nejsilnější a nejkřutější vojenský nástroj kapitalistického světa mohla jen armáda, která byla v souladu se zásadními požadavky vojenské vědy. Průběh a výsledek války a získaná vítězství na bojištích byly ukazatelem nesporné převahy sovětské vojenské vědy nad buržoazií.

Kniha zobecňuje charakteristiku hlavních problémů rozvoje strategie, operačního umění a taktiky sovětských ozbrojených sil v letech války, které objasňují základní rysy, vlastní sovětskému vojenskému umění. Mezi ně patří: hluboká vědeckost a stranickost, těsné spojení teorie s praxí, závislost forem a způsobů bojové činnosti na úrovni technického vybavení vojsk a jejich morálně bojových kvalit, všestranné posouzení celého souhrnu faktorů bojeschopnosti vojsk obou stran při hodnocení poměru sil v každé operaci, tvůrčí charakter rozvoje vojenské teorie a praxe, jejich nepřetržitě zdokonalování, odmítnutí jakýchkoli forem šablony a dogmatismu ve vojenství.

Nejdůležitějším zdrojem obohacení sovětského vojenského myšlení v letech války byly a jsou bohaté frontové zkušenosti, získané na bojištích. Ani jedna armáda světa neměla takové různorodé bojové zkušenosti, jaké získala v úporných bojích s údernými silami fašistického bloku Sovětská armáda. Hluboké studium, zobecnění a praktické využívání bojových zkušeností, jejich zavedení do praxe operační, bojové a politické přípravy vojsk a štábů mají důležitou úlohu při zvyšování bojového mistrovství velitelských kádřů, rozvíjení jejich operačně taktického myšlení a umění dosahovat rozhodných vítězství v bojích a sraženích se silným a zákeřným nepřítelem.

Nepříznivé podmínky, které vznikly pro Sovětskou armádu v důsledku překvapivého přepadení agresora a jeho početní převahy na nejdůležitějších směrech, postavily sovětské strategické velení na začátku války před nezbytnost řešit neobyčejně složité otázky **organizace strategické obrany**. Zejména tyto otázky nebyly v předválečném období zcela rozpracovány. Proto bylo nutné řešit je ve výjimečně těžké situaci, kdy nepřítel měl strategickou iniciativu. Ani jedna z kapitalistických armád na Západě nemohla organizovat pevnou obranu ve strategickém ani operačním měřítku. Důsledkem toho byla jejich porážka v prvním období války. Jinak probíhaly události na sovětsko-německé frontě, kde

úporná a aktivní strategická obrana sovětských vojsk poprvé donutila nepřítele změnit operačně strategické plány a přejít k dlouhotrvající vleklé válce.

Sovětské vojenské umění v předválečném období vycházelo z toho, že hlavním druhem válečné činnosti, která zabezpečuje dosažení rozhodných vojskopolitických cílů, je **strategický útok**. Teorie a praxe přípravy a vedení strategického útoku se v průběhu války dále rozvíjely. Sovětské ozbrojené síly uskutečnily 7 útočných tažení, která tvořila přes 70 % celkové doby trvání válečné činnosti na sovětsko-německé a sovětsko-japonské frontě. Každého útočného tažení na sovětsko-německé frontě se zúčastnilo 9–11 frontových svazů; délka fronty, na které byl útok veden, dosahovala od 2 tisíc do 4,5 tisíce km; hloubka postupu vojsk činila 300–1100 km i více. Strategický útok byl uskutečňován prakticky všemi vojsky na frontě, jejichž počet dosahoval v roce 1943 více jak 6,5 miliónů lidí, 105 tisíc děl, 10 tisíc tanků a samohybných děl, přes 10 tisíc bojových letounů a velké množství jiné bojové techniky. Takový rozsah útoku neznala předcházející historie válek, ani jiné fronty druhé světové války.

Sovětská strategie v letech války se obohacovala rozpracováním a praktickým řešením takových velkých problémů, jako je boj o získání strategické iniciativy, příprava a vedení protiútoku, vedení operací skupin frontů, vybojování nadvlády ve vzduchu, organizace součinnosti mezi druhy ozbrojených sil, používání strategických záloh, nepřetržitá práce strategického týlu a další. Strategické operace Velké vlastenecké války se vyznačovaly dovednou volbou směrů hlavního úderu, vytvořením silných úderných uskupení, soustředováním sil a prostředků, značnými tempy útoku, využíváním různých způsobů zničení nepřátelských uskupení, vysokou efektivností a výsledností. Tak v průběhu protiútoku u Stalingradu bylo zničeno asi 50 nepřátelských divizí, v běloruské operaci 68, ve viselsko-oderské 60 a v berlínské přes 90. Úspěšné uskutečnění každé strategické operace podstatně změnilo strategickou situaci na rozhodujících směrech a přibližovalo vítězný výsledek války.

Zkušenosti z války ukázaly, že sovětské vojenské umění při přípravě a vedení strategických, frontových a armádních operací plně bralo v úvahu kvantitativní i kvalitativní změny technické základny, ozbrojených sil i charakter činnosti nepřítele. Růst bojových možností vojsk, jejich mobilnosti, dálky a mohutnosti prostředků ničení — to vše mělo za následek vysoce manévrový charakter operací. Válečná čin-

nost se vyznačovala rychlou změnou situace, nepřetržitým narůstáním úsilí, utajenými přeskupeními vojsk, vytvářením značné převahy sil na zvolených směrech, rozhodnými průlomy, obchvaty a obejítím, vedením úderů do boků nepřátelských uskupení s jejich následným obklíčením a zničením.

Zvýšení rychlosti přesunu vojsk značně rozšířilo možnosti svazů a svazků plnit stanovené úkoly v krátkých lhůtách. **Střední tempa** útoku vševojskových armád v mnoha operacích v závěrečných obdobích války dosahovala 15–25 km, tankových armád 40–50 km a na některých směrech do 80 km za den.

Zvláště vzrostla úloha frontových a armádních rychlých skupin při rozvíjení úspěchu v operační hloubce. Svou rozhodnou činností vedly silné údery do celé hloubky operační sestavy nepřítele, znesnadňovaly jeho možnosti manévru silami, z chodu obsazovaly důležité čáry a opěrné body, pronikaly do týlových komunikací, přetínaly cesty odchodu, ničily zálohy, narušovaly systém velení vojskům a práci nepřátelského týlu. Se zvětšováním úderné síly operačních svazů nepřetržitě narůstala hloubka operací. Jestliže v prvních letech války byly frontové útočné operace rozvíjeny do hloubky 100–200 km, pak v další době do 200–400 km, armádní v souladu s tím do 50–180 km. Úspěšnému plnění úkolů rozvíjení taktického úspěchu v operační napomáhalo nepřetržitě narůstání hustoty sil a prostředků na úsecích průlomu.

V celku druhá světová válka, tak jako žádná jiná v minulosti, obohatila teorii i praxi vojenského umění velkými zkušenostmi z operačně strategického používání ozbrojených sil a vedení bojové činnosti silnými uskupeními vojsk. Hlavní rysy vojenského umění, charakteristické pro sovětské ozbrojené síly ve druhé světové válce, jsou: hluboké vědecké předvídaní, tvůrčí hledání nových způsobů a forem vedení operací, všestranné hodnocení situace, rozhodnost a aktivnost při dosahování stanovených cílů, soulad úkolů s bojovými možnostmi vojsk, iniciativa a operačně taktická vyzrálость velitelů a štábů, jejich schopnost vítězit nad nepřítelem ne počtem, ale uměním, umění velitelů a politických orgánů udržovat vysoký morální duch vojsk. To vše si uchovává svůj význam i v současnosti.

Hluboké studium zkušeností z minulé války a praxe bojové činnosti vojsk umožňuje lépe pochopit objektivní změny ve formách a způsobech ozbrojeného zápasu v současné době, zdůvodněně řešit nové

problémy vojenského umění. Mezi ně patří především takové otázky, jako jsou: **pohotovost vojsk ke zmaření překvapivých úderů nepřítele s použitím jak jaderných, tak i jen konvenčních zbraní; včasná příprava válčičtí, vybojování nadvlády ve vzduchu a efektivní používání všech prostředků ke spolehlivému palebnému ničení agresora; zmaření velení vojskům a zbráním nepřítele; průlom silně vybudované obrany; odrážení protiúderů; použití různých forem operačního manévru; násilný přechod vodních překážek z chodu; vysazení výsadků různého určení; organizace všech druhů zabezpečení a mnohé další.**

V celém komplexu vojenských problémů je v knize **věnováno významné místo otázkám řízení ozbrojeného zápasu, činnosti orgánů strategického řízení ozbrojených sil válčících států.** V knize je zdůrazněno, že nejdůležitější otázky řízení sovětských ozbrojených sil v průběhu války řešil Ústřední výbor komunistické strany, jeho předsednictvo. Základem přípravy a strategického použití Sovětské armády byl princip jednoty politického a vojenského řízení, ve kterém byla vyjádřena řídicí úloha KSSS ve vojenské výstavbě.

Nejdůležitější funkce při řízení ozbrojeného zápasu v letech války plnily Státní výbor obrany a Hlavní stan vrchního hlavního velení, který ve své práci při řízení ozbrojených sil využíval generální štáb.

Nejvyšší orgány sovětského strategického řízení získaly v letech války ohromné zkušenosti z přípravy a uskutečnění operací největšího rozsahu. V knize je správně zdůrazněno, že velký prostorový rozmach ozbrojeného zápasu, rozhodnost cílů, intenzita a dynamičnost bojové činnosti, použití velkého množství vojsk a bojové techniky, značné lidské a materiálové ztráty stavěly před strategické řízení takové složité úkoly, se kterými se nikdo nesetkal ani v jedné z minulých válek. A v těchto podmínkách sovětské strategické řízení dokázalo najít správné způsoby maximálně efektivního použití velkých uskupení vojsk, organizace součinnosti frontů, druhů ozbrojených sil a druhů vojsk, přípravy a vedení rozsáhlých strategických operací. Charakteristickým rysem rozvoje orgánů strategického řízení je nepřetržitě zdokonalování jejich činnosti na základě požadavků bojové praxe, zkušeností z ozbrojeného zápasu, charakter strategických úkolů a situace na sovětsko-německé frontě, úroveň technického vybavení vojsk a stavu vojsk nepřítele.

Takové otázky, jako vytváření hlavních velení na směrech, činnost představitelů Hlavního stanu vrchního hlavního velení

u frontů, zvláštnosti koordinace činnosti frontů v operacích, vypracování zámýslů a plánů tažení a operací, zapojení frontového velení do jejich plánování, zdůvodněnost strategických rozhodnutí, jejich materiální a technické zabezpečení, přesnost propočtu sil a prostředků, nepřetržitost velení vojskům v průběhu operace, důsledná kontrola plnění přijatých rozhodnutí, pomoc velení frontů při plnění stanovených úkolů, organizace součinnosti, úprava plánů v závislosti na vzniklé situaci, zasazení záloh do sražení, rozvíjení operací do hloubky, narůstání úsilí k úplné-

mu zničení nepřátelských uskupení a mnohé další mají velký vědeckoteoretický význam. Jejich hluboké studium napomáhá rozšiřování operačního rozhledu vojenských kádrů, analýze procesů velení vojskům na základě současných úkolů, prostředků boje a perspektiv jejich rozvoje. Vědeckohistorický přístup k hodnocení současných vojenských jevů umožňuje hlouběji poznat jejich vznik a vývoj, kvantitativní a kvalitativní změny. To napomáhá vypracování vědecky zdůvodněných závěrů a nalezení způsobů dalšího zvyšování bojové pohotovosti ozbrojených sil.

Vítězství svobodnýmilovných národů nad fašisticko-militaristickým blokem ve druhé světové válce mělo nehlubší vliv na průběh světové historie. Zásadním způsobem změnilo vojenskopolitickou situaci a poměr sociálně politických sil ve světě ve prospěch socialismu, demokracie a společenského pokroku. Hlavním politickým výsledkem druhé světové války bylo upevnění socialismu, posílení jeho autority a vlivu ve světě a oslabení imperialismu, zúžení sféry jeho vlády a ztráta jeho dřívějších pozic.

Porážka německého fašismu a japonského militarismu vytvořila výhodné podmínky k urychlení světového revolučního procesu, rozvoje třídního boje, růstu osvobozeneckého hnutí pracujících a jejich boje za socialismus. V důsledku revolucí v řadě zemí Evropy a Asie vznikla světová socialistická soustava. Vítězství nad fašismem urychlilo rozvoj národně osvobozeneckého boje národů, napomohlo rozpadu koloniálního systému imperialismu.

V závěrečném díle je ukázána široká charakteristika sociálně politických výsledků a následků války, jejího vlivu na zásadní změny poměru sil ve světě v poválečném období a na řešení nejdůležitějších politických problémů současnosti. Všestranně je objasněn boj SSSR a dalších demokratických sil za upevnění výsledků vítězství nad fašismem, za řešení otázek poválečného uspořádání ve světě, uchování a upevnění vybojovaného míru a mezinárodní spolupráce mezi státy.

Ústředním problémem současnosti je problém války a míru. Uchování a upevnění míru na zemi je nejožehavější a nejživotnější otázkou pro všechno lidstvo, pro všechna pokolení, pro současnost i budoucnost světové civilizace. Sovětský lid a všechny pokrokové síly současnosti sledují pevný kurs KSSS k odstranění mezinárodního napětí, k upevnění míru, k za-

stavení horečného zbrojení a vyloučení války ze života společnosti.

V knize jsou analyzovány nové podmínky řešení problémů války a míru v poválečném období, kdy světová socialistická soustava se změnila v rozhodující faktor historického rozvoje, je ukázáno ohromné úsilí SSSR a dalších mírumilovných sil v boji za odvrácení nové světové války, za upevnění míru a bezpečnosti národů, je objasněn význam programu míru na osmdesátá léta, nejdůležitějších zahraničněpolitických iniciativních návrhů SSSR k zastavení horečného zbrojení.

Výsledky historie svědčí o tom, že v letech po druhé světové válce mírumilovná politika SSSR a dalších zemí socialistického společenství, jejich principiální postoj k odstranění napětí se střetává se silným odporem ze strany reakčních a agresivních sil imperialismu. Proti leninským principům míru a mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením, proti sovětskému zahraničněpolitickému kursu a aktivnímu boji za mír stojí politický kurs imperialistických států v čele s USA, které se snaží řešit mezinárodní otázky z pozice síly, stupňují horečné zbrojení, odmítají konstruktivní návrhy mírumilovných států na zásadní otázky mezinárodních vztahů. SSSR a spojenecké socialistické státy staví proti této militaristické linii imperialismu důsledně konstruktivní mírový kurs.

Historickým přínosem k boji za odvrácení jaderné války, za postavení jaderných zbraní mimo zákon, za jaderné odzbrojení se stal jednostranný závazek, přijatý SSSR, že nepoužije jaderné zbraně jako první.

V poslední době přijaté a již uskutečňované americké programy vývoje a výroby jaderných zbraní, dále i vývoje zbraní, jejichž základem jsou nejnovější vědecké výsledky a objevy včetně systémů a prostředků k vedení bojových operací v kos-

mu a z kosmu, slouží tomu, aby mnohonásobně zvýšily ničivou sílu válečného arzenálu USA (i v Evropě). Tato politika narůstání vyzbrojování, uskutečňovaná USA a některými jejich spojenci s cílem dosáhnout vojenské převahy, vede k narušení mezinárodní stability.

Vyhlášení nových vojenských programů USA je nerozlučně spojeno s eskalací strategických koncepcí — prvního jaderného úderu, omezené jaderné války, zdoluhavého jaderného konfliktu a dalších. Všechny tyto agresivní, mír ohrožující doktríny, jsou založeny na předpokladu použít pokud možno jaderné zbraně jako první a dosáhnout vítězství v jaderné válce; v případě jejího rozpoutání nemůže však být vítězů. Bude mít nevyhnutelně za následek

zkázu celých národů, nepředstavitelné ničivé účinky a katastrofální následky pro civilizaci a samotný život na zemi.

Vojenská politika, založená na podobných předpokladech, má neodvratně za následek i další neobyčejně nebezpečné následky.

V současné složité mezinárodní situaci je zvláště nezbytné z mrtvého bodu pohnout s věcí reálného omezení a snížení výzbroje a ozbrojených sil. V této spojitosti je důležité rozhodným způsobem aktivizovat probíhající a obnovit přerušené rozhovory o celém komplexu otázek o zastavení horečného zbrojení, cílevědomě a trpělivě dosahovat dohod, které zabezpečí snížení a likvidaci zbraní, zvláště jaderných.

Poučení z poválečného vývoje přesvědčivě dokazují, že podstata imperialismu se nezměnila, že v soudobých podmínkách se uchovávají a dále zesilují hluboké sociálně ekonomické kořeny jeho agresivnosti. V knize se odhalují zdroje a ohniska válečného nebezpečí v poválečném světě, ukazuje se růst militarismu v kapitalistických zemích, který se projevuje ve výrazném zvyšování vojenských výdajů, rozšiřování výroby vojenské techniky, výstavbě nových základů na cizích územích, vedení lokálních válek, vyprovokování válečných konfliktů, podněcování revanšismu a podpoře reakčních protifašistických režimů, útočících na práva pracujících a ideologickým zpracování obyvatelstva v duchu antikomunismu.

Antikomunismus, jak o tom svědčí poučení z historie, byl vždy zbraní reakce, agrese a války. Nyní duchovní následníci

těch, kteří toužili po světové nadvládě, znovu rozdmychávají nenávist proti předvoji společenského pokroku a snaží se klamáním a lží dezinformovat veřejné mínění. Z arzenálu hitlerovské propagandy je znovu rozšiřován zastaralý mýtus o sovětské vojenské hrozbě, pod jehož pláštěm vojenskoprůmyslový komplex získává stále nové vojenské zakázky pro monopoly.

Příprava a rozpoutání druhé světové války naučily národy vysoké bdělosti, nezbytnosti spojení úsilí v boji proti podněcovatelům války a odhalování politických dohodů, schopných uvrhnout lidstvo do plamenů světového požáru. Boj za mír je zabezpečován všestranným upevňováním ekonomické a obranné síly SSSR a dalších zemí socialistického společenství, posilováním jednotné fronty všech mírumilovných sil.

СОДЕРЖАНИЕ

Генерал-полковник Милослав Благник

Сорок лет строительства Чехословацкой Народной Армии 3

Автор статьи рассматривает развитие Чехословацкой Народной Армии в ходе сорока-летнего строительства социалистического общества. Он обращает особое внимание на: принципы Кошицкой правительственной программы, строительство армии после 1948 года, возникновение Варшавского Договора и на бескорыстную помощь Советского Союза и Советской Армии, а также на постоянную заботу ЦК КПЧ в послевоенном этапе развития.

Генерал-лейтенант Ярослав Клиха

Идейно-политический завет национально-освободительной борьбы 13

Автор оценивает национально-освободительную борьбу народа для развития активных форм боя. На современном этапе строительства развитого социалистического общества он напоминает постоянно действующие идейно-политические ценности, из которых вытекает историческое право и неизбежность ведущей роли Коммунистической партии Чехословакии.

Полковник Карел Рихтер, кандидат философских наук

Воспитание на традициях – составная часть идеологической работы 22

Автор рассматривает идейно-воспитательную работу как целенаправленное стремление по углублению и укреплению коммунистической сознательности личного состава ЧНА, как продолжительную неотделимую составную часть ее боевой и мобилизационной готовности.

Павел Дршка, кандидат философских наук

Кошицкая правительственная программа и современность 27

Автор оценивает Кошицкую правительственную программу, как всестороннее развитие нашей национальной и демократической революции. Он объясняет последовательное приведение в исполнение в ЧНА ленинских принципов строительства и руководства вооруженными силами.

Подполковник Мирослав Брофт, кандидат военных наук

Пражская операция Советской Армии 32

Автор рассматривает Пражскую операцию, как завершение несколько месячного процесса освобождения нашей Родины от шестилетней оккупации фашистской Германией. Выводит также основные оперативно-тактические заключения и выводы для дальнейшего развития в освобожденной Чехословакии.

Франтишек Несвадба, кандидат философских наук

Буржуазная фальсификация истории второй мировой войны 38

Автор рассматривает решительную роль Советского Союза в достижении победы над фашистской коалицией. По этому вопросу буржуазные идеологии ведут постоянную идейно-теоретическую борьбу.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Карел Адам, кандидат философских наук, доцент

Актуальность оперативного искусства и тактики Советской Армии в Великой Отечественной войне 43

Автор статьи дает характеристику развития и достигнутой степени оперативного искусства и тактики Советской Армии в период Великой Отечественной войны. Он показывает основные тенденции и направления, их развития и документирует это историческими примерами, показывая подход к оценке и аппликации исторических выводов.

Полковник Михаил Локвенец, кандидат военных наук

Некоторые взгляды на подготовку командиров и штабов 49

Автор статьи объясняет некоторые взгляды на современное состояние и возможные перспективы дальнейшего развития подготовки командиров и штабов. Он высказывается к способам и формам подготовки генералов, офицеров и штабов оперативных и тактических звеньев.

Полковник Милан Новотны, кандидат военных наук, доцент

К подготовке личного состава оперативных звеньев управления 57

Автор статьи обращает внимание на ряд новых взглядов и положений, нацеленных на улучшение подготовки личного состава оперативных звеньев управления. Он подчеркивает влияние автоматизации на работу штабов, а также на новые требования к подготовке их личного состава с точки зрения использования средств автоматизации.

Полковник Мирослав Недвед, кандидат военных наук

К подготовке командиров и штабов 63

Автор статьи, в связи с развитием вооружения и боевой техники, задумывается над некоторыми возможными формами подготовки командиров и штабов в соответствии с до сих пор действующими наставлениями и делает наброски возможных способов их усовершенствования.

Подполковник Михал Гилдсейн, кандидат военных наук
подполковник Рудольф Мокраш

Подготовка смен командных пунктов фронтовой авиации 67

В статье рассматриваются актуальные вопросы автоматизации системы управления в специфических условиях авиации. Авторы показывают возможные способы подготовки смен командных пунктов с точки зрения полного использования средств автоматизации управления.

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

К начальному периоду войны 79

ИНФОРМАЦИИ

История второй мировой войны 1939—1945 гг. 85

Том 12-й. Итоги и опыт второй мировой войны.